

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 42 (2828)

Пятніца, 15 кастрычніка 1976 г.

Цана 8 кап.

Група беларускіх пісьменнікаў на Полацкім хімічным камбінаце.

Артысты тэатра юнага глядача выступаюць перад хлебаробмі Салігорскага раёна.

Паэт А. Лойка сярод удзельнікаў мастацкай самадзейнасці Палаца культуры хімікаў г. Гродна.

Творчая інтэлігенцыя-пяцігодцы

Упэўненым крокам ідзе па краіне дзесятая пяцігодка. Кожны дзень яе — гэта новыя поспехі на фабрыках і заводах, у калгасах і саўгасах, на будоўлях і прадпрыемствах. Ажыццяўляючы гістарычныя рашэнні XXV з'езда КПСС, савецкія людзі з гонарам выконваюць і перавыконваюць заданні першага года пяцігодкі.

Свой уклад у выкананне рашэнняў XXV з'езда КПСС уносяць работнікі культуры, літаратуры, мастацтва. З'явіліся новыя творы, якія праслаўляюць веліч савецкага чалавека, расказваюць аб

гераічнай працы нашых сучаснікаў.

Творчая інтэлігенцыя Савецкай Беларусі ідзе ў нагу з жыццём, яна — на прызнім краі камуністычнага будаўніцтва. Пісьменнікаў, мастакоў, артыстаў часта можна бачыць сярод рабочых і калгаснікаў, у цэхах заводаў і на палях. Там яны знаходзяць герояў для сваіх новых твораў, там чэрпаюць патхненне, нясуць сваё мастакоўскае слова ў масы.

Вось і сёння мы змяшчам некалькі фотаздымкаў, якія расказваюць аб сувязі творчай інтэлігенцыі нашай рэспублікі з жыццём.

Мастак Н. Паплаўская за працай.
Фота Ул. КРУКА і І. ПАУЛАВА.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР

Аб узнагароджанні Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга

За заслугі ў равіці савецкага тэатральнага мастацтва ўзнагародзіць Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ,
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль,
13 кастрычніка 1976 г.

РАДУЕ І АБАВЯЗВАЕ

Карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» звязалася па тэлефоне з тэатрам у Віцебску. Адазваіцца народны артыст БССР, сакратар партыйнай арганізацыі тэатра Анатоль Шэлег. Падзякаваўшы за віншаванні калектыву ад айтарскага актыву і чытачоў «ЛіМа», Анатоль Рыгоравіч сказаў:

— Коласаўцы яшчэ жывуць уражаннямі ад сустрэчы з патрабавальным і добразычлівым маскоўскім гледачом. Вестка аб узнагароджанні тэатра ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга выклікала новую хвалю радасці. Наш тэатр — прыклад клопату Савецкай улады пра росквіт культуры. З першых дзён свай дзейнасці коласаўцы мелі дакладны адрас — мы служым сваім мастацтвам працоўнаму люду: рабочаму і сялянчу, чырвонаармейцу і студэнту. Яны — нашы героі, якія перамагаюць, пераадоўваючы цяжкія і дні вайны і ў дні міру; яны жывуць інтэнсіўна ў пошуках і ірышталізацыі абыччай чалавека новага, сацыялістычнага светапогляду.

Лепшыя дасягненні нашай трупы — і гэта прызнаюць самыя строгія крытыкі — звязаны з развіццём традыцый сацыялістычнага рэалізму. Тады,

калі ў спектаклі ствараецца суладдзе трох праўд — праўды жыццёвай, праўды сацыяльнай і праўды мастацкай, — сцэна хвалюе залу, перадае ёй змястоўныя думкі і эмоцыі, захапляе пафасам і маляўнічасцю тыповых характараў.

Мы ганарымся, што за паўстагоддзя неаднаразова выступалі першаадкрывальнікамі тэматычных і мастацкіх пластоў. Шэкспір, Астроўскі, Горкі, Карнічукі, Пагодзін, Колас, Чорны, Глебка... Як часта побач з гэтымі імёнамі, пазначанымі на афішах у Віцебску, было названа: прэм'ера, і гэта азначала, што той або іншы твор увавогуле ўпершыню гучыць на беларускай сцэне. Сцэнічная Ленініна беларускага тэатра бліз пачатак з «Чалавека з ружком», пазнаёнага намі ў дні сята дваццаць першай гадавіны Вялікага Кастрычніка.

І сёння калектыву робіць першую спробу даць сцэнічнае жыццё пэсе Якуба Коласа «Сымон-музыка», супрацоўнічае з М. Матуноўскім і А. Петрашэвічам, распрацоўваючы тэмы гісторыка-рэвалюцыйнага і сучаснага гучання. Ветэраны трупы і анцёрская моладзь адчуваюць радасць і разуменне, што высокая ўрадавал ўзнагарода абавязвае нас працаваць натхнёна і паглыблена ў рэчышчы партыйнага, народнага і сапраўды дасналага мастацтва, якое ўзбагачае духоўную скарбніцу нашага грамадства.

У КАМІТЭЦЕ ПА ЛЕНІНСКІХ І ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ СССР

У Маскве 13 кастрычніка пад старшынствам М. С. Ціханова адкрылася сесія Камітэта па Ленінскіх і Дзяржаўных прэміях СССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры пры

Севеце Міністраў СССР.

Разглядаюцца творы, адабраныя для ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэміяў СССР 1976 года, і вынікі іх грамадскага абмеркавання.

ТАСС.

БЕЛАРУСКІМ ПІСЬМЕННИКАМ

Дарагія калегі і сябры!

На вялікі жаль, я не магу прыняць удзел у Днях польскай літаратуры ў Беларусі, бо ў гэты час павінен быць у іншым месцы.

У гэтыя дні, такія важныя для братэрства нашых культур і нашых народаў, думкамі і сэрцам буду толькі з вамі, Беларускай літаратура, якая цяпер так бурна развіваецца, мае багатыя традыцыі цесных узаемазвязей з нашай літаратурай; яны ва мно-

гім абавязаны адна другой.

Жадаю вам, дарагія браты, каб ваша літаратура плённа развівалася і надалей, каб заўсёды была мудрай, чалавечнай і прадбачливай, як сёння, і каб між намі заўсёды захоўваліся сардэчнасць і любоў.

Спадыся, што ваша шчырае запрашэнне выкарыстаю пазней, калі надарыцца нагода завітаць да вас.

Сэрцам ваш
Яраслаў ІВАШКЕВІЧ.
Ставіска, 18 верасня 1976.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННИКАУ БССР

АБМЯРКУЕ ПРЭЗІДЫУМ

Адбылося пасяджэнне сакратарыята СП БССР. Вырашана правесці чарговае пасяджэнне прэзідыума праўлення пісьменніцкай арганізацыі 27 кастрычніка г. г. На парадак дня выносіцца пытанне «Аб мерах далейшага паляпшэння выдання мастацкай літаратуры». Яно будзе абмяркоўвацца сумесна з Белдзяржкамвыдам і выдавецтвамі рэспублікі. З дакладам па гэтым пытанню выступіць старшыня Белдзяржкамвыда М. І. Дзялец. Садаклад ад СП БССР зробіць сак-

ратар праўлення СП БССР Іван Чыгрынаў.

Мяркуюцца таксама заслухаць па прэзідыуме інфармацыю аб знаходжанні ў Беларусі дэлегатаў Саюза пісьменнікаў Балгарыі і аб правядзенні Дзён польскай літаратуры ў БССР.

Выносіцца таксама пытанне аб ушанаванні памяці І. П. Мележа.

Будзе заслухана інфармацыя аб рабоце сакратарыята за перыяд паміж прэзідыумами.

ВІНШУЕМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за шматгадовую плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з шасцідзясяцігоддзем з дня нараджэння пісьменніка КАГАН Эдзі Сямёнаўна (Эдзі Агняцёт) узнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

МІНСК

Паэтычнай одай сардэчнаму брацтву і дружбе народаў Савецкага Саюза і Польшчы стаў вялікі літаратурны вечар, які адбыўся ў Палацы культуры Мінскага аўтамабільнага завода.

Знаёмства з рабочымі людзьмі «індустрыяльнага сэрца» Беларускай сталіцы гасці пачалі яшчэ раніцай, у час наведвання трактарнага завода. На галоўным канвееры яны ўбачылі, як народжаныя працай тысяч умелых, таленавітых рук гучаць прасторны, светлыя ідуць-волаты, каб затым адправіцца на палі многіх краін свету, у тым ліку і на землі польскія сялян.

У праблемнай ліцейнай лабараторыі навукова-даследчага цэнтру МТЗ ім паказалі вырабленыя ў Польшчы прыборы, якія сталі надзейнымі вартавымі якасці прадукцыі. У спецыяльным канструктарскім бюро паведамілі аб паспяховай распрацоўцы польскімі інжынерамі і канструктарамі некалькіх важных вузлоў для новага трактара «МТЗ-142».

У заводскім пакоі дружбы гасці пазнаёміліся са шматлікімі дакументамі і фатаграфіямі, якія расказваюць аб спаборніцтве калектываў беларускіх трактарабудульнікоў і варшаўскага завода «Урсус», аб нядаўніх гастроліях народнага ансамбля танца «Лявоніха» ў гарадах і пасёлках суседняй краіны.

Дні польскай літаратуры, удзельнікамі якіх мы з'яўляемся, — сказаў, адкрываючы вечар, першы сакратар Заводскага райкома КПБ А. Б. Зуеў, — вялікая падзея ў жыцці нашай рэспублікі. Яны яшчэ адзін яскравы доказ мацнейшай дружбы нашых краін, якая загартоўвалася ў сумесных суровых бітвах супраць прыгнятальнікаў і дасягнула свайго росквіту ў мірных стваральных буднях.

А. Б. Зуеў расказаў аб плённых, усё больш растуць сувя-

зях калектываў прадпрыемстваў, будоўляў і арганізацый раёна з заводамі і ўстановамі многіх гарадоў Народнай Польшчы, прадставіў прысутным дарагія гасцей, сярод якіх выдомыя ў нашай краіне пісьменнікі Ю. Озга-Міхальскі, В. Жукроўскі, Э. Кабац, А. Мінкоўскі, А. Амелянівіч, М. Кananовіч і іншыя.

На вечары прысутнічалі таксама саветнік насолства ПНР у СССР Э. Макух, супрацоўнікі генеральнага консульства ПНР у Мінску.

Перад мікрафонам — першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін.

У маёй памяці, гаворыць ён, яшчэ свежыя незабыўныя ўражання ад сустрэч з працоўнымі

цягваў Ю. Озга-Міхальскі, — мы бачым свой абавязак у тым, каб зрабіць нашу ліру вяшчальнікам новага жыцця, званом, які клікаў бы на падзвіг у імя Айчыны і мірнай будучыні нашых дзяцей.

У вашай краіне і ў сябе дома мы кожны дзень сустракаемся з канкрэтнымі прыкладамі ўзаемнага абмену нашых народаў матэрыяльнымі і духоўнымі каштоўнасцямі. Гэты працэс — неад'емная рыса сацыялізму.

Выступае беларускі паэт А. Лойка.

— Нашы мудрыя продкі гаварылі калісьці: хочаш пражыць год — сей пшаніцу, сто гадоў — садзі лес, хочаш жыць вечно — умацоўвай дружбу з суседзямі, — сказаў ён. — Сяў на ніве дружбы, пачатай па-

ПОЦІСК РУК

Народнай Польшчы, са шматлікімі паклоннікамі савецкай кнігі на Днях беларускай літаратуры, якія праходзілі летась у Лодзі. Мы наглядна пераканаліся тады, якая вялікая сіла мастацкага слова, як многа яго можа расказаць чалавеку аб другой краіне, аб жыцці яе народа, якім гарачым прапагандыстам, агітатарам можа стаць. Помніцца, на адным з лодзінскіх прадпрыемстваў у час сустрэчы з рабочымі малады юнак стаў расказваць аб героях палескай хронікі І. Мележа, як аб сваіх блізкіх сябрах, і вельмі засмуціўся, пачуўшы, што мы не можам даць яму дакладнага адраса Ганны, з якой ён хацеў бы звязаць перапіску.

За вонкавай кур'езнасцю гэтага факта нам убачылася незвычайна здольнасць таленавітай кнігі заваўваць сэрцы людзей, выхоўваць у іх лепшыя якасці, селяць у іх душы насенне дабра і дружбы. Такім мэтам служыць шматлікая палітычная савецкая літаратура і літаратура Народнай Польшчы.

Таленавіты паэт, празаік і перакладчык, былы камандзір партызанскага атрада Ю. Озга-Міхальскі расказаў аб мінулым і сённяшнім дні польскай паэзіі, аб яе ролі ў жыцці народа як выразніцы высокіх пачуццяў і імкненняў мільянаў людзей.

— Як і вашы паэты, — пра-

шымі продкамі ў даўнія часы, працягваецца і сёння. Кожны дзень, у любым кутку нашых краін мы бачым, як буіна прарастаюць на савецкай і польскай зямлі добрыя ўсходы нашага аднавання і брацтва.

А. Лойка прачытаў пераклад верша Я. Гушчы і свае вершы, якія нарадзіліся ў час паездкі па гарадах Польшчы.

Я. Гушча, вядомы паэт і вялікі друг беларускай літаратуры, які пераклаў на польскую мову многія творы Я. Купалы, М. Багдановіча, М. Танка і іншых, пазнаёміў слухачоў са сваімі новымі работамі.

Варшаве, памяці тысяч загінуўшых яе сыноў і дачок, прысвяціў свой верш народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы М. Танк. Ён прачытаў таксама новыя пераклады лірычных вершаў Ю. Озга-Міхальскага і М. Кananовіча.

У лёсе М. Кananовіча — таленавітага паэта і перакладчыка Савецкай Беларусі займае асаблівае месца. Ён жыў у вёсцы пад Слонімам, з дзяцінства ўвабраў прыгажосць беларускай мовы, пазнаў характары простых людзей, іх дабрату і чуласць. І гэта знайшло сваё выражэнне ў многіх яго творах. Разам з сынамі іншых савецкіх народаў ён са зброяй у руках змагаўся супраць фашызму, прайшоў праз усе жахі гітлераўскіх канцлагераў. Паэт пераклаў кнігу

КАБ ПАСЛУХАЦЬ У ЗВОНКАЙ ЦІШЫ...

Сустрэча на зямлі Навагрудчыны... Духмяным караваем, хлебам-соллю віталі дзяўчаты, апранутыя ў беларускае нацыянальнае адзенне, польскіх пісьменнікаў — удзельнікаў Дзён польскай літаратуры ў БССР, літаратараў і работнікаў культуры нашай рэспублікі, якія прыехалі туды разам з ім. Там, на граніцы Карэліцкага і Навагрудскага раёнаў, гасцей сустракалі другі сакратар Гродзенскага абкома партыі С. Ц. Кабяк, першы сакратар Навагрудскага РК КПБ В. С. Розум, пісьменнікі Васіль Быкаў, Аляксей Карлюк, прадстаўнікі працоўных раёна. Кіраўнік дэлегацыі польскіх пісьменнікаў Юзаф Озга-Міхальскі сардэчна падзякаваў гаспадарам за пажаданні польскаму народу поспехаў у сацыялістычным будаўніцтве, пісьменнікам — добрага плёну, новых выдатных твораў. Шчырыя, сяброўскія поціскі рук, кароткі абмен думкамі і — зноў у дарогу.

У Навагрудку адбылася гутарка ў райкоме партыі. В. С. Розум расказаў аб дасягненнях раёна ў рэалізацыі прамысловасці і сельскай гаспадаркі, культуры, аховы здароўя, народнай адукацыі. Польскія літаратары

парадаваліся разам з гаспадарамі, пачуўшы ад сакратара райкома, што сёлетняе поле аддало хлебаварам шчодрый меара за іх рупнасць: з гектара атрымана па трыццаць два з паловаю цэнтнеры зерневых і зерне-бабовых, па васемнаццаць тон бульбы.

Госці азнаёміліся з памятнымі мясцінамі, звязанымі з жыццём і дзейнасцю Адама Міцкевіча. Зрабілі экскурсію ў дом-музей паэта. Яны прыйшлі туды, каб у звонкай святой цішы паслухаць неспіханы голас мяцежнага сэрца найвялікшага прадстаўніка польскага рэвалюцыйнага рамантызму. Наведлі яны таксама Замкавую гару, агледзелі Курган Бяссмерця. Гэты курган быў насыпаны ў 1924-31 гадах працоўнымі, прыхільнікамі магутнага таленту паэта, яго нязгаснай паэзіі. Пасланцы братняй краіны ўсклалі палаючыя кветкі на магілу невядомага салдата і да помніка А. Міцкевічу на Замкавай гары.

З цікавасцю госці агледзелі жамчужыну Прынёманскага краю, чароўнае, задумгівае, як легенда, возера Свіцязь і маляўнічы лес вакол яго, гарача

апетыя паэтычным словам А. Міцкевіча.

На выхадзе дня ў клубе завода металавырабаў адбыўся вечар «Брацтва літаратур». Адзін за адным за трыбунай з'яўляюцца В. С. Розум, Ю. Озга-Міхальскі, Э. Кабац, А. Вярцінскі, В. Быкаў, Ян Гушча, А. Бажко, І. Сікірціцкі, Ю. Кananовіч, Ул. Калеснік, Данута Бічэль-Загнетава і іншыя. Палкі пранікнёныя прамовы і вершы гучалі гімнам дружбе, братэрству, супрацоўніцтву.

У перапынку вечара перад пачаткам святочнага канцэрта пісьменнікаў Польшчы і нашай рэспублікі «ўзялі ў палон» цікаўныя юнакі і дзяўчаты. Адусюль чулася: «Над чым цяпер працуеце?.. «Якім новым творам парадуюце неўзабаве?.. «Чакаем цікавую кніжку пра сучасную моладзь?.. Узвышаюцца дух тых «лакальных» гутарак трапна выказаў Войцех Жукроўскі: «Яны вартыя таго, каб нам часцей і так вольна сустракацца».

Вечар закончыўся выступленямі народнага ансамбля песні і танца «Свіцязь» Навагрудскага РДК і ансамбля песні і танца «Падляскае кукулкі» з Беластоцкага ваяводства.

Наш кар.

вершаў М. Танка, «Хатынскую аповесць» А. Адамовіча, зборнік апавяданняў Я. Брыля «Глядзіце на траву», асобныя творы іншых аўтараў. На вечары ён пазнаёміў слухачоў са сваімі новымі вершамі, прысвечанымі Беларусі.

Выступаюць беларускія пісьменнікі А. Вярцінскі, М. Лужанін, Я. Семяжон, вядомы польскі паэт і перакладчык літаратуры народаў СССР І. Сікірыцкі. Гучаць вершы аб мужнасці барацьбітоў за свабоду, аб прыгажосці роднага краю і мацінай год ад году дружбе савецкага і польскага народаў.

Напярэдадні ганаровыя знакі «За заслугі перад польскай культурай» былі ўручаны ў ге-

кеткі да помніка пісьменніцы. Яны пабывалі на тытулёвай фабрыцы «Нёман», у Гродзенскім гісторыка-археалагічным музеі, у абласным Доме народнай творчасці, у калгасе «Прагрэс» Гродзенскага раёна.

САЛІГОРСК

Сардэчна сустрэлі горад беларускіх шахцёраў — Салігорск пасланцоў Польскай Народнай Рэспублікі і беларускіх літаратараў, якія прыбылі з імі Юныя гараджане гаднесці гасцям букеты кветак. Літаратары азнаёміліся з горадам, агледзелі яго новабудулі, наведвалі шахцёрскі музей, спускаліся ў забой, дзе назіралі, як пры дапамозе магутнай тэхнікі здабываецца соль урадлівасці, гутарылі з шахцёрамі.

— Дні польскай літаратуры ў Беларусі — яшчэ адно яркае сведчанне нашых цесных сувязей з Польскай Народнай Рэспублікай, мацінай год ад году сардэчнай дружбы народаў-братоў, — сказаў, адкрываючы вечар, старшыня калгаса, Герой Сацыялістычнай Працы В. К. Старавойтаў. — Працаўнікі гаспадаркі праяўляюць вялікую цікавасць да твораў класікаў польскай літаратуры, да творчасці сучасных пісьменнікаў. Высока цэняць і любяць у нас мастацтва суседняга народа. На занятках у калгаснай музычнай школе, на канцэртах сельскай мастацкай самадзейнасці часта гучаць творы польскіх кампазітараў.

В. К. Старавойтаў раскажаў польскім сябрам аб поспехах працаўнікоў гаспадаркі. Мы

цяўленне рашэнняў XXV з'езда КПСС. Польскія госці азнаёміліся з выдатнымі мясцінамі старажытнага Віцебска, пабывалі ў мемарыяльным музеі Героя Савецкага Саюза М. П. Шмырова.

На вечары дружбы, прысвечаным Дням польскай літаратуры ў Беларусі, выступіў старшыня абласнога аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы Т. П. Шарыпаў. Ад рабочых прадпрыемстваў і будоўляў горада гасцей вітаў Герой Сацыялістычнай Працы, машыніст лакаматыўнага дэпо Віцебск Е. Т. Чарвякоў.

Дырэктар саўгаса «Рудакова» Віцебскага раёна В. І. Жук перадаў польскім сябрам ад імя членаў аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы сваё гаспадаркі гарацае і сардэчнае прывітанне. Ён падрабязна раскажаў аб сувязях, якія ўстанавіліся паміж польскай гаспадаркай «Гучна» і саўгасам «Рудакова».

На вечары выступілі польскія пісьменнікі А. Мінькоўскі, А. Амеляновіч, консул генеральнага консульства Польскай Народнай Рэспублікі ў Мінску К. Ноцунь і іншыя. Яны гаварылі аб вытоках сяброўскіх сувязей савецкай і польскай літаратур, аб агульнасці інтарэсаў брацкіх народаў і будаўніцтве новага жыцця.

ЛЕНІНА

Пасёлак Леніна — у святочным убранні. У яркую пазалоту восені малаўніча ўпісаліся чырвоныя палатнішчы флагаў, лозунгі і транспаранты на рускай, беларускай і польскай мовах, якія ўслаўляюць савецка-польскую баявую садружнасць, брацтва нашых народаў.

Для ўдзелу ў мерапрыемствах, прысвечаных 33-й гадавіне ўтварэння Войска Польскага, 12 кастрычніка сюды прыбылі дэлегацыя ПНР на чале з членам ЦК ПАРП, намеснікам міністра нацыянальнай абароны ПНР генералам брані Ю. Урбановічам, удзельнікі Дзён польскай літаратуры ў Беларусі.

Спецыяльным поездам на ўрачыстую закладку алеі Дружбы прыехалі ветэраны-кашчюшкі, лясаводы з розных ваяводстваў.

Перад пачаткам пасадкі дрэў адбыўся многалюдны мітынг. Разам з польскімі сябрамі ў ім удзельнічалі дэлегацыі работнікаў лясной гаспадаркі абласцей Беларусі, працоўныя Горацкага раёна.

Мітынг адкрыў старшыня праўлення Магілёўскага абласнога аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы, намеснік старшыні аблвыканкома В. Б. Елінеўскі.

— Мы знаходзімся на тым свяшчэнным месцы, — сказаў удзельнік вызвалення Польшчы, міністр лясной гаспадаркі БССР С. Ц. Майсеенка, — з якога 33 гады назад у брацкім баявым саюзе з Савецкай Арміяй пачаўся слаўны шлях Войска Польскага. Гэта брацтва мужнела і ўмацоўвалася ў бітвах на Бугу, Вісла і Одэры. Мы звяртаем сёння словы глыбокай павагі і ўдзячнасці да тых, хто прайшоў тады пад савецкімі і польскімі сцягамі ў адзіным страі доўгі, цяжкі і героічны шлях да перамогі.

Намеснік міністра нацыянальнай абароны ПНР генерал брані Ю. Урбановіч, кіраўнік поезда дружбы — першы намеснік міністра лясной гаспадаркі і дрэвапрацоўчай прамысловасці ПНР Ю. Кардыс, намеснік міністра ПНР С. Куйда, першы сакратар Магілёўскага аблвыканкома партыі В. В. Прышчэпчык, старшыня Магілёўскага аблвыканкома А. В. Маслакоў пад апладысментамі прысутных здымаюць пакрываўла з мемарыяльнага каменя.

У граніце залатымі літарамі на рускай, польскай і беларускай мовах высечана: «Алея

Дружбы закладзена ў гонар савецка-польскай баявой садружнасці, народжанай у сумеснай барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. 12 кастрычніка 1976 г.».

У фундамент каменя замураўваецца спецыяльная капсула з пісьмом патомкам.

Гучыць урачысты марш. Удзельнікі мітыngu накіроўваюцца да месца адведзеных для пасадкі дрэў. Зноў, як і 33 гады назад, на ўсім 17-кіламетровым адрэзку дарогі Горкі — Леніна сталі ў ланцуг савецкія і польскія ветэраны. Разам з імі працавалі лясаводы — пасланцы ўсіх ваяводстваў ПНР і абласцей БССР. Саджаючы маладзенькія бярозкі, каштаны, таполі, елкі, удзельнікі памятнага бою былія артылерысты Першай польскай дывізіі Караль Маснік, Мар'ян Калыч, Казімір Сюдак успомнілі, як з размешчаных тут батарэй вялі агонь па вышыні 215,5, якой суджана было навечна ўвайсці ў гісторыю Войска Польскага.

Члены дэлегацыі і ўдзельнікі поезда дружбы наведлі Музей савецка-польскай баявой садружнасці, з хваляваннем агледзелі яго рэліквіі, усклалі вянкi на магілы савецкіх і польскіх воінаў.

На Цэнтральнай плошчы пасёлка Леніна ў гонар высокіх гасцей была выстраена воінская ганаровая варта.

Вечарам у актавай зале Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі адбыўся многалюдны мітынг савецка-польскай дружбы. Адкрываючы яго, першы сакратар Горацкага райкома партыі В. С. Ляонаў сардэчна пазнаваў польскіх сяброў з нацыянальнымі святам.

Прыезд таварышаў з Польскай Народнай Рэспублікі заўсёды радасная падзея для працоўных нашага горада і раёна, таму што нас аб'ядноўвае шчырае брацтва дружбы, сказаў старшыня праўлення Горацкага раённага аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы, старшыня райвыканкома В. П. Смагунюў. Мы святая ўшаноўваем памяць польскіх воінаў-патрыётаў, якія аддалі сваё жыццё за свабоду нашых народаў.

Польскіх сяброў цёпла віталі дырэктар саўгаса «Леніна» кандыдат сельскагаспадарчых навук М. В. Серавускаў, удзельнік вызвалення Польшчы дацэнт Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі У. А. Кропаў, студэнтка Надзея Русакова.

На мітынгу выступіў намеснік міністра нацыянальнай абароны ПНР генерал брані Ю. Урбановіч.

З велізарным задавальненнем карыстаемся магчымасцю адзначыць 33-ю гадавіну Войска Польскага сярод савецкіх людзей, на тым месцы, дзе наш боін пачынаў свой слаўны баявы шлях да перамогі, — сказаў ён. — Галоўным фактарам, які абумоўліў утварэнне і развіццё народнага Войска Польскага, была бескарэслівая ідэйная і арганізацыйная, кадравая і матэрыяльная дапамога Савецкага Саюза. Польскі народ ніколі не забудзе, што ў самы цяжкі для краіны момант многія савецкія афіцэры дапамагалі арганізаваць нашу армію, вучылі салдат ваеннаму майстарству і разам з нашымі воінамі пралівалі сваю кроў у барацьбе з агульным лютым ворагам.

Сённяшняя ўрачыстасць, сказаў у заключэнне Ю. Урбановіч, з'яўляецца жывым прыкладам усенароднай памяці аб воінах, якія ў імя нашай і вашай свабоды склалі галовы на гэтай свяшчэннай зямлі. Яна з'яўляецца таксама сімвалам пастаянна мацінай дружбы паміж нашымі народамі і арміямі.

БЕЛТА.

ВЕРНЫХ СЯБРОЎ

перальным консульстве ПНР у Мінску Саюзу пісьменнікаў БССР, Беларускаму таварыству дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, асобным таварышам.

ГРОДНА

Цёпла, пабрацку сустрэлі групу ўдзельнікаў Дзён польскай літаратуры ў Беларусі працоўныя Гродзенскай вобласці.

У Палацы культуры вытворчага аб'яднання «Лот» імя С. О. Прытыцкага адбыўся вечар савецка-польскай дружбы.

— Працоўныя Гродна, — сказала адкрываючы яго, сакратар гаркома КПБ А. Д. Забінская, — сустрэкаюць пасланцоў Польскай Народнай Рэспублікі з адкрытай душой і самымі шчырымі брацкімі падушцамі. Няма сумнення ў тым, што Дні польскай літаратуры ў Беларусі будуць садзейнічаць далейшаму развіццю культуры брацкіх народаў, умацаванню іх непарушнай дружбы.

Гасцей гарача віталі старшыня абласнога аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы, рэктар медыцынскага інстытута прафесар Д. А. Маслакоў, пісьменнік А. Карпюк, работніца абутковай фабрыкі «Нёман», дэлегат XXV з'езда КПСС М. С. Зарыцкая, студэнтка педінстытута Тацяна Корабава.

Пісьменнік К. Вуйтовіч, які выступіў на вечары, сардэчна падзякаваў за гарачы брацкі прыём, даў высокую ацэнку творчым сувязям польскіх і беларускіх літаратараў, што дапамагаюць паспяхова вырашаць задачы паставленыя XXV з'ездам КПСС і VII з'ездам ПАРП.

На вечары прысутнічалі першы сакратар Гродзенскага абкома КПБ Л. Г. Клячкоў, старшыня аблвыканкома Р. Ф. Фамічоў.

Польскія сябры наведлі Дом-музей Э. Ажэшкі, усклалі

У Палацы культуры адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны Дням польскай літаратуры ў Беларусі. Апладысментамі сустрэлі прысутныя з'яўленне на сцэне польскіх і беларускіх пісьменнікаў. Юнакі і дзяўчаты паднеслі пасланцам ПНР хлеб-соль.

Першы намеснік старшыні гарвыканкома, старшыня Салігорскага аддзялення Таварыства савецка-польскай дружбы В. А. Гавін прадставіў гасцей. Праз літаратуру і мастацтва, сказаў ён, мы паўней пазнаём душу народа, яго жыццё. Дні польскай літаратуры ў Беларусі паслужаць далейшаму умацаванню і згуртаванню народаў-братоў, іх непарушнай дружбы.

Ад імя шматтысячнага калектыву шахцёраў гасцей віталі машыніст горнапраходчага камбайна С. М. Янчэўскі, настаўніца Т. І. Трафімава.

На памяць аб гэтай сустрэцы гасцям былі ўручаны шкатулкі з узорами здабываемага тут каменя ўрадлівасці, шахцёрскія мааска і лямпа.

Пісьменнікі Ю. Озга-Міхальскі, В. Жукроўскі, якія выступілі на вечары, падзякавалі за сардэчны прыём, расказалі аб пастаянна растуцым шматгранным абмене паміж савецкімі і польскімі народамі духоўнымі і матэрыяльнымі каштоўнасцямі, аб развіцці польскай літаратуры, пазнаёмлі са сваімі новымі работамі.

Вечар скончыўся вялікім канцэртам.

На вечары прысутнічалі савецкік пасольства ПНР у СССР Э. Макух і консул генконсульства ПНР у Мінску К. Ноцунь.

КІРАЎСК

Свежаспечаным караваем духмянага хлеба сустрэлі польскіх гасцей земляробы калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлюскага. Прасторная зала Палаца культуры ў гэты надзельны вечар была цеснай, так многа сабралася тут аматараў польскай літаратуры.

поўныя рашучасці, падкрэсліў ён, працаваць яшчэ лепш і больш плённа ў імя магутнасці нашай сацыялістычнай садружнасці, умацавання міру ва ўсім свеце.

Цёпла сустрэты прысутнымі на вечары выступіў член Дзяржаўнага савета ПНР, намеснік старшыні прэзідыума Галоўнага праўлення Таварыства польска-савецкай дружбы пісьменнік Ю. Озга-Міхальскі.

— Мы, польскія літаратары, захапляемся ўсім, што ўбачылі ў вашым калгасе, — сказаў ён. — Нас здзівілі сваёй прыгажосцю гэты цудоўны палац, новая вёска і тыя выдатныя дамы, у якіх вы жывяце. Гэта яшчэ адно яркае падвядзенне вялікіх пераваг сацыялістычнага ладу, таго шляху, па якому ідуць нашы народы.

Затым на вечары выступілі вядомыя польскія пісьменнікі Я. Гушча і І. Сікірыцкі, беларускі паэт і перакладчык Я. Семяжон.

У заключэнне вечара, у якім прыняў удзел генеральны консул ПНР у Мінску Ю. Мруз, калектыву мастацкай самадзейнасці калгаса даў вялікі святочны канцэрт.

Польскія госці пабывалі ў брыгадах, агледзелі будуючы буйнейшы ў Беларусі малочны комплекс, азнаёміліся з забудовай новага жыллага пасёлка, наведвалі дамы калгаснікаў.

ВІЦЕБСК

Віцебшчына сустрэла польскіх сяброў па-летняму ясным, сонечным надвор'ем, кветкамі і цёплым ўсмішкамі людзей. Сюды 10 кастрычніка прыбыла група пісьменнікаў і перакладчыкаў, актывістаў Таварыства польска-савецкай дружбы, супрацоўнікаў генеральнага консульства ПНР у Мінску.

У Віцебскім абкоме КПБ адбылася гутарка з польскімі літаратарамі, у час якой сакратары абкома партыі Н. І. Дзям'янцей і Е. С. Пракоф'ева расказалі аб поспехах працаўнікоў вобласці ў развіцці эканомікі і культуры, аб іх самаадданай барацьбе за ажыц-

У Доме-музеі А. Міцкевіча.

Фота Ул. КРУКА.

«Штоноч вайна прыходзіць у вясковыя хаты сваімі нікому не вядомымі патайнымі хадамі, і стогнуць у сне мужчыны, заціскаюць рукамі даўнія раны, і паўзаць па мяккай і халоднай траве, і плачуць жаніны... Ужо больш за дваццаць пяць год гараць лясы і вёскі, і ўсё ідзе тая страшная вайна. І на самых вясёлых бясёдах падсядае яна, нябачная, побач, і вядзе за сабою бясконцыя ўспаміны... І сніць вайну сыны партызан, і дзіка крычаць спрасонку».

Апавяданні «Асеннія халады», «Жонка героя», «Даўняя памяць» ясаць у сабе не толькі чыста пазнавальную інфармацыю, якая нешта дадае да створанай савецкімі пісьменні-

сведкам свайго часу, набліжацца гранічна да рэальных спраў рэальных людзей. Адсюль натуральнасць аўтарскай інтанацыі, прастата і яснасць апавядання, канкрэтны, амаль дакументальны паказ штодзённай плыні падзей:

«У канцы лістапада, пасля зацяжных дажджоў, паціснулі маразы; дні сталі сонечныя, халодныя і прасторныя, і нават нават зрэдку патрэскавалі налы ў плоце».

Надвечорнам у сераду Віктар Пераход на засланных чыстай поспільнай калёсах прывёз з бальніцы сваю Вольгу — Волеч-

чага існавання. Адзінкавае, непаўторнае, індывідуальнае ў жыцці яны цэняць гэтак жа высока, як і тое, што паўтараецца, як і тыповае, істотнае. Абагульненая карціна свету, чалавечага быцця нібыта прасечвае праз асабістае, выпадковае, побытавае. І бачыцца яна ў сапраўдным творы заўсёды па-новаму, свежа, бо непаўторны заўсёды індывідуальны чалавечы свет, у якім пісьменнік прыкмятае тое, што не выклікае цікавасці ў іншых.

Сучасная беларуская проза ў гэтым, мне здаецца, і вылучаецца

це над шматлікімі з'явамі быту, над велізарным матэрыялам чалавечага жыцця, патрэбен вялікі разбег думкі, моцны ўнутраны штуршок, які вымушае праявіць брацца за пяро. Алесь Жук імкнецца пераадолець «хаос жыцця», «сканцэптраваць» яго стракатыя і супярэчлівыя з'явы ў мастацкім вобразе, «ахапіць» сюжэтам, арганізаваць кампазіцыйна і захаваць пры гэтым натуральнасць яго плыні. Паспех не заўсёды суправаджае яго пошукі. Апісальнасць, не-не дый сустранецца ў яго апавяданнях, найчас-

Міхась ТЫЧЫНА

ДАРАГАЯ ЦАНА ПРЫГОЖАГА

ПРАБЛЕМА ГЕРОЯ ў «МАЛАДОЙ ПРОЗЕ»

МАЛАДЫХ беларускіх празаікаў аб'ядноўвае імкненне да таго, каб іх творы, як сказаў Алесь Жук, былі «сугучнымі часу і вартымі тых вялікіх падзей, якія перажыў іх народ і быць летапісам якіх пісьменніку выпаў лёс».

Адчуванне ўпэўненасці ў неабходнасці таго, што ён робіць, прысутнічае ўжо ў першых творах А. Жука. Ён сапраўды імкнецца апавядаць пра людзей, якіх ведае лепш за ўсіх на свеце. Арыгінальнасць яго таленту сёння не выклікае сумнення, хаця яшчэ нядаўна некаторыя асаблівасці твораў маладога пісьменніка здаваліся выпадковымі і часовымі.

Першыя апавяданні А. Жука, уключаныя ў зборнік «Асеннія халады», сапраўды расказвалі пра ўжо вядомае з твораў іншых празаікаў — пра Вялікую Айчынную вайну і вынікі яе маральнага і матэрыяльнага ўздзеяння на жыццё беларускага народа. Што ж, не так ужо і часта пачынаючы пісьменнік прыходзіць у літаратуру са сваёй уласнай, што называецца, выпакутаванай тэмай! Справа не ў гэтым, а ў навізне распрацоўкі апрабаванай неаднойчы тэмы. Узаемаадносін чалавек з жыццём, з іншымі людзьмі заўсёды куды больш складаныя, тонкія, дыялектычныя, чым гэта паказваецца нават у лепшых творах літаратуры і мастацтва, і пісьменніку, маладому таксама, заўсёды ёсць што сказаць новага пра іх, дастаткова толькі таленавіта і праўдзіва выявіць самога сябе, свае адносіны да свету.

Алесь Жук, натуральна, вайну ведае толькі з расказаў сваіх землякоў, з твораў літаратуры. Але не толькі. Ён быццам чуе «рэха вайны»:

камі «карціны ведаў» пра Вялікую Айчынную вайну, але і эстэтычную.

Старая Антосіха («Асеннія халады»), якая і сама не памятае, колькі пражыла і перажыла, «справядлівая перад богам і людзьмі, працавітая і зычлівая», страціла ў час вайны абодвух сыноў: малодшага, партызан Петрыка, загінуў, старэйшага, паліцай Андрэй, па віне якога забіты яго брат, хаця і застаўся жыць і, пасля тэрміну пакарання, спрабаваў вымаляць у маці дараванне, не існуе для яе. Пра што апавяданне? Пра непазбежнасць пакарання? Пра высокую меру мацярынскай любові? Так, і пра гэта! Але і пра вялікую чалавечую драму адзіночак старога жанчыны, якая тым больш уражвае, што знешне ніяк не выяўляецца, знікаючы, губляючыся ў штодзённай плыні вясковага жыцця — змене пор года, надвор'я, руху падзей, з'яў... Гэта асаблівасць почырку А. Жука, якая аб'ядноўвае яго з Г. Далідовічам, напрыклад, — імкненне быць аб'ектыўным

у, як гаварылі па-вясковому, — якая нарадзіла блізнят — двух хлопцаў. І вечарам пашталёнка Таня, гарбаценькая, у парывах і выцёртай плошавачцы, прынесла Віктару тэлеграму ад старэйшага сына Паўла, які працаваў у Літве на пракладцы газаводу, — прыязджае на тры дні перад адпраўкаю ў войска».

Маладога празаіка кляпоціць нібыта адно: расказаць як мага больш дакладна пра тую ці іншую падзею, аднаўляючы яе ва ўсёй сапраўднай паўнаце, з усімі бытавымі падрабязнасцямі і рэаліямі. Але клопат гэты не выпадковы — у ім выяўляецца эстэтычная праграма Алеся Жука, якая мае нямаля агульнага з творчымі імкненнямі яго аднагодкаў.

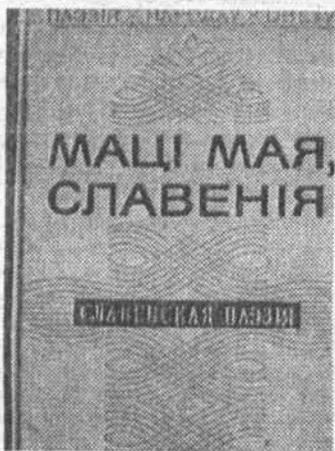
І Алесь Жук, і Генрых Далідовіч, і іншыя маладыя празаікі плённа развіваюць традыцыйную асаблівасць беларускай прозы, якая падзвычайна моцна выяўляецца ў вельмі даўняй, вельмі прыкметнай, абвостранай увазе многіх беларускіх пісьменнікаў да народнага жыцця, да самых штодзённых і простых з'яў рэчаіснасці, да падрабязнасцей, дробязей, прыватнасцей чалаве-

ца на фоне ўсесаюзнай літаратуры. Рэалістычная «заземленасць», насычанасць бытам, падрабязнасцямі прыватнага жыцця, надалі ёй асаблівую грунтоўнасць і доказнасць. Гэта памагае ёй супрацьстаяць штучнасці і празмернай умоўнасці — мадэрнізаваным праявам схематызму. Аднак і тут назідаюцца, якую займаюць многія беларускія празаікі, што арыстэтычна на асваенне бытавога боку жыцця, вымушае нярэдка пагогуль скептычна ставіцца да многіх выпрабаваных форм мастацкай умоўнасці: «У жыцці так не бывае!»

У гэтых адносінах Алесь Жук (няхай не гучыць гэта слова ні як папрок, ні як пахва) — традыцыйны і творчы, што называецца, ў формах самога жыцця. Скажаць, што задача яго, як і іншых пісьменнікаў — «традыцыяналістаў», ад гэтага становіцца лягчэйшай, значыць, сказаць няпраўду. Наадварот, задача пісьменніка, які ідзе ў «канечныя з'явы свету» (Гегель), надзвычай складаная. Каб узяцца ў творчым пад-

ней тады, калі матэрыял або мала знаёмы аўтару, калі, скажам, гаворка ідзе пра вайну («Гаркавы дым», «Даўняя памяць»), або запэдня блізка яго душы («Сок манга», «Венаровае сонца»).

Малады пісьменнік, зацікаўлены і незвычайна і шматстайнасцю чалавечых лёсаў, неахотным багаццем і шматзначнасцю жыццёвых праў і здарэнняў, рантам губляецца перад рэальнай агромністасцю гэтага матэрыялу і трапіць сваю творчую ўладу над ім. На жаль, ён мала давярае сваёй мастацкай фантазіі і стараецца мысліць у межах жыццёва верагоднага, натуральнага, пазбягаючы штучнасці, а з аднаго і пагогуль усякай, у тым ліку і мастацкай, умоўнасці, забываючы, што ў жыцці, побач з відавочным, шмат і незвычайнага, таямнічага, нечаканага. Трагедыя маладога героя апавядання «Гаркавы дым», шлях якога адгалінаваўся ад шырокай агульнанароднай даргі і ўрэшце смышоў на нішто, гучыць прыглушана якраз таму, што абцяжарана шматлікімі падрабязнасцямі ва-

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшлі новыя зборнікі перакладаў паэзіі і прозы. Змяшчаем вонкадні кнігі славенскай паэзіі «Маці мая, Славенія» (пераклад са славенскай Н. Гілевіча, мастак Г. Клінушын) і «Эстонская навела» (мастак А. Званароў).

БРАТЭРСКАЯ ПЕРАКЛІЧКА

Мацей Юзаф Канаповіч — адзін з самых рупных прапагандыстаў беларускай літаратуры ў Народнай Польшчы. Сёння ён працуе над перакладам кнігі А. Адамоўіча, Я. Брыля і У. Калеснікі «Я з вогнянай вёскі...», кнігі аб жудасных мінулай вайны і пакутах беларускага народа, кнігі, напісанай памяццю і словамі самога народа. І ў тым, што менавіта М. Ю. Канаповіч узаўважвае па-польску, ёсць логіка мастацтва: да гэтага пісьменнік прышоў ад уласнай творчасці, якая поўніцца волгулем варшаўскага паўстання, і ад перакладзенай ім «Хатынскай аповесці» А. Адамоўіча. А пачалося ўсё ў канцы 60-х гадоў — з таго, што пісьменнік прадставіў польскаму чытачу апавяданні Янкі Брыля. Тады польскі паэт і празаік ужо пераступіў мяжу трыццацігоддзя свайго творчага шляху...

З вершамі Канаповіча беларускі чытач пазнаёміўся праз

Мацей Юзаф Канаповіч, Імёны любові. Аповесці і апавяданні. Пераклад з польскай мовы Янкі Брыля. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976 г.

пераклады М. Танка, А. Вярцінскага, Р. Семашкевіча, Н. Мачыш, якія публікаваліся ў нашым перыядычным друку — у часопісах «Польмя», «Малалосць», у штогодніку «Літаратура і мастацтва». Найбольш шырока да гэтага былі прадстаўлены ў нас творы з паэтычнай кнігі Канаповіча «Дубовы гай», на тэматыцы якой адбілася генетычная сувязь аўтара з беларускай зямлёй. Вершы «Дуброўка», «На смерць дзяўзкі Антосі» і іншыя навяны ўспамінамі аб блізкіх людзях і бацькоўскіх мясцінах на Гродзеншчыне.

Высокай версіфікатарскай культурай вылучаюцца пераклады М. Танка. Інтанацыйна выразныя, натуральныя інтэрпрэтацыі іншамовных твораў яскрава выяўляюць асабісты вопыт беларускага майстра верлібра.

Што тычыцца перакладаў Р. Семашкевіча, то яны нагадваюць хутчэй падрадкоўнік, у якім даволі цямьяна перадаецца мастацкі кантэкст арыгінала і сустрэкаюцца сэнсавыя неадпаведнасці. У вершы «Дуброўка» паэт мае на ўвазе той дубовы гай, які знаходзіцца ў родных мясцінах бацькі, над Шчарай, з

якім аўтара раздзяляе адлегласць у пяцьсот вёрст. У перакладзе ж атрымалася, што аўтар успамінае звяртаецца да невялікага дубовага гаю, які «вэрст пяцьсот займае» (1). Узаўважэнне іншамовнага верлібра вымагае падзвычайнай увагі да сэнсава-інтанацыйнай прыроды верша.

Знаёмства беларускага чытача з творчасцю польскага пісьменніка атрымала працяг у перакладзе ягонай аповесці «Імёны любові» і трох апавяданняў з кнігі «Знак радзімы», які выдзены ў нас пад адной вокладкай. Уключэнне апавяданняў і аповесці ў адну кнігу апраўдана аўтабіяграфічнасцю твораў польскага пісьменніка.

У цэнтры ўвагі аповесці «Імёны любові» — духоўнае і сацыяльнае настаўленне семнаццацігадовага хлопца ў атмасферы няпростых грамадскіх адносін Польшчы 20-х гадоў, яго юначасе асэнсаванне самога сябе, свайго ўласнага «я» і быцця бы самастойнае, а на самай справе надказанае жыццём, рэчаіснасцю адкрыццё праўды. Аўтар малое эмацыянальна змястоўнае карціны жыцця пралетарыяту прамысловай Лодзі 20-х гадоў. З лірычнасцю і

замілаваннем да прывіеманскіх краявідаў і людзей беларускай вёскі Галубы напісаны апошні раздзел аповесці. Пасля не зусім шчаслівага года вучобы ў далёкай Лодзі герой прыязджае сюды, да сваякоў, на канікулы. Прастата і шчырасць адносін між тутэйшымі людзьмі ўносяць лад у душу юнака...

У пасляслоўі аўтар гаворыць аб непісаных старонках аповесці, аб тым, што асобным яе раздзелам магла б стаць «пераклічка тых дзяўчат і хлопцаў з аднаго двара, з адной школы, якія пасля загінулі салдацкай смерцю ў верасні 1939 года, у партызанах, у варшаўскім паўстанні, намерлі смерцю пакутнікаў у засценках гестапа, у турме Павяк, у канцлагерах... усіх тых, чые імёны рассяяліся на могілках дома і на чужыне».

Гэтую пераклічку сваіх аднагодкаў, размову з чытачом, простую і даверлівую, Канаповіч вядзе ў апавяданнях «Тая ноч», «Зоркі Давіда», «Марсельеза». Яны аўтабіяграфічныя, і чытаюцца як суровыя дакументы другой сусветнай вайны. Гэтую размову з беларускім чытачом дапамог ажыццявіць польскаму пісьменніку Янкі Брылю, які на мастацку дакладна і густоўна пераклаў кнігу прозы «Імёны любові».

Уладзімір МАРХЕЛЬ.

еннай «адысеі» гэтага чалавека — дакладнымі, цікавымі, але прыватнымі і адназначнымі. Дарэчы, гэта, мне здаецца, бяда многіх нашых маладых — празмерная дэталізацыя і нейкая інертнасць у адносінах да таго, што паказваецца.

Быт акружае чалавека з усіх бакоў, і чалавек, які трапіў пад яго ўладу, лёгка можа страціць самастойнасць, прыняць знешняе за ўнутранае, выпадковае за істотнае. Жыццё ў быццё, калі пачуцці і думкі ўвесь час захоплены тым, што знаходзіцца непасрэдна перад вачамі, стварае бачнасць паўнаты іспавання. Чалавек у такім выпадку проста не мае часу азірнуцца на самога сябе, усвядоміць, што з ім адбываецца, дзе ён і навошта, тым больш калі і не хоча ўсведамляць. Герой А. Жука часцей за ўсё паказваецца тады, калі спакойны і звыклы рытм жыцця нечакана парушаецца і чалавек міжволі застаецца сам-насам з самім сабой і цэлым светам. Найчасцей гэта здараецца або глыбокай восенню, або зімой, калі час або паскарае свой бег, або замаруджаецца.

«Была пара зіхатлівых сонечных дзён, высокага неба і да слёз іскрыстага снегу ў палых. У такіх дні здавалася цёмна ў хаце, калі ўвойдзеш з двара, і хацелася зноў выйсці пад гэта шчодрое сонца, пашчотнае неба, якое трывожыць душу кволым прадчуваннем вясны, што так няскора і далёка, бо толькі пачатак лютага, бо яшчэ будзе бясконца гусяці густы, лікі вечер, будзе нізкае каламутнае неба і мяцеліцы, мяцеліцы ў страшным сваёй пустэчаю полі, а там няўтульна і адзінока адчуваеш сябе, і страшна ад магільнай цішыні, якая тоіць у сабе незразумелую глухую трывогу чалавека, калі ён адзінокі, калі зрушылася шчаслівая душэўная раўнавага...»

Смутны, незразумелы стан неспакою, які ахоплівае героя апавядання «Сонечны снег», уласцівы і героям іншых твораў А. Жука. Ён выяўляе вострае незадаволенне чалавека самім сабой, імкненне ўсвядоміць прычыны сваёй незадаволенасці, каб мабілізаваць свае душэўныя сілы, вырваць сябе з палону штодзёнасці. Канфлікт, які на першы погляд з'яўляецца чыста маральным, перарастае, такім чынам, у канфлікт сацыяльны, грамадскі і выражае імкненне нашага сучасніка быць не толькі сузіральнікам, але і дзеячам, актыўным удзельнікам жыцця. Герой нечакана для самога сябе адкрывае ў глыбіні сваёй душы нешта такое, што вымушае яго пакутліва думаць пра самае галоўнае ў жыцці.

Такі стан героя адкрывае ў ім магчымасць змяняцца да лепшага.

Ланцуговая рэакцыя асацыяльнай прывядзе нас ад твораў А. Жука да апавяданняў М. Стральцова, В. Адамчыка, А. Кудраўца, У. Дамашэвіча, і далей — да ранніх апавяданняў К. Чорнага, М. Гарэцкага, і, можа, аж да «Смерці Івана Ільіча» і «Крэйцарвай санаты» Льва Талстога.

Герой А. Жука, найчасцей нядаўні студэнт, уваходзіць, што называецца, у жыццё, прыходзіць у калектыв з яго шматстайнымі сувязямі і адносінамі. І ў новых умовах выпрабуваецца не толькі яго прафесіянальная годнасць, а і светлаглед, сам ён увесь як ёсць. Імяна сярод людзей, часта на фоне прыроды — восені, зімы, вясны, лета — абуджаецца ў ім пачуццё прыгожага. Празайкі імкненца вымяраць духоўную сутнасць сучасніка высокімі крытэрыямі добра, праўды і прыгажосці, выпрабувае яго справы, стаўленне да сваіх абавязкаў, да людзей, да прыроды.

У адносінах да героя выяўляецца ідэйная пазіцыя пісьменніка, яго грамадскі і эстэтычны ідэал. Наўрад ці будзе шчаслівы ляснік Голуб («Водбліск зорак»): дзяўчына, якую ён кахае, і, здаецца, узаемна, не разумее яго нежадання прыкідвацца ў прысутнасці старонніх людзей, быццам бы яны ўсяго толькі знаёмыя. Герой хоча шчырасці, непасрэднасці ў адносінах з каханай і пакутуе ад навізанай яму ёю неабходнасці лгаць. І ў гэтым выяўляецца яго духоўны рост.

Не вытрымлівае першага сур'ёзнага выпрабавання на мужнасць і здраджвае сваім юнацкім ідэалам архітэктар Валянцін («Паляванне на старых азёрах»). Але, магчыма, і да яго прыйдзе гэта вострае адчуванне сваёй нікчэмнасці (прынамсі, у апавяданні ёсць намек на гэта), як яно прыйшло нечакана-незгадана да Асаўца, які, здаецца, дамогся ўсяго, што трэба чалавеку для спакойнага іспавання, — пасады, матэрыяльнага дабрабыту («Асінавыя прысады»):

«Я той самы матэматык, якому прарочылі не толькі аспірантуру, але і будучыню ў навуцы, той, у якога светлая галава тэарэтыка... А ўсё цешу сябе, што ў наступным годзе займуся толькі навукаю, бо маю і кватэру, і сродкі, каб жыць, як чалавеку... Бог ты мой! Няўно трэба было пяць гадоў мучыць сябе, напаноўваць голаў усім лепшым, да чаго дадумаўся чалавек, дзеля таго, каб за цесцеваю спіною сядзець у цёплай кватэры? У чалавека ж, акрамя жывата, яшчэ душа ёсць, а душы трэба высокае жыццё, як неба!»

Аднак хвіліна шчырай споведзі прайшла, і задаволенасць сваім становішчам, упэўненасць у сваёй уяўнай праваце зноў запаланілі героя, і ён зноў гатоў задавальняцца малым у духоўным жыцці.

«Чалавека згубілі. За паўлітраю, за рублём, за машынаю... І ўсё з гэтага пачынаецца...» Усё пачалося з гэтага — з імкнення да лішніх заробкаў, да мяшчанскага дабрабыту — у будзьдзёрыста Паўла («Замеченныя дарогі»).

Аўтар не перастае з твора ў твор даследаваць гэту агульную сітуацыю, яе шматлікія жыццёвыя варыянты. Стан чалавека, які нечакана адчуў сваю сапраўдную ролю ў свеце, вельмі цяжка падаецца дакладнаму вызначэнню і не перакладаецца на мову лагічных сілагізмаў. Ён

настолькі невыразны і туманны, што выслізгае не толькі ад самога героя, але дырэдка і ад аўтара, які, не могучы авалодаць матэрыялам, пакідае чытача перад пытаннем: што ж адбываецца? Гэта пытанне ўзнікае, калі чытаеш апавяданні «Туман», «Вечаровае сонца», «Сок манга», некаторыя мясціны з іншых твораў.

Не ратуе становішча і нечаканая, часам нават трагічная, канцоўка твора, якая, мабыць, павінна папоўніць значэннем словы і ўчынкі героя. Складаецца ўражанне, што малады прайзік не заўсёды давярае сваёму ўменню быць цікавым апавядальнікам і, баючыся здавацца занадта будзённым і сумным, «ажыўляе» твор тым, што расказвае пра нешта выключнае, такое, што сустранеш хіба толькі ў газетнай хроніцы, у раздзеле дарожных здарэнняў і дзівоў саў прыроды.

Аўтар мае рацыю калі лічыць, што імятлікія, непрыкметныя дробязі ўплываюць на настрой чалавека і ўжо затым на характар яго адносін да наваколя, на яго думкі ў сваёй сукупнасці. Складанасць у тым, каб з гэтага велізарнага матэрыялу адабраць самае важнае, самае значнае. Тады і твор успрымаецца як жывое цэлае, у якім кожная частка на сваім патрэбным месцы.

Уплыў шматлікіх, стракатых жыццёвых з'яў вельмі апасродкаваны і слабы, але вялікія людскія трагедыі пачынаюцца з малага, непрыкметна, паступова. А. Жук разумее гэта і асцерагаецца (і тут выяўляецца яго пісьменніцкае «ледзь-ледзь») праводзіць прамыя паралелі і рабіць катэгарычныя вывады, спыняючыся на няўлоўнай мяжы пачуццяў і думак героя, пакідаючы чытачу магчымасць дадумаць самому прычынае. Яго творы закочваюцца найчасцей шматзначна, сюжэт у іх, быццам акно, «раскрыты» ў свет, герой застаецца ў няпэўным стане чалавека, якому трэба самому рабіць вывады, прымаць рашэнне. Магчыма, таму «завяршаныя», «закрытыя» з усіх бакоў апавяданні «Туман», «Вечаровае сонца», «Замеченныя дарогі» (часопісны варыянт), «Жонка героя» (часопісны варыянт) не задавальняюць сваёй адназначнасцю і прамалінейнасцю.

А. Жук, быццам адчуваючы небяспеку паўтору аднойчы знойдзенага, паступова пашырае межы апавядання да паказу цэлай чалавечай гісторыі, а не толькі аднаго яго моманту. Ідэйная і вобразная сістэма яго твораў ускладняецца, каб ахапіць усю складанасць жыцця сучасніка. Пашырэнне маштабаў пісьменніцкага мыслення заўважаецца ўжо ў тым, што аўтар звяртаецца да жанру аповесці.

Аповесць «Такая восень» не толькі па-свойму абагульняла знойдзенае ў апавяданнях, але і завяршыла цэлы этап у развіцці А. Жука. Яна вырашае тэму ж праблемы, што і апавя-

данні, яе галоўны герой знаходзіцца ў тым жа стане, калі чалавек падводзіць вынікі нейкага этапу або ўсяго свайго жыцця.

Стары настаўнік Васіль Аляксеевіч адчуў, што з ім адбываецца нешта незвычайнае. Не, не толькі хвароба не дае заснуць. Іншае — незразумелая трывога прыжылася ў сэрцы і не-не дый напамінала пра сябе. Адкуль яна, чаму — усё ж ішло так, як і было задумана ім самім. Але адчуванне, быццам ён стаіць на пяку, а той цэчэ, плыве з-пад яго ног, не пакідае Васіля Аляксеевіча. І ён з зайздасцю глядзіць на маладога настаўніка, які бесклапотна, быццам прыехаў да бацькоў, а не да чужых людзей, спаў у яго на канапе, шчасліва ўсміхаючыся праз соч. «Страшна было падумаць пра лістабой, які за адну ноч абкалоціць, разнясе па свеце дарагу, залатую плату за пражытую радасць першага з'яўлення лісціка, за дабрату чэрвеньскай зорнай цішыні, за ўдыхнуць жывеньскі водар жытнёвых палеткаў». А плаціць даводзіцца па вялікаму рахунку. Васіль Аляксеевіч, які аднойчы ў жыцці здзейсніў подзвіг — дабравольна ў час вайны пайшоў на небяспечнае заданне, ішоў потым па жыцці лёгка, без асаблівага напружання, засвоіўшы простую іспіну: не вырывацца занадта наперад, бо гэта патрабуе поўнай аддачы, але і быць ахвотцем таксама дрэнна, бо занадта прыцягваеш увагу. Вынік — адзіноцтва. Асабліва сэнс уся гэта гісторыя набывае ад таго, што ў аповесці паказан духоўны насліднік Васіля Аляксеевіча малады настаўнік Аляксандр Пятровіч. Яго жыццёвым прынцыпам стала імкненне ўзяць ад людзей больш, чым даць. Герой імкліва спаўзае ад нявіннай бесклапотнасці да недаравальнай абыякавасці да навакольных, ад звычайнага нежадання ўваходзіць глыбока ў сэнс сваёй працы і свайго жыцця да прыстасавальнасці, ад пошукаў прыемнага задавальнення да неразборлівасці ў сродках дасягнення мэты.

Надрукаваная ў кнізе «Паляванне на старых азёрах» аповесць «Такая восень» папоўнілася новым раздзелам, які завяршае твор. Аўтар паказвае ў ім вынік, да якога прыйшоў Аляксандр Пятровіч: абсалютная духоўная спустошанасць, адкрытая прапаведзь эгаізму. Паўстаўшы перад чытачом у новым вобразе, герой выклікае ўжо не пачуццё шкадавання, а агіды. Такі фінал, вядома, залішне паучальны, маралізатарскі і з пункту гледжання эстэтычнага, расчароўвае.

Аднак наяўнасць варыянтаў твораў Алеся Жука, акрамя ўсяго іншага, гаворыць за тое, што аўтар знаходзіцца ў творчым пошуку.

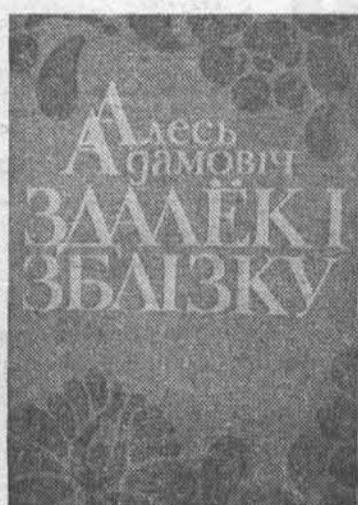
Аповесці «Чыгун», «Зоркі над палігонам» (апошняя апублікавана была ў часопісе «Малодосць») нарадзіліся іменна ў працэсе паглыблення творчага

пошуку. Пошук гэты ідзе ў названых творах адначасова і да лініі пашырэння тэматыкі, часавых межаў аўтарскага апавядання, асваення новых пластоў рэальнасці, і ў напрамку далейшай распрацоўкі агульнай для ўсёй нашай літаратуры праблемы тыповых характараў у тыповых абставінах.

Не абыйшлося без выдаткаў. У аповесці «Чыгун» А. Жук стварыў вобраз чалавека, які сёння здаецца нейкім апаханізмам у нашым жыцці, гэтакага сучаснага звераватага і панюрага Лявона Бушмара, і, кажучы мовай фізікаў, ідучы ад зваротнага, паказаў, наколькі арганічным і натуральным стала для савецкіх людзей жыццё ў калектыве, сярод калектыву. Але гэта адчуванне цяжсее ад таго, што ён захачаўся імкненнем развіцця, на сутнасці, самой рэчаіснасцю развешчанага героя, раскрыць псіхалагічныя і сацыяльныя вытокі яго паводзін, раскрыцця ў свой час многімі савецкімі пісьменнікамі (тым жа Кузьмой Чорным), і тлумачыць растлумачанае, пераконваць у вядомым. Аповесць пра Чыгуна вымагае, мабыць, не псіхалагічнага аналізу, а смеху, сатыры. Сказанае, аднак, не азначае, што твор мае цалкам негатывнае значэнне. Аўтар пабываў, напрыклад, уменне стварыць вобразы пластычныя, выпуклыя, рэчывыя, якога часам бракавала яму ў ранніх апавяданнях.

Маладыя беларускія прайзікі, аднагодкі А. Жука, таксама пераасэнсоўваюць свае погляды на літаратуру. Чалавек у аповесці Г. Далідовіча «Усё яшчэ наперадзе» і «Юля», М. Кацюшкі «Трэці раўнд», у некаторых апавяданнях В. Гігевіча, М. Варавы, А. Дударова паказваецца ўжо як актыўны удзельнік вялікай перабудовы свету, як змагар за праўду, дабро і прыгажосць.

Герой аповесці Жука «Зоркі над палігонам» лейтэнант Карповіч, прайшоўшы праз нялёгкае выпрабаванне ў час вайсковых вучэнняў, успрымае як найвялікшую свабоду неабходнасць падпарадкаваць свае ўласныя жаданні і імкненні, якія не заўсёды супадаюць з жаданнямі і імкненнямі калектыву, агульнай мэце, задачы, якая стаіць перад многімі людзьмі і ад выканання якой у канчатковым выніку залежыць яго ўласны лёс. Асобны чалавек уваходзіць у складаная дачыненні з вялікім светам і ў агульную гурце знаходзіць сваё адзінае, сваё сапраўднае месца, становіцца грамадзянінам, раз на заўсёды вырашаючы для сябе складаныя праблемы свабоды і неабходнасці, чалавека і абставін, асобы і грамадства. Так адбываецца духоўнае і маральнае пастаўленне героя сучаснай маладой беларускай прозы — прадстаўніка пакалення, якое набліжаецца да таго, каб узняць на свае плечы вялікую адказнасць за жыццё, за час, каб несіць галоўную службу.

Змяшчаем вокладкі новых кніг, што выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура»: нарысаў В. Мысліўца «Партрэты знаёмых» (мастан А. Бетанова), гумарыстычнай аповесці Р. Семашкевіча «Бацька ў налаўроце» (мастан С. Волкаў), зборніка апавяданняў Л. Левановіча «Мадонна з кветкай» (мастан Ю. Зайцаў) і зборніка літаратурна-крытычных нарысаў А. Адамовіча «Здалёк і зблізку» (мастан А. Бетанова).

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

«І ПЕСНЯ З ВУСНАЎ РВЕЦЦА МАЛАДАЯ...»

Цялі званочки на лугах
І васількі у жыце,
І расціпалася смуга
Пад сонцам у зеніце.

Усё жывое на зямлі
Даўно дажджу чакала.
На кветках сонныя чмялі
Гулі ледзь чутна, вяла.

Адзіны дуб паміж ялін
Узняў свабодна плечы,
Сарокі гучна між галін
Спрачаліся аб нечым.

І адступаў мясцамі лес,
І слаліся выгары,
А чорны пень на ўзвышша ўзлез,
Нібы ўцёк ад кары.

Трыццаць лісты старых асін
І плешчуць у дзлоні,
Ад іх пустых лядачых кліп
Прыкрыў пляшчыннік скроні.

А я убачыў жоўты мох
І, пэўна, мне здалася,
Што чую тупат ціхіх ног,
Што крочыць полем восень.

Глядзелі кветкі на лугах
На сонца у зеніце,
Неўтаймаваная туга
Схавалася у жыце.

Губляю з кожным годам я сяброў,
І добра ведаю, што век і мой кароткі,
Але ж пакуль яшчэ пульс у кроў,
Жывуць у памяці і сэрцы аднагодкі.

Але ж калі я гляну навакол,
Так многа шчырых, родных, блізкіх.
І часта пісьмы укрываюць стол
Ад тых, якіх нядаўна выняў я з
калыскі.

Адрозніць кветкі рознае пары
Часамі цяжка, нават немагчыма.
Не адчуваю я сябе старым,
Хоць кайстру часу маю за плячым.

Як многа год таму назад,
Зноў яблыня цвіце вясною,
Зноў белы шаль пакінуў сад,
Зноў сэрцу не знайду спакою.

Зноў на абочыне дарог
Надзьмуўся шэры адуванчык,
На полі дуб стары, як стог,
Чакае летніх дзён гарачык.

Шумлівых птушак дружны хор
Напоўніў гоманам імшары.
Больш не гняце мяне дэкор,
Збыліся думы мае, мары.

Зноў стрэлка сунецца далей
У гадзінніку на цыферблаце.
Я сам кажучы сабе: — Не тлей!
Вясна прысела ў нашай хаце.

ЁН ЗАСТАНЕЦЦА ВЕКАПОМНЫМ

Івану МЕЛЕЖУ

Змоўк салавей і гай прыціх,
Асірацелы дуб схіліўся ў полі.
Не зможа больш сюды прыйсці
Сын ціхіх ніў, лясоў ніколі.

Не зможа больш сюды прыйсці
На роднае сваё Палессе...
Хмель тычку моцна абкруціў,
Да долу кветкі нізка звесіў.

У камячок згарнуўся боль,
Згас голас у зязюль у роце,
І спажурнелі навакол,
Прыціхлі людзі на балоце.

Неспадзяванае прыйшло
У Глінішча здалёк расцанне,
Над азярцом, што нібы шкло,
Згубілі вербы яркі глянец.

Зноў ажывуць і лес, і гай,
І загавораць неўгамонна,
Пакінуў сын палескі край,
Ды застаецца векапомным.

Свой мінуўшчыны я не крану,
Шмат пройдзена дарог ды і пражыў
нямала.
Здаецца, лёгкую кашулю зрануў,
Іду расхрыстаны, як некалі бывала.

Здаецца, юныя вярнуліся гады.
І песня з вуснаў рвецца маладая.
Стаяць таполі — задумёныя дзяды
І яблыня-бабуля хітра паглядае.

Я радасць бачыў, гора перажыў,
Настрой спакойны часам боль
трывожыць,
Бо зарастаюць мохам пліты і крыжы,
А ў памяці жывуць, хто ўстаць ужо
не можа.

Мая новая п'еса, як і папярэднія, пра моладзь. Толькі, калі ў «Снім снезе» і «Ракіроўцы» мае героі, маладыя рабочыя і інжынеры, ужо выбралі сваю дарогу ў жыцці і робяць першыя крокі на шляху асваення прафесіі, то ў «Шрамах» яны зусім яшчэ зялёныя восемнаццацігадовыя хлопцы, якія пачалі сваё самастойнае жыццё вельмі няўдала, са злачыніства. Іх чакае складаная і нялёгкая дарога перавыхавання, доўгія гады роздуму над сваімі абавязкамі не толькі перад сабою, перад сваім сумленнем, але і абавязкамі перад людзьмі, перад усім грамадствам.

Прапаную ўвазе чытачоў урывак з першай часткі п'есы.

СЛЕДЧЫ. Палумаў? Прашу адказаць. Што ты рабіў учора, 9 мая, з той хвіліны, як прачнуўся, і да семнаціці гадзін?

АРНОЛЬД, БОРКА, ВАЛЬКА (разам). Прачнуўся ад таго, што вельмі хацелася піць...

СЛЕДЧЫ. Напярэдадні перапіў?
АРНОЛЬД. Было. (Борка і Валька толькі гдыхнулі). Дарэчы, можна хоць паўшклянчакі H₂O, у роце перасохла?
(Следчы налівае шклянку вады, Люся падносіць яе Арнольду, той прагна п'е, не зводзячы вачэй з Люсі).

СЛЕДЧЫ. Якая была прычына, каб напіцца?

БОРКА. Ніякай. Проста сустрэліся...
АРНОЛЬД. Я хачу ў адказ працтаваць аднаго харошага чалавека. Ён бы сказаў: «А якая была прычына, каб не напіцца?»

ВАЛЬКА. Прыйшлі Арнольд і Борка. Я якраз грошы атрымаў... Ад маці.

СЛЕДЧЫ (да Валькі). Колькі?

ВАЛЬКА. Сто рублёў.

СЛЕДЧЫ (праз паўзу). Ты часта атрымліваеш такія пераводы?

ВАЛЬКА. Кожны месяц. Бывае, два разы ў месяц — на пяцьдзесят.

СЛЕДЧЫ (праз паўзу). І табе не сорамна?

ВАЛЬКА. Чаго?

СЛЕДЧЫ. Такія пераводы атрымліваць?

Паўза. Валька не разумее.

ВАЛЬКА. Чаму?

СЛЕДЧЫ (праз паўзу). Ад маці...

ВАЛЬКА (ён зноў не зразумеў). Што?..

СЛЕДЧЫ (разгублена). Та-ак... Ну, добра. (Да Боркі). Ты ведаў, што Валька перавод атрымаў?

БОРКА. Ведаў. Мне Арнольд пазва- ніў.

СЛЕДЧЫ (да Арнольда). Адкуль да- ведаўся, што Валька атрымаў перавод?

АРНОЛЬД. Ён сам мне пазваў.

СЛЕДЧЫ (да Валькі). Ты званіў Ар- нольду, што атрымаў грошы?

ВАЛЬКА. Так, званіў, таму што напярэ- дадні Арнольд усіх частваў і трэба было нека адплаціць...

СЛЕДЧЫ. Дзе цілі?

БОРКА. У Валькі. У інтэрнаце.

СЛЕДЧЫ. Вы часта там збіраецеся?

БОРКА. Не. Не пускаюць. У той вечар калгаснік дзядурыў, таму і прайшлі.

СЛЕДЧЫ. Хто такі — калгаснік?

БОРКА. Вахцёр адзін. Ён не гарад- скі — з прыгарада. Любіць пацягнуць на дармаўшчынку. У яго і закусь заўсёды пры сабе: пшбулька, сальца. У чамадан- чыку. Выключны мужык, калгаснік.

СЛЕДЧЫ (да Арнольда). Чаму вас іхто не пускаў у інтэрнат, акрамя кал- гасніка?

АРНОЛЬД. Хто вам сказаў?

СЛЕДЧЫ. Пытаюся я.

АРНОЛЬД. Не ведаю. Стылягі, ка- жучу.

СЛЕДЧЫ. Значыць, толькі за знешні выгляд? Ну, а калгасніку вы падабалі- ся?

АРНОЛЬД. Вельмі. Ён лапатылівы. Цырк, кажа, усё, як у дзеўкі, толькі вы- пукласцей мала. Канец свету...

СЛЕДЧЫ (да Валькі). Чаму тваіх сяброў не пускалі ў інтэрнат?

ВАЛЬКА (ціха). Бойка была адной- чы... Ну, і з таго часу...

СЛЕДЧЫ. Хто пачаў бойку?

ВАЛЬКА. Борка. Яму адна наша дзю- чына падабаецца. З філалагічнага. Ну, а яна на лесвіцы з Толькам Маўчанам стая- ла. Ён і прычупіўся. А потым біцца па- лез... Наташка крык падняла.

СЛЕДЧЫ. І за гэта не пускалі?

ВАЛЬКА. Так. Там сур'езна было... То- ліка «Хуткая дапамога» забрала...

СЛЕДЧЫ. І вы не спынілі бойку?

ВАЛЬКА (пусціў галаву). Не. Мы са- мі...

СЛЕДЧЫ. Што самі? Дапамагалі быць?

ВАЛЬКА (ледзь чутна). Так...

СЛЕДЧЫ. Ну, а іншыя студэнты? Што, у інтэрнаце нікога не было?

ВАЛЬКА. Хто бачыў — разбегліся. Яны бяляся «АБВ»...

СЛЕДЧЫ. «АБВ»? (Да Арнольда).

Што такое «АБВ»?

АРНОЛЬД. Вы і пра гэта ведаеце? Тайная арганізацыя.

СЛЕДЧЫ. На вашым месцы я б не жартавала так...

АРНОЛЬД. «АБВ» — і ёсць жарг. Ар- нольд плюс Борка, плюс Валька. Так сказаць, саюз траіх. У любы момант мож- на па рубліку скінуцца. Гэта мой бацька прыдумаў. Адчуваеце творчую фантазію?

Наш дэвіз — «Адзін за ўсіх!»

СЛЕДЧЫ. Дакладней — усё на адна- го!.. (Праз паўзу). «АБВ», значыць, у вас гэта даўно? (Уважліва глядзіць на Борку).

БОРКА. Са школы. Мы з Арнольдам у адным класе вучыліся. Тады мы былі «А і Б сядзелі на трубе».

Гэта яго баць- ка прыдумаў. Ну, а з паўгода назад па- станавілі перайменаваць «А і Б сядзе- лі на трубе» ў «АБВ» у сувязі са з'яў- леннем новага члена.

СЛЕДЧЫ (да Арнольда). Думалі пра- цягваць расшырацца?

АРНОЛЬД. Абавязкова. На ўвесь ал- фавіт. Сіла. Цэлы горад можна трымаць у руках.

СЛЕДЧЫ. Што б вы рабілі з гора- дам?

АРНОЛЬД. Скажам, абаранялі б яго ад хуліганаў. Хіба гэта не высакародна? Альбо сачылі б за парадкам, каб акур- кі і п'яныя на цэнтральных вуліцах не валяліся. Была б сіла, а работу прыду- малі б...

СЛЕДЧЫ. Ну, а пакуль што на адну дзючыну ўтраіх накінуліся?

ДЭБЮТ

Мікола Козыраў нарадзіўся ў вёсцы Забалоце Бялыніцкага раёна. Скончыў філалагічны факультэт Магілёўскага педага- гічнага інстытута. Працуе на- стаўнікам Ланькаўскай васьмі- гадовай школы ў сваім родным раёне. Друкаваў вершы ў «Ма- гілёўскай праўдзе» і ў «Наста- ўніцкай газеце». У штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» вы- ступае ўпершыню.

Мікола КОЗЫРАЎ

ДРЭВА

Дрэва —
Сімвал роднага краю,
Дзе нарадзілася,—
Там памірае.
І не разлучыцца
Дрэва
З сябрамі па гаю,

Пакуль не сканае,
Ціхае,
Мудрае дрэва.

ПЕЧКА

Якая ты цёплая,
Печка!
З даверам
Кладу табе рукі
На плечы.
Калі мне
Халодна было.
Ці балюча,
Цяплом сагрвала
Мяне ты
Гаючым.
Ці хваляць,

Ці бэсцяць,—
Ты грэш
Нязменна.
Не верыцца нават,
Што печка —
З каменя.

Я вітаю цябе,
Раніца.
Люб мне час,
Калі дзень
Нараджаецца.
Я з табой
Адчуваю сябе маладзей,
Бо кідаеш мяне
Ты ў абдымкі надзей.

АРНОЛЬД. Ніякай дзяўчыны не ведаю. Б'ятаеце вы нешта. Не тых, відаць, узялі, каго патрэбна было.

СЛЕДЧЫ (да Валькі). Хто-небудзь з вас ведаў гэту дзяўчыну?

ВАЛЬКА (ціха). Якую дзяўчыну?

СЛЕДЧЫ. Тую, якой рукі за спіну закручвалі...

ВАЛЬКА (вельмі ціха). Ніякай дзяўчыны я не бачыў...

Вялікая паўза.

СЛЕДЧЫ. Ён жыў.

ВАЛЬКА (схямніўся). Хто?

СЛЕДЧЫ. Лейтэнант міліцыі.

ВАЛЬКА (ускочыў на ногі, зноў сеў). Я не ведаю.

СЛЕДЧЫ (з сумам). Ты не навучыўся яшчэ прытварацца, хлопчык. І хлусіць таксама...

ВАЛЬКА (зноў падняўся). Я не ведаю. Я нікога не ведаю...

Валька сеў, потым падняўся зноў і застаўся стаяць, пакуль не згасла святло. А калі яно загарэлася зноў — на сцэне двое: Следчы і стэнаграфістка Люся.

ЖАНОЧЫ ДУЭТ

Следчы сядзіць нерухома, задумалася. Люся збірае свае запісы, складае іх у папку, паглядае на Следчага.

ЛЮСЯ. Я заўтра прынясу пратаколы. Думаю, што паспею расшыфраваць.

Яўген ШАБАН

Следчы маўчыць.

Косцік лічыць, што следчаму не патрэбна стэнаграфістка. Ён павінен запісваць сам. Нават калі допыт працягнецца ў пяць разоў даўжэй.

Следчы маўчыць.

А я лічу, што ваша пазіцыя ў дадзеным пытанні больш правільная, таму што падрабязны стэнаграфічны запіс допыту дае шмат дэталей і тонкасцей, якія пры звычайным запісе губляюцца.

Следчы маўчыць.

І яшчэ адно: запісваючы адказы абвінавачваемага, следчы міжвольна становіцца на пазіцыю рэдактара і, сам таго не заўважаючы, трохі змяняе адказы, «чысціць» тэкст абвінавачваемага. Ён стараецца зберагчы сэнс таго, што той сказаў, спынаецца і часта губляе за пошукам сэнсу важныя дэталі. (Паўза). А Стась — прыхільнік магнітафона. (Перадражнівае). «Нас трое ў пакоі: я, алачыцца і мой друг — магнітафон!»

Следчы маўчыць.

А гэты Арнольд — нішто сабе.

СЛЕДЧЫ (павярнулася да Люсі). Што? Што ты кажаш?

ЛЮСЯ. Я кажу, Арнольд з іх самы нішто сабе...

СЛЕДЧЫ (здзіўлена). Арнольд? Чаму?

ЛЮСЯ. Такі самастойны, з гумарам. З ім не засумнеш.

СЛЕДЧЫ. А Валька?

ЛЮСЯ. Ён яшчэ дзіця. Ніякі род. Ні рыба ні мяса. А Борка — бабнік па натуре. Вы хіба не бачылі, як ён на мяне зыркнуў, калі ўвайшоў? Такія дзяўчаты не любяць. Дурніцы хіба толькі. (Праз паўзу). Іх пасадзяць, Аксінья Акімаўна?

СЛЕДЧЫ. А што б ты зрабіла на месцы правадзіцеля?

ЛЮСЯ. Вядома, яны вінаватыя. (Падумаўшы). Толькі я не разумею, навошта той у акулярках... ну Роліч гэты, палез у бутэльку? Ён жа бачыў, што яны п'яныя...

СЛЕДЧЫ (у яе расшырыліся вочы). Люся?.. А каб ты апынулася на месцы той дзяўчыны?

ЛЮСЯ. Я б такі хай узняла, што ў іх момант пяткі заблішчалі б! Вы толькі не думайце, я сітуацыю разумею. Я не хачу вінаваціць Роліча... Толькі, мне здаецца, не варта было яму лезці. Нічога б

яны не зрабілі з той дзяўчынай у цэнтры горада. Усё абшылося б і не было б ні сцягнвання допыту, ні нашай з вамі размовы.

СЛЕДЧЫ. Колькі табе гадоў, Люся?

ЛЮСЯ. Дзевятнаццаць. А што?

СЛЕДЧЫ. Нічога... (Яна пакутліва думае). Я, відаць, не здольна ўжо дакапацца да нечага... Напэўна, і Косцік твой, і Стась зразумелі б цябе зараз, магчыма, нават не звярнулі б увагі на твае словы... А мяне яны ўдарылі, проста плёткай па сэрцу... Чаму? Таму што я старэйшая за вас, мудрэйшая, ці што?.. Ды не. Гэта глупства. У такім выпадку ўсе павінны было быць наадварот. Тут нешта іншае, чаго мне ўжо не зразумець... І за гэта, напэўна, вы і не любіце мяне...

ЛЮСЯ. Хто?

СЛЕДЧЫ. Хто? Косцік, Стась, нават ты...

ЛЮСЯ. Што вы, Аксінья Акімаўна, гэта вам здаецца. Я, напрыклад, вас вельмі паважаю.

СЛЕДЧЫ. Дзякуй... (Усміхаючыся). Толькі, калі ласка, не трэба мяне супакойваць, я спакойная. Я, Люся, пераканалася, што вы... Даруй, я кажу «вы», маючы на ўвазе не цябе асабіста, а і тваё пакаленне, мне так лягчэй... спра-

вай мары... Вядома, ёсць... Я хачу купіць кватэру, аддзяліцца ад бацькоў, абстаўіць яе дарагой мэбляй, быць вольнай, незалежнай, мець многа грошай і не шкадаваць іх траціць. Толькі вы не асуджайце мяне, я ж магла б схлусіць, але вам не хачу. Я, праўда, паважаю вас.

СЛЕДЧЫ. Дзякую, Люся...

ЛЮСЯ. Я не выйду замуж гадоў да трыццаці. Хачу быць адна. Уваходжу, стомленая, у сваю пустую кватэру, прымаю ванну, кладуся ў халодную свежую пасцель, адчуваю лёгкасць, чытаю што-небудзь адпаведнае, каб на сон пацягнула — «Огонек» альбо «Новый мир»... Чыста, утульна, нішто цябе не трывожыць, нішто не перашкаджае. Музыка ціха іграе. Тэлефон побач, хачу — пазваню, каму захачу. Хіба гэта не можа быць марай? Так шумна вакол. Усё на перах трымаецца. Усе ва ўсё лезуць. Ячэйкі, групкі, сем'і, скандалы, разводы... Плёткі... Піякі... Людзі ішчэрныя адзіны да другога, да нянавісці даходзяць... Вы кажэце «дабро», а я кажу «зло». Пераканайце мяне, Аксінья Акімаўна.

СЛЕДЧЫ (падседа да Люсі). Гэта пройдзе. Гэта — дур. Мой муж паміраў маладым, яму яшчэ і сарака не было. Ён ведаў, што памірае і шкадаваў, што столькі часу растраціў дарэмна, не так, як трэба было... Я не баюся, кажа, паміраць. Ксюша, але далі б мне год, болей не трэба, і я зрабіў бы нешта незвычайнае, магчыма, тое, дзеля чаго я з'явіўся на свет, і што ўсё-такі не паспеў. Я хачу, кажа, каб нашы дзяўчаты пра гэта ведалі. А праз дзве гадзіны памёр і не сказаў больш ні слова, толькі глядзеў некай светла, па-дзіўнаму... Сапраўды, як дзіця. У вачах здзіўленне застыла... назаўсёды. (Яна памалчала). А можа, яны мяне не любяць таму, што я іх начальнікам лічуся? Яны ж усе — камісары Мегрэ, на меншае не згодны. А тут раптам баба імі камандуе... Хаця, мне здаецца, яны мяне нават за жанчыну не прызнаюць...

ЛЮСЯ. Ой, да што вы навядумлялі, чэснае слова...

СЛЕДЧЫ. Не трэба, Люся. Балюча прызнацца, але факт. Дажылася. А я наўна і я была такой. Вельмі нядаўна. Мая маладоць недзе побач ходзіць. Калі яна толькі ўцякла ад мяне, я нават і не заўважыла... Здаецца, адчыні акно — і яна зноў увайдзе ў мяне сонцам, небам, вясной, першымі пралескамі... Каханнем.

ЛЮСЯ. Прсыядзьце, Аксінья Акімаўна.

СЛЕДЧЫ. Не, трэба ісці. Дзяўчаты чакаюць. Дзяўчаты і міліцыя — вось маё жыццё. Дзяўчаты сора разбягуцца, міліцыя на пенсію мяне адкамандзіруе... І ўсё паступова скончыцца. Была я ці не было мяне?..

ЛЮСЯ. А чаму вы замуж не выйшлі?

СЛЕДЧЫ. Не ведаю. Дачок, напэўна, баялася пакрыўдзіць. Яны ж ужо вялікімі былі, калі памёр бацька. Любілі яго вельмі, да гэтага часу памяць. Хто б ім замяніў яго? Дрэнна б у нас было ў сям'і. Люся. Не даравала б я сабе гэтага.

ЛЮСЯ. Завялі б тайнага. У сакрэце б яго трымалі.

СЛЕДЧЫ (усміхаючыся). Бачыць, як у вас усё проста... (Памалчала). А можа, і праўда? Можа, так і трэба было? Я ўвесь час жыла быццам бы часова, усё чакала нечага. Я ўсё збіралася пацяць жыць... ды так яшчэ і не пачыла... (Ёй не хочацца гаварыць, але яна не можа стрымацца). І рантам настаў момант, калі адчуваецца, што трэба спынацца, а паспее — курам на смех. (Паўза). Вы цыннічыя, самаўпэўненыя. Вам усё лёгка дастаецца, усё, чаго жадаеце: дарагія рэстараны, падарожжы, грошы. У вас усё проста... нават у каханні... (У яе голасе гукаць надобрыя ноткі). Вы развучыліся радавацца і здзіўляцца... Вы не ведаеце, што такое пачуццё адкажанасці нават за свае правінісці. (Яна становіцца зной). Вы бягзрэнныя, вы — ідэальныя, вы — анёлы. Вы — эгаісты. (Раптам, ледзь не плачучы). Я ненавіджу вас... і я вас люблю, бедныя мае, няшчасныя дзеці...

ЛЮСЯ. Прсыядзьце, Аксінья Акімаўна, што вы так расхваляваліся... Глупства якое, сапраўды...

СЛЕДЧЫ. Маё старэйшае — вясемнаццаць. Васемнаццаць гадоў я штодзёна працавала... Імяна працавала. Гэта цяжкае і выхаванне, ты не думай. І вось нядаўна адчула, як дачка настойліва адлаляецца ад мяне, становіцца чужою. І ўсё тое, што я будавала гадамі, развальваецца за нейкіх секунды. Гэта жахліва. Я не магу ўжо ўтрымаць яе... Нічым. Ніколі ўжо яна не ахопіць маю шыю рукамі і не будзе лепяцца: «Мамачка мая, родная, залатая, самая лепшая, самая прыгожая»... Ніколі гэтага больш не будзе.

ЛЮСЯ. Вы памыляецеся, Аксінья Акімаўна. Ваша дачка вас па-ранейшаму любіць. Яна проста ўжо сароміцца гаварыць вам пра гэта.

СЛЕДЧЫ. Я не сказала б, што вам вельмі ўжо ўласціва сарамлівацца. Скажы, Люся, а ты любіш сваю маму?

ЛЮСЯ. Вядома, люблю.

СЛЕДЧЫ. І ў той жа час марыш раздзяліцца з ёю?

ЛЮСЯ. Гэта нічога не значыць. Настае момант, калі маці трэба прымірыцца з тым, што яе дзіця стала ўжо дарослым чалавекам і не шукаць у кожным праяўленні самастойнасці дзіцячую нявернасць. Мы зараз рана становімся дарослымі. Намнога раней, як вы некалі. Спачатку мы першым сваё рабства, доўга першым, прытвараючыся дзецьмі, хоць мы ўжо дарослыя, потым нам пачынае гэта надакучаць, і мы іранізуем, ды так, каб вы трохі здагадаліся, а потым, калі і гэта не дапамагае, мы ўжо бунтуем, гэта ўжо ў адпаведнасці з тым, хто нашы бацькі і якія яны выхавалі нас. У нашай сям'і бунту не будзе. Але вам дастаткова і скрытай іроніі. Паверце мне, Аксінья Акімаўна, ваша дачка любіць вас. Вы для яе па-ранейшаму самая родная, самая лепшая мама... Толькі яна ўжо стала дарослай, і ёй не хочацца пакуль раскрываць свае дзявочыя таямніцы. Нікому. Нават вам. Даруйце, што я так гавару з вамі, быццам бы павучаю. Не думайце дрэнна пра мяне... пра нас.

СЛЕДЧЫ. Ты разумнёнькая дзяўчына, Люся, ты мудрая. Толькі мне не лягчэй ад тваёй мудрасці. Многае ў табе мне падабаецца, і ўсё-такі я б не хацела быць на тваім месцы. І мудрасць твая сляная. Ты не бачыла і, будзем спадзявацца, ніколі не ўбачыш таго, што бачыла я. Ты не ведала яшчэ вялікай бяды, а, значыць, і радасці сапраўднай не адчувала... (Задумалася).

ЛЮСЯ (не ведае, куды павярнуць). Вядома, з нашым вопытам... З колькасцю жыццёвай інфармацыі, закладзенай у нас...

СЛЕДЧЫ (перабівае, ледзь стрымліваючы слязы). Эх, Люся, Люся, мілая мая дзяўчынка, што ж мне зрабіць? Як дапамагчы вам?.. Вы — мудрая, вы — інтэлектуальныя!.. Толькі больш нерэзультаных і бездапаможных стварэнняў, як вы, я не бачыла. Такіх дурняў не нараджала яшчэ зямля... Ты хочаш многа грошай, кватэру з ваннай, выкладзенай ружовай керамікай. Ты марыш аб камфорце, багатаці, адзіноцтве. І ўсё? Няўжо гэта ўсё, Люся? Я разумею, што тое, аб чым ты марыш, мае значэнне ў жыцці, толькі я не магу прымірыцца, што на гэтым можна патраціць сваё жыццё?.. Усё жыццё прывяціць гэтаму?.. Я б яшчэ падумала, каб чалавеку было адчуццё пяцьсот гадоў, ці хоць бы трыста, каб няшчаснай вароне... А пры нашым імклівым і кароткім тэрміне ставіць перад сабой такую мэту і падначальваць сябе толькі ёй... Даруй, так пельга. Я не вучу цябе і не цягну Астроўскага. Я пакутую... Мне вельмі балюча Люся... Ты добра зарабляеш. Ну, збырэш ты грошы на кватэру, трэба знайсці кааператыву і ўступіць у яе... Уступіш, аддасі грошы. А час ідзе. Нават не ідзе. Час ляціць. Здалі дом, ты атрымала, нарэшце, сваю кватэру. Маці плача, бацька злусца. Ты дэрасхала. Непрыкметна прайшло гадоў з пяць. Табе ўжо дваццаць пяць, дваццаць трыццаць... І страшна надакучылі стэнаграфічныя запісы з гісторыі кантор, інстытутаў, камбінатаў... Табе некуды хочацца, цябе нешта прыцягвае. А! Паспееца! Патрэбны грошы, і ты працягваеш сядзець па пачах, і твая кватэра паступова запаўняецца рэчамі, кожная з якіх — частка цябе. Вось арабскія скураныя пуфы і фігурны столік з меднай акантоўкай... Гэта не рэчы прывезла ты сягоння, гэта частку сваёй маладосці паставіла ты на тоўсты мяккі дыван, які таксама не проста дыван, а, магчыма, частка твайго кахання. А гэты мадэрнізаваны пад барока гарнітур — частка твайго здароўя, гэты крышталь — частка тваёй душы... Ты нават не заўважыла, як усё гэтыя рэчы пачалі актыўна ўздзейнічаць на тваю духоўную сутнасць. Ты не заўважыла гэтага, Люся, а пралічыла яшчэ пяць гадоў. І стала позна думаць пра тое, што яшчэ нядаўна так бабіла да сабе і трапяталася недзе ў сярэдзіне. Трыпашць гадоў. Трэба выходзіць замуж. Але нешта і ахвотнікаў малавата... Тыя, каго б ты хацела, маўчыць, альбо знайшлі сваё шчасце, другіх ты сама гоіш... (З болам). Люся, мілая, ідзі ў інстытут, прашу цябе. Потым захочаш, толькі позна будзе! Ідзі!

ЛЮСЯ. Супакойцеся, Аксінья Акімаўна!.. Што гэта з вамі сягоння? Хочаце, я вам кофе ад Стасы прынясу? У яго кофе-варка французская. Цуд!

СЛЕДЧЫ (спакойна). Не хачу я кофе. Нават з французскай кофе-варкі. Ты ведаеш, Люся... Роліч памёр. Дзве гадзіны таму паезд. Так і не апытомнеў.

ЛЮСЯ. Ой!.. Ой! Што ж будзе, Аксінья Акімаўна? Па колькі ж ім дадуць? Цяпер на многа, наўна?

Вялікая паўза.

СЛЕДЧЫ. Іх могуць нават расгрэць, Люся.

Гасне святло.

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» хутка выйдзе новы зборнік крытычных артыкулаў Якуба Усікава «Грамадзянскае сумленне мастака». Аўтар на канкрэтных прыкладах вядзе прынцыповую размову пра партыйнасць і ідэйнасць літаратуры, пра амест і форму, пра майстэрства мастакоў слова. Разглядаецца творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча, Э. Бядулі, К. Крапівы, І. Шамякіна, К. Кірэніні, А. Макавіча, М. Ткачова, А. Кулакоўскага, К. Губарэвіча. Прапануем увазе чытачоў адзін з раздзелаў кнігі.

АКТЫВНА ўздзейнічаць на чытача ці глядача сродкамі мастацтва, спрыяць выхаванню новага чалавека можна двума шляхамі: сцвярдзеннем станоўчага, вартга пераймання, таго, што адпавядае камуністычнаму ідэалу, і адмаўленнем заганага, хібнага, таго, што замінае, перашкаджае нам, што супярэчыць нашай маралі, законам нашага грамадства.

Калі адмаўленне вядзецца сродкамі высмейвання і смеху вызначае пафас п'есы, мы маем справу з камедыяна-сатырычным жанрам. Аднак асобныя з'явы, характары могуць мець камедыю афарбоўку нават у трагедыі. У гэтым пераконвае і гісторыя драматургіі, і творчы вопыт аўтараў сучасных п'ес. Прыгадайце трагедыі Шэкспіра і Пушкіна, драмы Бальзака і Талстога, Астроўскага і Горкага. Хіба

Увесь першы акт п'есы Івана Мележа «Пакуль мы маладыя» напісаны камедыійнымі фарбамі. Вострыя паядыкідыялогі дзейных асоб (дыялогі Ігара і Андрэя), прасякнутыя гумарам калектыўнае ўрачыстае абяцанне студэнтаў - выпускнікоў, раптоўныя прызнанні ў каханні маладой пары, непаразуменні, смешныя павароты ў развіцці дзеі, агульная вясёлая, гуллівая плынь яе — усё гэта яўныя прыкметы камедыінасці.

Камедыійны каларыт у вялікай ступені ўласцівы п'есе Івана Шамякіна «Выгнанне блудніцы», якую аўтар, відаць, пасля некаторых ваганняў вырашыў назваць драмай, бо сутычкі паміж добром і злом у канчатковым выніку ўсё-такі набываюць тут форму драматычнай барацьбы. Тым не менш камедыінасць настойліва стукнецца і нават урываецца ў

аддаваць перавагу аднаму жанру драматургіі перад другім: усё залежыць і ад выбару жыццёвага матэрыялу, і ад аб'екта адлюстравання, ад характару канфілікту і спецыфікі разгортвання дзеі, ад прычынаў тыпізацыі рэчаіснасці і асаблівасцей раскрыцця характараў, ад агульнай накіраванасці твора і пазіцыі аўтара, абумоўленай тымі задачамі, якія ён ставіў перад сабою.

Злітнасць, знітанасць, адзінства ідэйна - творчых задум, намераў і іх мастацкай рэалізацыі — адна з найважнейшых вартасцей класічнай і сучаснай драматургіі.

Сучасная савецкая камедыяграфія, паследуючы выдатным традыцыям мінулага, характарызуецца сваёй наватарскай сутнасцю, якая вынікае з трыумфу станоўчага ў жыцці, у дзяржаўна - палітычнай сістэме, у грамадскіх узаемаадносінах, у людскіх ідэалах. Адмоўнае і ў савецкай рэчаіснасці яшчэ ёсць, але яно трансфармавалася, набыло новае аблічча, змяніла формы выяўлення. Таму заканамерная барацьба з ім рознымі відамі зброі, у тым ліку і зброяй смеху. Такі смех, выпякаючы ізымы жыцця, павінен сцвяр-

ны да самага нікчэмнага становішча і асуджаны на гібельны выкрывальны жанр у нашай літаратуры. Сатыры было адмоўлена ў праве абагульняць. Яна стала літаратурай прыватнай з'явы, адзінкавага факта, інакш кажучы, літаратурай трэцяга гатунку».

Бадай, ніводнаму літаратурнаму жанру не ставілася столькі перашкод, як сатырычнай камедыі. Ніводнаму пісьменніку, у якой бы галіне літаратурнай творчасці ён ні працаваў, не даводзілася чуць столькі нараканняў, абвінавачванняў, прэтэнзій, нікому не даставалася столькі крытычных «гузоў», як драматургу-камедыёграфу. Даходзіла да таго, што аўтараў сатырычных камедый абвінавачвалі ў самым страшным злачынстве — у паклёбе на сацыялістычную рэчаіснасць, на савецкага чалавека. Хоць недахопаў было ня мала, смяцца з іх калі і дазвалялася, то з вялікімі агародамі, у «прабачальнай» форме.

Расцэньваць крытыку недахопаў як паклёп на нашу рэчаіснасць стала своеасаблівай модай, ці, дакладней, шыльдай, якой прыкрываліся і часам яшчэ прыкрываюцца перастрахоўшчыкі, кан'юктуршчыкі, спрабуючы адбіць ахвоту пісаць пра адмоўнае. Паслухайце, як прабірае за крытыку Макар Карнач паэта Васіля Гаворку ў п'есе «Выгнанне блудніцы» Івана Шамякіна.

МАКАР (хвіліну пільна глядзіць на Гаворку, як бы хоча ў нечым пераканацца). Ну што ж, пішы, паклёпнічай.

ГАВОРКА. На каго?

МАКАР. На жыццё, на нашу савецкую рэчаіснасць.

ГАВОРКА (смяецца). Гэтым мяне палохалі ўжо. І неаднойчы. Неразумныя людзі. Цябе я лічу разумным чалавекам. І таму мне дзіўна, што ты гаворыш такія гучныя словы.

Знайшліся кіраўнікі калгасаў, якія яшчэ ўсім нядаўна спрабавалі скардзіцца на драматургаў-камедыёграфуў за тое, што тыя адважваюцца высмейваць дрэўных старшын калгасаў: гэта ж скажэнне рэчаіснасці (гаворка ішла пра камедыю А. Карнейчука «Над Дняпром»).

Сёння нас здзіўляюць падобныя нараканні на аўтараў камедый. А быў час, калі высмейванне адмоўнага распіналася як кампраметацыя савецкага чалавека, як замах на ўклад нашага жыцця.

Прыгадаем гісторыю з «Мільям чалавек» Кандрата Крапівы. У якіх грахах не абвінавачвалі аўтара гэтай сатырычнай камедыі?! Дакаралі за тое, што ён зрабіў галоўным сатырычным героем аферыста, жуліка, злачынага тыпа (нібыта ў жыцці такіх не бывае). Разпосілі за парушэнне «прапорціў» паміж добром і злом, паміж станоўчым і адмоўным. Абвінавачвалі нават у скажэнні рэчаіснасці.

Між тым, у фокусе сатырычнай камедыі, звычайна, знаходзіцца адмоўнае. Ужо ў самым смеху ёсць адмаўленне таго, што стала яго аб'ектам, і сцвярдженне супрацьлегла таго, з чаго мы смяемся. Вось чаму камедыя, як і іншыя жанры літаратуры, у канчатковым выніку служыць усаўленню прыгожага, высакароднага, станоўчага ў жыцці.

«Так, станоўчае ў сатырычнай камедыі абавязкова павінна прысутнічаць, — піша Кандрат Крапіва. — Толькі разуменне станоўчага ў нас часта звужаецца: не бярэцца пад увагу тая акалічнасць, што ўжо само выкрыццё з'яўляецца добрым, што адмаўленне адмоўнага з'яўляецца сцвярдженнем станоўчага. Калі аўтар знаходзіцца на вышыні сваёй задачы, дык праз выкрыццё адмоўнага заўсёды будзе відаць той высокі ідэал, у імя якога гэта робіцца».

У савецкай сатырычнай камедыі, побач з сатырычнымі

характарамі падаюцца вобразы станоўчых герояў, але яны часцей набываюць актыўнасць у другой палавіне твора, калі адмоўнае ў асноўным ужо выявіла сваё аблічча. Зло ў сатырычнай камедыі пэўны час адчувае сябе прывольна, не падзраючы немінулага паражэння. Спачатку яно пераважае над добром. Вось чаму нехта вымагае ад сатырыка захавання такіх жа прапорціў паміж станоўчым і адмоўным, у якіх яны сустракаюцца ў жыцці. Пераканаўча пра гэта сказаў сам Кандрат Крапіва: «А што было б у тым выпадку калі б з самага пачатку мы ўзялі станоўчае і адмоўнае ў той прапорці, у якой яно знаходзіцца ў нашай рэчаіснасці наогул, гэта значыць узялі б сярэдняе арыфметычнае? Тады на аднаго носьбіта зла прыпадала б, скажам, дзевяць прадстаўнікоў станоўчага, гэта значыць дзевяць савецкіх грамадзян — прынцыповых, сумленных, разумных, пільных. Пры такой умове кожная спроба носьбіта зла развіць сваю шкодную дзейнасць была б неадкладна выкрыта і абясшкоджана. Канфілікт не атрымаў бы развіцця. Пасля завязкі неадкладна развівалася б развязка, і ніякай бы камедыі не атрымалася».

Таму ўсякі заклік да захавання жыццёвых прапорціў паміж станоўчым і адмоўным у сатырычнай камедыі неабязна вядзе да адмаўлення самога камедыйнага жанру.

Выхваўчае ўздзеянне сатырычных твораў часта не непасрэднае, а ўскоснае: прачытаўшы ці паглядзеўшы на сцэне сатырычную камедыю, чалавек, смеючыся, напаяўняецца пагардай, гневам, абурэннем да носьбітаў зла, робіцца больш рашучым у сваёй гатоўнасці весці барацьбу з усім згананым, што яшчэ нярэдка акружае яго і што, магчыма, у нейкай ступені ўласцівае і яму самому.

Мы чамусьці ўсё яшчэ неяк сумняваемся ў грамадска-выхваўчых функцыях камедыйнага жанру, не давяраем сіле смеху, усё свае надзеі звычайна ўскладаем выключна на станоўчых герояў.

Сіла сатырычнай камедыі — у сіле сатырычных характараў. Гэтую справядлівую думку грунтоўна выказаў тэатразнаўца Алег Саннікаў у сваёй кнізе «Сатырычныя характары беларускіх камедый» (Мінск, 1961). Без пераканаўчых сатырычных вобразаў-тыпаў няма сатырычнай камедыі, а вось без станоўчых вобразаў яна можа абысціся і абыходзіцца. Прычым, пазіцыя камедыёграфу, яго ваяўніча барацьба з адмоўным не выклікае ніякіх сумненняў.

Аляксей Суркоў з трыбуны другога Усесаюзнага з'езда савецкіх пісьменнікаў, між іншым, гаварыў: «Час... у нашай крытыцы распаўсюдзіў пытанне пра тое, якое вялікае значэнне для развіцця ўсёй камедыйнай і сатырычнай лініі ў саюзнай драматургіі меў творчы вопыт таленавітых нашых камедыёграфуў і сатырыкаў — Аляксандра Карнейчука і Кандрата Крапівы». І хоць драматургічны вопыт Аляксандра Карнейчука і Кандрата Крапівы да гэтага часу яшчэ па-сапраўднаму не вывучаны, аднак ён дае падставы сцвярджаць, што іх камедыі таму на праву і называюцца камедыямі, што ў іх створаны сапраўды камедыійныя, сапраўды сатырычныя характары.

Якуб УСИКАЎ

МАШТАВНАСЦЬ САТЫРЫЧНЫХ ХАРАКТАРАЎ

не мяжуе ў ім трагічнае з камічным? Не выпадкова Бялінскі пісаў: «Наогул не трэба забываць, што элементы трагічнага і камічнага ў пазіі змешваюцца таксама, як і ў жыцці, таму ў драмах Шэкспіра разам з героямі з'яўляюцца блазны, дзівакі і людзі абмежаваныя».

Гэтая думка пацвярджаецца і творчай практыкай савецкіх драматургаў. Прыкладам для прыкладу драмы «Канец дружбы», «Партызаны», «З народам» Кандрата Крапівы. Колькі тут вострых камедыйна-сатырычных сітуацый і сцен! У чыста камедыійным плане падаецца ў «Партызанах» дыялог-паядынак паміж капрызнай, фанабэрыстай, але ўнутрана спустошанай, духоўна ўбогай пані Яндрыхоўскай і мудрым, дасціпным, упэўненым у сваёй сіле, маральнай годнасці дзедам Бадэльмам, які, прыкідваючыся прасцяком, злосна кпіць з пані. Здэклівай іроніяй прасякнута сцэна пустой, недарэчнай пахвальбы шляхціца Шпігельскага.

Важна падкрэсліць, што камедыійныя сцэнікі Кандрата Крапіва не прыцягвае аднекуль звонку, гвалтам, не ўводзіць для пустой забаўкі; яны не маюць інтэрмедыйнага значэння, а непасрэдна знітоўваюцца з агульнай тканінай твора, арганічна зліваюцца з развіццём дзеі, з вырашэннем асноўнага канфілікту драмы і раскошчым чалавечых характараў.

Наяўнасць камедыйна - сатырычнага струменя стала ў нейкай ступені своеасаблівай нацыянальнай традыцыяй беларускай драматургіі, якая доўгі час развівалася пераважна ў рэчышчы камедыі.

Шырока выкарыстоўваюцца камедыійныя і сатырычныя сродкі ў творах беларускай драматургіі, напісаных у розны час.

дзверы гэтай драмы. І справа тут не ў вонкавай камедыійнай афарбоўцы твора; не ў дакорлівай, лагоднай усмешцы цёткі Дар'і ці ў здэклівых кнігах бесцырымоннага дзеда Піліпа, не ў добразмыслівых, а часам някучых жартах паэта Васіля Гаворкі ці ў поўных непасрэднасці падкалупваннях Надзі (усё гэта не перашкаджае драме аставацца драмай) — справа ў тым, што п'еса «Выгнанне блудніцы» мае ў сабе патэнцыяльны сатырычны зарод; і, здаецца, не так ужо многа аставалася зрабіць аўтару, каб адбыўся камедыйна - сатырычны выбух.

«Дазвольце, — могуць сказаць нам, — аўтар назваў спой твор драмай, а не камедыяй». Ну і што з таго, што назваў? Справа ў тым, што гэтая драма, магчыма, наасуперак волі аўтара, непрыкметна пачала перарастаць у камедыю. І ці не лепей было б праблему, пастаўленую ў «Выгнанні блудніцы», вырашаць сродкамі камедыйнага мастацтва?

Чаму ўсё-такі для вырашэння пастаўленай задачы ў гэтым выпадку больш падыходзіць жанр сатырычнай камедыі? Таму, на наш погляд, што ў цэнтры твора знаходзіцца адмоўнае, якое тоіць у сабе значны камедыйна - сатырычны зарод, становіцца аб'ектам выкрывальнага смеху. Таму, што драматычная барацьба набывае камічную афарбоўку. Таму, што дзейныя асобы выяўляюць сваю камедыійную сутнасць. Таму, што зусім не выпадкова і сам драматург скрозь ўсюды збіваецца на камедыійны жанр, бо, відаць, ён найбольш адпавядае яго ідэйна-творчым намерам.

Тут гаворка ідзе толькі пра мэтаэгоднасць выкарыстання ў кожным канкрэтным выпадку пэўнага віду літаратурнай творчасці, але мы не збіраемся

джаць наш камуністычны ідэал.

Здавалася б, усё зразумела. Але гадамі гэтае пытанне заблыталася. Некаторыя тэарэтыкі разважалі так: калі ў нашай краіне ліквідаваны антаганістычныя класы, значыць, у савецкім грамадстве зніклі і ўсякія супярэчнасці, усякія канфілікты, таму адпала неабходнасць іх выяўлення ў творах мастацтва.

На глебе тэорыі бесканфілітнасці ўзнікла і няправільнае разуменне праблемы тыповасці, якое, у сваю чаргу, жывіла, падагрывала тэорыю бесканфілітнасці.

Выходзіла так, што калі ў нашым грамадстве быццам бы ўсё без выключэння добрае, станоўчае, дык тыповым абвешчалася толькі станоўчае; не прызнавалася тыповасць адмоўнага і, як вынік, ігнаравалася тыповасць камедыйна-сатырычнага вобраза; па сутнасці, адмаўлялася камедыя як самастойны жанр драматургіі.

Адказваючы на падобныя разважанні, Кандрат Крапіва ў артыкуле «Аб сатырычнай камедыі» пісаў: «Што ў мастацтве праўда абагульненая — з гэтым ніхто не збіраўся спрачацца. Аднак, выказаўшы гэтую правільную думку, запачычаную ў класікаў марксізму-ленінізму, некаторыя тэарэтыкі пачалі развіваць яе далей і сапсавалі ўсю справу».

Абагульняць трэба не ўсё, указвалі яны, а толькі тыповае. А тыповым у нашым сацыялістычным грамадстве з'яўляецца толькі тое, што найбольш для яго характэрна, гэта значыць станоўчае. Што датычыць адмоўнага, дык яно з'яўляецца характэрным для ўсякага іншага грамадства, толькі не для нашага. Таму абагульняць адмоўнае — значыць узводзіць паклёп на нашу савецкую рэчаіснасць.

Гэтым сафізмам быў зведзе-

МІНЧАНЕ і госці беларускай сталіцы добра ведаюць мазаіку «Беларусь партызанская» на гасцініцы «Турыст», што на Партызанскім праспекце. Адно з памяшканняў гэтай гасцініцы ўпрыгожвае габелен «Чалавек, які пазнае свет». Аўтар гэтых твораў — мастак А. Кішчанка. У апошнія гады ён плённа працуе не толькі як станкавіст, але і як аўтар твораў манументальнага гучання. Разам з народным мастаком БССР М. Савіцім ён стварае манументальны роспіс «Саюз пакаленняў» для санаторыя «Беларусь» у Місхоры, распісвае (сумесна з мастаком Г. Гаркуновым) вестыбюль кінатэатра «Кіеў» на тэму «Космас». Нядаўна А. Кішчанка і М. Савіці закончылі новую буйную работу — эмізы габеленаў «Ленінізм» і «СССР — этапы барацьбы і перамог» для новага корпуса

ЦК КПБ у Мінску. У мінулым годзе мы сталі сведкамі яшчэ дзвюх работ А. Кішчанкі. Гэта мазаіка «Кастрычнік» і габелен «Му-

У ЛЕТАПІС ЭПОХІ

зыка», за якія аўтар вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

Адна са старэйшых гарадскіх плошчаў Мінска — Юбілейная — у новабудовіях. Сіламі архітэктараў і мастакоў яна на вачах пераўтвараецца. Хутка тут будзе стаяць помнік М. В. Фрунзе, імя якога носіць раён сталіцы. Пры планіроўцы плошчы была прадугледжана мазаіка на адной са сценаў будынка. У выніку праведзенага конкурсу пераможцам аказаўся

А. Кішчанка. Прапанаваная ім тэма «Кастрычнік» супала з мастацкай задумай афармлення гэтай плошчы.

Характэрна для творчасці А. Кішчанкі, што ён ніколі не бярэ выпадковых, павярхоўных тэм. Мысліць маштабна, вобразы ў яго яркія, запамінальныя.

Работа над мазаікай «Кастрычнік» праводзілася пад непасрэдным кіраўніцтвам аўтара. Выканана яна тэхнічнай модульнай смальты. Пано было выкладзена з 3 мільёнаў 600 тысяч кавалачкаў смальты.

Мазаіка «Кастрычнік», прысвечаная пераможным ідэям Кастрычніцкай рэвалюцыі, услаўляе людзей свабоднай працы, рабочага і сялянна, якія скінулі ланцугі царызму, знішчылі эксплуатацыю і цвёрдым, упэўненым крокам, горда падняўшы над галавой серп і молат (гэта яшчэ не герб СССР, як некаторыя лічаць, а толькі сімвал свабоднай працы), ідуць наперад, да новых перамог над пунсовым сцягам.

Кішчанка ўмела вырашае кампазіцыйна пано: у глыбінні паказана сцена ўзніцця Зімяна, промні праектара над

ім з'яўляюцца цэнтрам пано і ў той жа час звязваюць астатнія часткі мазаікі.

Актыўную ролю адыгрывае колер мазаікі (чырво-

прысвечана класічнай музыцы, якую ўвасабляе стройная жанчына з арфай.

Аўтар цікава будзе палатно габелена — усе тры часткі яго самастойныя і адначасова складаюць адно цэлае. Ад цэнтральных фігур пано, як створкі, адходзяць вертыкальныя плоскасці. Гэтыя вертыкальныя лініі пераклікаюцца з вертыкальнымі лініямі вокнаў залы і разбітай па часткі столі. Атрымліваецца ўзаемазвязь архітэктуры з пластычным мастацтвам.

Цёплая паверхня тканіны габелена добра спалучаецца з дрэвам, якім апрацаваны калоны, сцены і частка столі хола.

Тут зліліся ў адзінае музыка і выяўленчае мастацтва. На плоскасцях створаў ідуць гарызантальныя ломаныя лініі, якія нагадваюць трубікі арфана. Мякка чаргуючыся між сабой, яны пераходзяць з аднаго колеру ў другі, як гукі мелодыі. Пераважае залаціста-чырвоны колер, фон для сімвалічных фігур служыць строгі чорны. Як язычкі полымя, раскіданы па паверхні габелена нотныя знакі.

Габелен «Музыка» — твор, у якім сродкамі мастацтва, увасоблены думкі і пачуцці чалавека.

А. Кішчанка — прызнаны майстар дэкаратыўна-манументальнага мастацтва, якому пад сілу рашаць складаныя задачы. Творы яго прымушаюць думаць, шукаць, марыць.

Дзіна ТРЫЗНА,
навукова супрацоўнік
Інстытута мастацтвазнаўства,
этнаграфіі і фальклору АН БССР.

Фрагмент габелена «Музыка».

СПОВЕДЗЬ СЭРЦА

Цяпер, гаворачы пра родны край, называючы свой родны кут, — Беларусь, — кожны з нас чуе ад чалавека з Расіі або Казахстана, Якуціі або Малдавіі такія прыблізна словы. «А, Іван Мележ... Васіль Быкаў... Пятрусь Броўка... Міхал Савіці... Ігар Лучанок...» Варыянты бываюць розныя, прозвішчы называюцца і другія, ды толькі паўнамоцным прадстаўніком сучаснай беларускай песні заслужана лічыцца ў апошні час таксама І. Лучанок. Мне самому выпадае выступаць і ў эстрадных канцэртах, і на вялікіх урачыстасцях, і я заўсёды адчуваю, як веліка бывае настроена зала, калі канферансе абвешчае чарговы нумар і аўтарам яго называе гэтага кампазітара. Яго ведаюць. Яго высокая цэнніць патрабавальныя знаўцы музыкі і шырокае кола юнацтва, якое далучаецца да песенных скарбаў і прагуе на ўсё вельмі непасрэдна.

Чаму яго творы знаходзяць шлях да сэрца чалавека? Чаму без некаторых песень І. Лучанка проста немагчыма ўявіць сабе сёння рэпертуар маіх калег па опернаму тэатру і філармоніі, самадзейных спевакоў і хораў, усім вядомага народнага аргыста БССР Віктара Вуячыча і ансамбля «Песняры»?

Ён раскрывае характэрныя чалавечыя пачуццёў, якое знаходзіць у акрыленых па-

тычных тэкстах, і сваю шчырасць, народжаную сустрэчай з глыбокім вершам, кампазітар аддае мелодыі. Як спявак, мушу зазначаць, што наогул І. Лучанок тонка адчувае сакавітае слова і нюансы яго гучання. Для яго яно не толькі інфарматар, а і трапяткое выяўленне амаль няўлоўных, бывае, настройў і эмацыянальных адценняў. Мабыць, для пацвярджэння сказанага мною дастаткова спаслацца на вядомую «Спадчыну», напісаную на словы Янкі Купалы: гэта песня чаруе і тых, хто не ведае беларускай мовы, бо музыка яе выяўляе сэнс і змест чалавечай думкі, пакладзенай у аснову твора. Зразумелі ж яе ў Японіі на адным з міжнародных форумаў сучаснай песні! Я нагадаю, што «Спадчына» І. Лучанка ўзнагароджана прызам, сама назва якога шмат аб чым гаворыць: «Гран Пры».

Песня І. Лучанка мае вялікую эмацыянальную палітру, бо яна аднолькава пераканаўчая і хвалюючая ў трагедычнай «Калі б каменні маглі гаварыць» і ў пранікнёна-лірычнай «Алесь», у адкрыта публіцыстычнай «Памяці Віктара Хары» і ў мілагучных «Верасах»... Дарэчы, песня пра непакіснага змагара супраць фашызму ў Чылі Віктара Хару была адзначана як найвялікшы здабытак савецкай палітычнай песні першым сакратаром Саюза кампазітараў СССР Ціханам Хрэнікавым

на Усесаюзным пленуме гэтага творчага саюза, прысвечаным гістарычным рашэнням XXV з'езда КПСС:

Песня І. Лучанка напісана бывае заўсёды так, што яе цікава і лёгка спяваць і прафесіяналу, і аматару. Ён выдатна ведае прыроду чалавечага голасу, вакальнага ансамбля, умела падтрымлівае спевака зручным і да-сканальным акампанеентам. Таму песня амаль адразу пасля першага выканання, як кажуць, ідзе ў народ, робіцца здабыткам нашага музычнага побыту.

Яшчэ адна якасць, уласцівая гэтаму кампазітару, — яго аператыўнасць. Многія з'явы і падзеі грамадскага жыцця, якія хвалююць сучасніка, знаходзяць, бадай, імгненнае адлюстраванне ў новай песні І. Лучанка. Таму сярод аўтараў вершаў, на якія ён піша песні, мы бачым такіх паэтаў, як Я. Купала, А. Куляшоў, Р. Раждзественскі, У. Фіксаў...

Ігар Лучанок глыбока нацыянальны мастак: у яго песні заўжды адчуваецца матчына мова, інтанацыйныя багаці народнай музыкі, яе стыльвыя асаблівасці, прапушчаныя праз яркую кампазітарскую індывідуальнасць. Ён шукае і знаходзіць у фальклорных крыніцах тое, што дае магчымасць узабагаціць сучасную музычную лексіку і палітру. Прыкладам гэтага можа быць песня на словы А. Грачанікава «Дударыкі», якая спачатку наогул успрымаецца як узор сучаснага фальклору.

Інтэнсіўнасць творчасці І. Лучанка тлумачыцца яго цікавасцю да ўсіх праўдзівых жыцця. Ён ведае сучасніка не «з боку» і не па-кніжнаму. Яго ведаюць на прагран-

І. Лучанок і Ул. Мулявін.

заставах і на вялікіх будоўлях краіны, у студэнцкім асяроддзі і на калгасным палывым стане, дзе Ігар Лучанок заўсёды жаданы госці і субяседнік, паплецнік і сябар. Дзесяткі замежных краін зведаў пасланец беларускай музыкі І. Лучанок, прапагандаючы савецкае мастацтва. І яго песню вітаюць, разумеюць яе сэнс, настрой на Кубе і ў сталіцы ГДР, на Брытанскіх астравах і на Балканах... А гэта — ужо не толькі яго асабісты поспех, гэта поспех нашай сацыялістычнай культуры, гэта адзін з уплывовых сродкаў яднання сумленнага людзей планеты, змагароў за прагрэс і трывалы мір на зямлі.

Я ганаруся тым, што пачаў творчы сяброў з Ігарам Міхайлавічам, мастаком прышчыпова - патрабавальным да сябе і да іншых, і маю магчымасць быць першым выканаўцам яго розных твораў. Мяне радуе вылучэнне І. Лучанка на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР за песні 1972-76 г.г. Спадзяюся, што выказаю думку ўсіх прыхільнікаў песеннага мастацтва, калі падаю свой голас за прысуджэнне яму такой высокай і заслужанай ім узнагароды.

Валерый КУЧЫНСКІ,
заслужаны артыст
БССР, лаўрэат усе-
саюзных і міжнарод-
ных конкурсаў.

якія на голым месцы, без
неабходных прылад і машын
узводзяць індустрыяльны за-
вод-гігант.

Галоўны мастак тэатра
М. Якунін праявіў сапраўд-
ную вынаходлівасць у дак-
ладнай сцэнаграфіі спек-
такля. На працягу ўсяго дзе-
яння на сцэне ўзвышаюцца
будаўнічыя рыштванні. Яны
разам з заднім фонам,
аформленым цымяным бля-
скам ацынкаванай бляхі і
строгім чорна-белым гра-
фічным адбіткам умоўных
фігур рабочых, з чырвоным
колерам кашуль персана-
жаў, якія размяшчаюцца на
ўсёй прасторы сцэны, ства-
раюць своеасаблівы прасто-

фармленне такіх спектак-
ляў гродзенскага тэатра, як
«Беспасажніца» і «Мілы ча-
лавец». Адзначана яна і спе-
цыяльна афармленай сцэна-
графіяй. Кліменкі праяўляецца
так у знешняй пластыцы ру-
хаў, як у яго ўменні пера-
даць унутраны рытм духоў-
нага жыцця героя, што вы-
яўляецца ў інтанацыях, у
напружаным позірку вачэй.
З вялікай самаадчай і
натхненнем стварае артыст
складаны, неадназначны і
шматгранны вобраз legen-
дарнага камандзіра саветскай
Індустрыі, героя першай пя-
цігодкі, як яго трапіва ха-
рактарызуе яго верны сябра

чы працэс перабудовы гра-
мадства і самога чалавека.
На час спектакля глядачы
ўцягваюцца ў вяр мастац-
кага відовішча, бо яно па-
сучаснаму асэнсоўвае дра-
матургію М. Пагодзіна, якая,
дарэчы, мае і свае сцэніч-
ныя штампы. Рэжысура
знайшла ў творчасці драма-
турга і ў кампазіцыі М. За-
харавы матэрыял для арыгі-
нальнай Інтэрпрэтацыі ад-
моўных персанажаў п'есы.
Гісторыя ўжо вынесла свой
прысуд такім прымітыўным
карыерастам і прыстасаван-
цам, як Елкін (В. Смірноў)
і Бялкоўскі (Ю. Іваноў), і
таму мастацтва цяпер ад-

будаўніцтва, ім, прайдзісве-
там, даецца сапраўдны бой.
З добрым акцёрскім узды-
мам выдуць гэтую дуэль су-
працьлеглых ідэалогій і ма-
ральных прынцыпаў арты-
сты С. Касценка і В. Смір-
ноў, паказваючы, што такі
канфлікт не губліць актуаль-
насці і ў нашы дні.

Наогул у спектаклі многа
цінавых акцёрскіх работ. Хаця
ёсць вядома, і спрэчныя. На-
прыклад, бяднейшы за таго
Ганчарова, якога напісаў
М. Пагодзін, выглядае перса-
наж у артыста А. Царова, які
носіць маску «тэатральнага
злодзея». Побач з такой про-
сталінейнасцю выгадна вы-
глядае ў ролі Касторкіна
А. Марцінюк, які выразна пе-
радае драму духоўна слабга
чалавека, што сам і даводзіць
сёбе да поўнай маральнай
дэградацыі. Дарэчы, тут тэатр
спрачаецца з аўтарам, бо зні-
мае з вобраза матыў «ахвяр-
насці»: чалавек адказвае за
сёбе сам! Па-акцёрску смела і
арганічна іграе ролю кіруючай
асобы артыст К. Малінін.

На маю думку, спектакль
такога зместу і такога ма-
стацкага нападнення, як
«Тэмп—1929» у гродзенцаў,
мае прынцыповае значэнне
ў творчым развіцці
калектыву. Рэжысура ў су-
ладдзі з большасцю выка-
наўцаў паказала, што ў рас-
крыцці і такіх важных тэм
цяпер у комплекс мастацкіх
кампанентаў арганічна ўва-
ходзяць выразны рытм і му-
зычная тканіна партытуры
відовішча. На рэакцыі залы
ў Гродна і ў Мінску можна
меркаваць, што глядачы
прымаюць прапанаваную
Уладзімірам Караткевічам
трактоўку п'есы як адпавя-
дающую густу і патрабаван-
ням сучаснасці. І не выпад-
кова гэты спектакль быў
прысвечаны XXV з'езду
КПСС: дзесятая пяцігодка і
першая — як красамоўна
прагучала гэтая пераклічка
эпох сацыялістычнага будаў-
ніцтва! Тэатр правільна зра-
біў, калі адкрыў асеннюю га-
строль ў сталіцы Саветскай
Беларусі менавіта гэтым сцэ-
нічным творам.

Вадзім
НЕБЫШЫНЕЦ.

ЧАС, НАПЕРАД!

СЦЭНІЧНАЯ КАМПАЗІЦЫЯ «ТЭМП—1929» ПА МАТЫВАХ ТВОРАУ М. ПАГОДЗІНА
У ГРОДЗЕНСКИМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ

ПАСТАНОЎШЧЫК гэ-
тага твора У. Карат-
кевіч у поўнай ад-
паведнасці са зместам і жан-
рам спектакля, вызначаным
аўтарам кампазіцыі М. За-
харавым як «музычнае прад-
стаўленне», асноўным арга-
нізуючым і вызначальным
элементам зрабіў рытм тэ-
атральнага відовішча. Дзеля
гэтага мабілізаваны ўсе
сцэнічныя сродкі — музы-
чнае афармленне, сцэнаграфія,
светлавыя эфекты і
г. д. — якія звычайна маюць
другараднае, падначаленае
сцэнічнаму дзеянню значэн-
не, але ў спектаклі гродзен-
цаў яны выступаюць на пер-
шым плане.

Рэжысура гродзенскага
тэатра заказала музычнае
суправаджэнне спектакля
кампазітару В. Бурскаму, і
гэта было не праймай дрэн-
на зразуметага «мясцовага
патрыятызму», а неабход-
насцю, што дыктавалася за-
думай — больш выразна
рэалізаваць пагодзінскую
плынь асэнсавання жыцця. І
трэба сказаць, што В. Бур-
скі бліскуча справіўся з гэ-
тай складанай задачай. Яго
музыка, выкарыстоўваючы
мелодыі папулярных песень і
фабрычна-заводскага фальк-
лору дваццятых гадоў, дае
сучасны эквівалент жыцце-
ствярджальнага пафасу тэм-
паў сацыялістычнага будаў-
ніцтва першай пяцігодкі.
Тады аб'ектыўныя законы гі-
старычнага развіцця вымага-
лі ад маладой Краіны Саве-
таў напружання ўсіх сіл,
каб перамагчы, выжыць, вы-
стаяць у жорсткай барацьбе
з унутранымі і знешнімі во-
рагамі, з уласнай адсталас-
цю і вывесці яскравую Ра-
сію ў лік перадавых Індуст-
рыяльных дзяржаў.

Музычныя нумары (хатавыя
спевы, дуэты, прыпеўкі), ха-
рактэрыстычныя спецыяльныя
гродзенцаў (балетмайстар Святлана
Ігнаценка) актыўна ўздзейні-
чаюць на развіцці сцэнічнага
дзеяння, надаючы апапаведны
эмацыянальны настрой той ці
іншай сцэне, каменціруюць
паводзіны герояў, гучаць по-
ліфанічна, ці нават у кантра-
сце з тым, што адбываецца на
сцэне. Генезіс гэтага сцэніч-
нага прыёма сучаснага тэатра
ў эстэтыцы Б. Брэхта з яго
«зонгамі». У гэтым спектаклі
гродзенцаў нават грукат і
скрыгат павароту сцэнічнай
пляцоўкі мае функцыянальнае
значэнне, даючы амаль фізіч-
нае адчуванне напружанасці
і цяжкасці працы будаўніоў.

равы і каляровы рытм спек-
такля.

Такая дэкарацыя ад-
начасова ўспрымаецца гля-
дачом і як канкрэтная нова-
будова першай пяцігодкі,
на якой разгортаецца дзе-
янне спектакля, і як сімва-
лічнае ўвасабленне маладой
Саветскай дзяржавы, што на
той час уяўляла сабой як бы
адзіную будаўнічую пляцоў-
ку, дзе ў жорсткай барацьбе
са старым светам нараджаў-
ся новы сацыялістычны лад
і ў эканоміцы, і ў адносінах
людзей паміж сабой. І ва
ўсіх сцэнах, дзе б яны ні
адбываліся — у рабочым ка-
бінеце начальніка будоўлі
Гая, ці ў яго доме, ці ў па-
коях выскай дзяржаўнай
установы, ці ў мяшчанскім
удушлівым мірку кватэры
Інжынера Ганчарова, дзе ў
п'яным чадзе і васеллі зна-
ходзіць забыццё кампанія
абывацеляў, — прысутнасць
будаўнічых рыштваняў па-
мастацку апраўдана.

Страяя рытмічная арга-
нізацыя вымагае ад артыстаў
мабілізацыі ўсіх сіл, свабоды
і раскаванасці ў сцэніч-
ных паводзінах, праявы му-
зычных здольнасцей і выраз-
най пластыкі рухаў. Удалым
трэба прызнаць выбар выка-
наўцы на галоўную ролю
Рыгора Гая: С. Кліменка ва-
лодае добрымі музычнымі
здольнасцямі (нагадаем, ме-
навіта ён рабіў музычнае

Максім (А. Фядотаў). Выка-
наўца ролі Максіма таксама
даволі музыкальны акцёр,
таму так эфектна прагучала
«Песня Гая і Максіма».

У лірычным дуэце Максіма
і Анкі (Н. Кафанова) вядучае
месца належыць антрысе. Мі-
лагучны тэмбр голасу, выраз-
ная пластыка, неспрэчнасць
у перадачы першага трапят-
лівага пачуцця дапамагаюць
Н. Кафанова стварыць тонка
псіхалагічны малюнак ролі. З
якім запалам і ўнутранай ра-
скаванасцю спявае яе Анка
сатырычныя куплеты, што
выкрываюць ляноту і працоў-
ную неарганізаванасць тава-
рышаў на брыгадзе! Перака-
наўца малое вобраз сакрата-
ра партыі будоўлі вопыт-
ная антрыса А. Рокатава. Яе
Соф'я — чалавечная і патраба-
вальная, часам нават жорст-
кая. Нагадаем, як рашуча яна
ставіцца да праўчых часовых
слабасцей Гая. Па-жаночы яна
разумее неўладнаванасць аса-
бістага жыцця Гая, пасля таго,
як пайшла ад яго жонка, але
спробу Гая знайсці выйсце ў
«чарцы» яна перарывае... ап-
лявухай. Верыш антрысе, што
яе геранія, якая з маленства
зв'язала саб' жыццё з рабо-
чым класам, сапраўды мае
асаблівае «пралетарскае чу-
ццё», якое дазваляе ёй адразу
распазнаць пагрозу новаму
ладу жыцця.

Для большасці сённяш-
ніх глядачоў падзел і воб-
разы ў «Тэмп» — гэта гі-
сторыя. Прынцыпова пра-
віліна, што тэатр пазбягае
Ілюстрацыйнасці, а ставіць
больш высакародную зада-
чу — паказаць нядаўняе мі-
нулае краіны ў жывым на-
пале пачуццяў, як захапляю-

крыта іранічна і нават шар-
жыравана падае такіх тыпы
ў святле рампы. Колыкі вя-
селага смеху выклікае ў за-
ле заява Елкіна аб тым, што
будаўнічая арганізацыя па-
вінна выклікаць на сацыялі-
стычнае саборніцтва... ака-
дэмію навук! Або ён жа ра-
ціць уключыць у брыгаду лід-
зейшчынаў для ўздыму пра-
дукцыйнасці працы «прале-
тарскага пісьменніка»... Бер-
нарда Шоў. Смеху варгае і
высмейваецца тэатрам. Але
калі прайдзісветы дзеля
шкурных інтарэсаў наносіць
шкоду будаўніцтву, прыму-
шаючы рабочых «эканомі-
міць» метал за кошт якасці

У ролях Соф'і і Рыгора Гая артысты А. Рокатава і С. Кліменка.
Фота Ул. КРУКА.

Анатоль ЛЯЛЯЎСКИ,
заслужаны артыст БССР:

«ТУТ ПАЧЫНАЕЦА ПАЗНААННЕ МАСТАЦТВА»

Гэты тэатр знаходзіцца ў адным будынку з кінатэатрам
«Піонер». У іх агульнае фае. І той, хто сёння разам з бацькамі
або самастойна глядзіць фільм, заўважае маляўнічую рэліяў
ляльнага калектыву: персанажы спектакляў, эскізы афар-
млення, лісьмы юных глядачоў і малюны, зробленыя малымі
пад уражаннем ад прагледжанага відовішча. Тут дзятва пачы-
нае спазнаваць мастацтва сцэны і экрану. Тут яна бачыць і
тое адметнае, што ўласціва кожнаму з гэтых відаў мастац-
тва, вучыцца разумець вобразную мову тэатра і кіно. «Спа-
борніцтва» і «саюз», якія надаюць дзейнасці Дзяржаўнага тэ-
атра лясен БССР штосці своеасаблівае. Зразумела, у свае дзі-
цячыя гады глядач яшчэ і не здагадваецца, што экран і сцэна
вучаць яго быць сумленным і добразычлівым, удзячным і сме-
лым, высанародным і перакананым. Ён проста з давер'ем ста-
віцца да ўсяго, што адбываецца перад ім, калі артысты паказ-
ваюць яму спектакль «Дзед і Жораў» або «Іван — сялянскі
сын», «Кот у ботах» ці «Тыграня Петрына», а потым — больш
«даросламу» — «Ваенную тайну» паводле А. Гайдара і іншыя
творы з гаглыбленным зместам... Што прапанаваць сёлету тэатр
юным і дарослым мінчанам? На пытанне карэспандэнта «ЛіМ»
адказвае галоўны рэжысёр Анатоль Аляксандравіч Ляляўскі.

— Выхаваўчыя задачы, што
ставіць перад сабой кожны
калектыў артыстаў — лялечні-

каў, шырокія і разнастайныя.
Сапраўды, праз ляльку, такую
знаёмую і зразумелую для

маленькага глядача, найбольш
эфектыўна перадаецца задума
сюжэтычнага твора з адкрыта
дыдактычнай маральнай вы-
сновай. Але нам дарэгі такі
глядчак не толькі ў якасці так
званага вучня малодшай групы,
а і як будучы прыхільнік
лялечнай сцэны наогул. Мы ж
іграем шмат спектакляў для
дарослых. І гэта — не дадатак
да асноўнага кірунку дзей-
насці, а працяг размовы з
грамадзянінам, з пагрыбтам,
які ўмее і любіць нейкія важ-
ныя для сябе існуючыя спазні-
гаць праз спецыфіку нашага
мастацтва. Прыгадаю хоць
бы такія творы, як «Цудоўная
Галатэя», «Боская камедыя»,
«Клоп» — гэта відовішчы,
што вымагаюць пэўнай пад-
рыхтоўкі і нават густу, каб
успрымаць «сур'ёзнае» ў такім
наіўным і, калі хочаце, нават
прымітыўным, на першы по-

гляд, аспекце, як мастацтва
лялечнага тэатра. Яно не
«наіўнае» і не «прымітыўнае»!
Адзін з надзённых клопа-
таў — замацаванне і пашы-
рэнне аўтарскага кола, пры-
чынення да нашага жанру
пісьменнікаў. З намі супра-
поўнічаюць В. Вольскі,
А. Вярцінскі, М. Алтухоў, і ў
рознае гады мы паставілі па
іх п'есах вельмі ўдалыя спек-
таклі. Штосці надзвычай
важнае і адметнае ўносіць у
нашы творчыя пошукі паэт
Анатоль Вярцінскі, які даў
магчымасць тэатру зрабіць
разведку ў галіне сінтэтычнага
відовішча сваёй п'есай «Скажы
сваё імя, салдат». Спадзяём-
ся, што ў гэтым сезоне ён вы-
канае абяцанне і здасць нам
новы твор для лялечнага тэат-
ра. Эксперыментальнай была і
наша работа над драматургіяй
Уладзіміра Маякоўскага —
«Клоп». Насычанасць музы-

кай, скарыстанне кінаэкрана,
метад суіснавання лялькі і жы-
вога акцёра ў адным эпізо-
дзе, — гэтыя і іншыя прыёмы
раскрыцця аўтарскай задумы
мабілізуюцца намі ўсё больш
актыўна і па-творчы смела. У
такім напрамку працуе ка-
лектыў і над інсцэнізацыяй
вядомага празаічнага твора
Васілія Шукшына «Да трэціх
пеўняў». Тут таксама штосці
вырашаецца па законах ля-
лечнага тэатра ўпершыню
(рэжысёр В. Казлова працуе
ў садружнасці з маладой ма-
стацкай Л. Герлаван). Я стаў-
лю казначнае відовішча павод-
ле Г.-Х. Андэрсея «Крэсіва».

У заключэнне падкрэслію,
што нам дарэгі ідэя-выха-
ваўчы ўплыў на маленькага і
дарослага глядача не толькі
вось гэтага спектакля, а ўсяго
комплексу твораў, што даюцца
на лялечнай сцэне.

У ТВОРЧЫХ ЗДЗЯЙСНЕННЯХ І ПОШУКАХ

У мінулых нумарах «ЛіМ» знаёмілі чытачоў з выказваннямі беларускіх музыкантаў, зробленых імі напярэдадні VII з'езду кампазітараў рэспублікі ў адказ на пытанні карэспандэнта што-тыднёвіка:

1. З якім творчым плёнам вы сустракаеце VII з'езд?
2. Якую з'яву, падзею ў музычным жыцці вы лічыце найбольш яркай паміж з'ездамі кампазітараў БССР?
3. На што павінен звярнуць увагу творчы саюз у далейшай дзейнасці?

Яўген ГЛЕБАУ,
народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларускай ССР:

1. За апошні год мой балет «Ціль Уленшпигель» быў ажыццёўлены ў мінскай і лвоўскай пастаноўках. Давялося папрацаваць над гэтым творам з тэатрамі Ленінграда, Чэлябінска і Днепрапятроўска, дзе балет рыхтуецца для паказу ў бягучым сезоне. Вельмі прыемна, што, акрамя Мінска, мой балет «Альпійская балада» ўвайшоў у рэпертуар Чэлябінскага тэатра, а «Выбранніца» — Новасібірскага. Дарэчы, першы з гэтых балетаў быў азначаны другой ўсеагульнай прэміяй на конкурсе, прысвечаным 30-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

Усеагульную прэмію атрымаў таксама спектакль «На ўсіх адна буда» нашага тэатра юнага гледача па п'есе П. Макаля з маёй музыкай. У садружнасці з гэтым пэтам мы напісалі араторыю для маленіх слухачоў — «Запрашэнне ў краіну дзяцінства», якая ўпершыню прагучала ў філарманічных канцэртах мінулага сезона. Нядаўна я закончыў музыку для трохсерыйнага фільма «Апошнія лета дзяцінства», які здымаўся на «Беларусьфільме».

2. Калі адказна ставіцца да слова «з'ява», дык так высока можна ацаніць, на маю думку, толькі пастаноўку «Стварэнні свету» А. Пятрова на сцэне нашага тэатра оперы і балета. Бліскучая па ўвасабленню ідэя, па мастацкай вынаходлівасці.

3. Нашаму саюзу трэба абудзіць крытычную думку, узмаціць патрабавальнасць да творчасці членаў арганізацыі. Варта навучыцца вызначаць сапраўдную каштоўнасць тых опусаў, якія мы пішам.

Дзмітрый КАМІНСКІ,

заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, кампазітар:

1. Як і ў мінулыя гады, застаўся верным інструментальным жанрам музыкі. Да 30-годдзя Вялікай Перамогі над фашысцкай Германіяй напісаў сімфанічную паэму. За апошні час закончыў і перадаў выканаўцам Ронда для скрыпкі і камернага аркестра. Інтэрмецца для беларускага народнага аркестра, Квінтэт для фартэпіяна і струннага квартэта, тры прэлюдзі для фартэпіяна і тры — для домры з фартэпіяна. Ва ўсіх гэтых

творах гучаць інтанцыі і нават больш буйныя элементы беларускіх народных мелодый.

2. Лічу выхад з друку ў выдавецтве «Советская энциклопедия» першых тамоў «Музычнай энцыклапедыі» як значную падзею ў нашым творчым жыцці. Ніколі так шырока не была прадстаўлена ва ўсеагульным друку музыка Беларусі, як у гэтых тамах.

3. Неабходна прыкласці ўсе намаганні, каб стварыць у Саюзе кампазітараў БССР атмасферу не канцільярны, у якой пішуцца даведкі, але сапраўднай творчай установы, дзе гучыць музыка, выдаюцца цікавыя і неабходныя размовы аб жыцці і мастацтве.

Ён ПРАЦУЕ ў тэатры. У тэатры юнага гледача. Гэта, вядома, мае адбітак не толькі на яго музыцы, а на творчым абліччы музыканта. Чаму? Тут, паглыблены ў атмасферу стварэння сцэнічнага відовішча, ён то адкрывае для сябе фантастычны свет казкі, то прыслухоўваецца да псіхалагічна дакладных канфліктаў рэальнага жыцця, то звяртаецца да зусім маленькага наведвальніка тэатра, то гаворыць з чалавекам сталым, дасведчаным... Сёння ён акампануе героям «Экзамена на вясень» І. Шамякіна, заўтра яму даручаць знайсці музыку да лямаскоўскага «Міколка-паравоза»... Перш-наперш кампазітар вывучае мастацкую асаблівасць драматургіі, але за ёй ён адчувае жывы подых рэалістычнасці, што натхняла аўтара п'есы або кнігі. Такім чынам, тэатр звязвае моцна стыхію жанравай разнастайнасці з роздумам музыканта над жыццём. Гэта не можа не адбівацца пэўным чынам на яго творчасці наогул.

Я гавару пра Эдуарда Зарыцкага. Ён — вучань Анатоля Багатырова, кампазітара, які плённа працуе для тэатра. Ад настаўніка вучань узяў многае, у тым ліку і сур'езныя адносіны да кожнай работы: для яго любы жанр — цікавы і патрэб-

Арыядна ЛАДЫГІНА,
доктар філасофскіх навук,
музыказнаўца:

1. Асноўнае, над чым я працавала ў апошнія гады, гэта напісанне і абарона дысертацыі «Пераемнасць — заканамернасць развіцця мастацкай культуры». Па гэтай жа праблеме выступала з дакладамі на дзвюх міжнародных канферэнцыях па эстэтыцы — у Бухарэсце (Румынія) і Дармштаце (ФРГ). Доклады апублікаваны ў розных выданнях. Маскоўскае выдавецтва «Прогресс» у зборніку «Марксісцка-ленінская эстэтыка і жыццё» надрукавала мой артыкул «Мастацкія традыцыі і сацыялістычны рэалізм» (на нямецкай і англійскай мовах). У серыі «Мастацтва» выдавецтвам «Веды» апублікавана мая брашура «Партыйнасць і народнасць — аснова савецкага мастацтва». У нашым выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга «Мастак і час», дзе таксама надрукаваны мой артыкул — «Кампазітар і фальклор».

2. На мой погляд, кожны рэспубліканскі конкурс маладых музыкантаў — выканаўцаў трэба ацэньваць як з'яву ў творчым жыцці Беларусі. Гэта ж агляд нашай мастацкай будучыні, адбор лепшых з лепшых на міжрэспубліканскія і ўсеагульныя спаборніцтвы талентаў! І поспех юнай піяністкі Ірыны Шумілінай на конкурсах у Мінску і Таліне — з'ява адметная.

3. Саюзу кампазітараў Беларусі жыццёва неабходна як мага хутчэй актыўна заняцца вырошчваннем творчай змены. Наглядаць, выходзяць не толькі членаў нашай арганізацыі, але далучаць да дзейнасці ў саюзных камісіях і секцыях усю кампазітарскую і музыкантаўскую моладзь: студэнтаў і педагогаў кансерваторыі, музычных вучыльніц, супрацоўнікаў Акадэміі навук, — кожнага, хто мае схільнасць да дзейнасці ў галіне музыкі.

ны, у ім можна раскрыць глыбокі ўнутраны свет сучасніка і сказаць пра жыццё. Зразумела, гэта не азначае, што з-пад яго пера выходзіць або выйдзе абавязкова дасканалы твор, ды затое ў лепшых з іх мастакоўскае аблічча кампазітара выявіцца малаўміна, выразна, арыгінальна.

І ўрок А. Багатырова ў кансерваторыі, і практыка загадчыка музычнай часткі Рэспубліканскага тэатра юнага гледача навучылі яго з павагай ставіцца да літаратурнага тэксту. Да перша і да п'есы. Ён тонка адчувае, як кажучы, праграму твора, якую можна перакласці на мову літаратуры. Яму дарагая драматургія музыкі...

Вось ён у тэатры. На сваім службовым месцы — за дырыжорскім пультам. За спіной адчувае дыханне залы, яе непасрэдную рэакцыю на ўсё, што адбываецца на сцэне — гучыць, праменіць, ззяе ў святле

Мастацкі кіраўнік аркестра заслужаны артыст БССР Барыс Іпалітавіч Райскі дзеліцца сваімі думкамі нанонт п'есы Зарыцкага:

— Я глыбока перакананы, што Э. Зарыцкі кампазітар таленавіты, вельмі дапытлівы. Ён нярэдка прыносіць свае п'есні да нас у аркестр. Каштоўна, што ён сам аркеструе іх, і яго аркеструюкі заўсёды арыгінальныя, цікавыя, далёкія ад выпрацаваных ужо мастацкіх стандартаў. Сярод яго найбольш удалых п'есень назаву «Замошскую роту», «Чыё імя вялікае — жанчына», напісаную ў сувязі з Міжнародным годам жанчыны... Але не ва ўсіх сваіх п'еснях кампазітар здолеў выявіць сваё ўласнае творчае аблічча. Яму трэба пісаць як мага больш, каб выпрацаваць свой почырк, адметны ад іншых... Ён здолее гэтага дзякуючы, ён таленавіты, працаздольны і вельмі сумленны ў творчасці — гэта вельмі важна...

Так, таленавіты, працаздольны і вельмі сумленны ў творчасці... Гэта бачна і па яго буйных работах, сярод якіх вылу-

ВЯСЁЛКА ЖАНРАЎ

рампы. Дзіцячая аўдыторыя не даруе мастацтву фальшы ні ў чым. Эдуард расказваў мне, што лму часта даводзіцца тлумачыць малым гледачам, «чаму» і «навошта» ў спентанлі гучала такая музыка, на якіх інструментах яна выконвалася, чаму яе было «многа» або, наадварот, «мала»... Ён тлумачыць, слухае, вывучае запатрабаваныя самых юных сваіх слухачоў. Гэта ўваходзіць у яго кампазітарскае «я»; магчыма, непрыкметна для яго самога, але — уваходзіць. Ці не таму ўсё часцей ён звяртаецца да п'есні, лкую потым развучваюць у пільнерніх атрадах і ў школах!..

Актыўна пісаць п'есні Э. Зарыцкі пачаў адразу пасля заканчэння кансерваторыі. За год малады кампазітар стварыў каля дваццаці п'есень для беларускай каманды КВН, якая ўдзельнічала ў папулярнай талы тэлевізійнай праграме.

Так па-рознаму ўваходзілі п'есні ў яго творчае жыццё. Лепшыя з іх запісаны на радыё ў выкананні вядомых беларускіх спевакоў, заслужаных артыстаў БССР Т. Раеўскай, В. Шутавай, В. Кучынскага, салістаў радыё Г. Радзько, А. Падгійскага, студэнта кансерваторыі Р. Харыка. Вось назвы некаторых з гэтых п'есень: «Лясныя салдаты», «Партызанская бязроза», «Замошская рота» — аб подзвігах савецкіх людзей у гады Вялікай Айчыннай вайны; «Бацькоўскую хату любіце» — пра наш родны край; лірычныя — «Насіце ў сэрцы слова мама», «Снег», «Казка не канчаецца», «Два неба»; жартоўныя — «Што за людзі», «На што гэта мне адной»...

Сярод яго дзіцячых п'есень — «Балада пра герояў-братоў», «Песня пра юнга», «Песня турэстаў», «Дзень Перамогі». Яны ўключаны ў рэпертуар хору хлопчыкаў сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры кансерваторыі.

Кампазітар, працуючы над п'еснямі, заўсёды падтрымлівае жывыя сувязі з пэстамі. Пастаянныя сустрэчы, тэлефонныя размовы, просьбы — нават і тады, калі верш надрукаваны і, здаецца, ужо не мае патрэбы ў пераробцы... Напэўна, яны не крыўдзяцца на яго, нашы пэты, з ім, напэўна, добра працаваць. Так з'яўляюцца п'есні на словы А. Вольскага, У. Карызіна, У. Паўлава, Г. Бураўкіна, П. Макаля, У. Някляева, П. Марціновіча, С. Давідовіча. Як і п'есні іншых беларускіх кампазітараў, яны праходзяць праз «творчую лабараторыю», якой з'яўляецца эстрадна-сімфанічны аркестр Беларускага радыё і тэлебачання.

чаецца трыяда канцэртаў для саліруючых інструментаў з камерным аркестрам. Першым з іх быў Канцэрт для габоя і камернага аркестра. Для саліруючага габоя напісана не так ужо і многа Рэдкі па прыжосці гук непаўторнага тэмбру, вялікія выканаўчыя магчымасці — гэтым габой зацікавіў Зарыцкага, зацікавіў перспектывай стварыць твор, у якім бы гэтыя магчымасці былі выяўлены «на поўны голас». Дапамагалі кампазітару парадамі мастацкі кіраўнік Мінскага камернага аркестра Ю. Цырук, саліст-габайст А. Прыходзька, які падказаў рэдкія штрыхі, гукавыя адценні, тэхнічныя якасці сучаснага інструмента. Атрымаўся цікавы твор, невялікі па памерах, адначасткавы канцэрт для габоя, унутры якога знаходзіць увасабленне цыкл з энергічнай, рухавай музыкай крайніх частак і кантыленнай песеннай музыкай народнага характару ў сярэдзіне.

Канцэрт для габоя з паспехам выконваецца ў праграмах выступленняў Мінскага камернага аркестра. Ён гучыць у час шматлікіх гастрольных аркестра, рязменна выклікаючы жывую рэакцыю слухачоў. У Канцэрте для валторны з камерным аркестрам Э. Зарыцкі здолеў паказаць выканаўчыя магчымасці і гэтага саліруючага інструмента. Той жа прынцып адначасткавага канцэрта з трохчасткавай структурай, але характар музыкі зусім іншы. І тут даводзілася кампазітару падрабязна «ўніцца» ў інструмент, нарыставацца дапамогай саліста — валтарніста Анатоля Кірэнкі. І зноў атрымаўся цікавы твор, у якім Эдуард Зарыцкі зрабіў новы крок наперад у ападоўдні канцэртнай формай. І тады кампазітар прыступае да работы над трэцім творам такога жанру — ён піша Канцэрт для фартэпіяна з камерным аркестрам, які лшчэ не выконваўся на канцэртнай эстрадзе; неўзабаве аматары музыкі змогуць пазнаёміцца з гэтым творам... Наогул цікавае да сольнага гучання інструментаў аб'яцае плённую работу Э. Зарыцкага ў гэтым напрамку.

Пра разнастайнасць яго музыкі сведчыць вакальны шкыл на сатырычныя вершы С. Маршакі, ён даў музычную акрыленасць некаторым творам А. Вярцінскага, паспрабаваў раскрыць вострае сацыяльнае наладжэнне твораў амерыканскага паэта-негра Л. Х'юза. У Сюіце для народнага аркестра ім скарыстаны мелодыі старадаўніх беларускіх вясельных п'есень са зборніка 1870 года выдання. Створаны новыя п'есні... І вось набліжаецца справаздача — з'ездаўскія канцэрты, на якіх прагучыць і музыка аднаго з самых маладых членаў кампазітарскай арганізацыі рэспублікі — Эдуарда Зарыцкага. Грамадскае зверне на іх увагу, бо яны заслугоўваюць гэтага.

А. ЯКАЎЛЕВА.

Неўзабаве пачнецца трэці тур Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Сцэны тэатраў, палацаў і дамоў культуры сталіцы рэспублікі будуць аддадзены калектывам мастацкай самадзейнасці, якія выйшлі пераможцамі папярэдняга аглядаў, даназаўшы сваю мастацкую сталасць.

Сярод гэтых калектываў нямала і харавых. Наогул, харавое мастацтва, якое ў рэспубліцы мае даўнія традыцыі, у апошні час атрымала сваё далейшае ўдасканаленне. І разам з тым, у развіцці гэтага жанру, аднаго з самых масавых, ёсць яшчэ нямала нявырашаных праблем.

Па ўсіх гэтых пытаннях мы і папрасілі выказаць сваю думку аднаго з нашых вядомых хормайстраў, мастацкага кіраўніка хору Беларускага тэлебачання і радыё, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР, прафесара Віктара Уладзіміравіча Роўда.

равых калектываў. Гэта, вядома, правільна. Але ж, відаць, існуе і праблема падрыхтоўкі саміх харыстаў?

В. Роўда:

— На маю думку, харавое мастацтва нам трэба развіваць і колькасна, і якасна. Гэта вельмі добра, калі ў нас з кожным годам будзе павялічвацца колькасць харавых калектываў. Але ж не трэба

добрай харавой змены. Наслеў час падумаць аб стварэнні пры сталых калектывах харавых студый, які гэта практыкуецца ў шэрагу народных тэатраў. Вось там з дзіцячага ўзросту можна было б рыхтаваць будучых спевакоў. Могуць сказаць, што спевы ў нас выкладаюць у школе. Правільна, праграмай гэта прадугледжана, але ці многа вы сустракалі юнакоў, што скончылі дзесяцігодку, з нейкім багажом музычнай культуры, у прыватнасці, харавой? Скажам прама — музыка, як дысцыпліна, адчувае сябе ў многіх школах падчарыцай. Дарэчы, ці не гэтым у многім тлумачыцца адсутнасць у Мінску хору настаўнікаў?

Карэспандэнт:

— І апошняе пытанне, Віктар Уладзіміравіч. На ўсю краіну славяцца святыя песні, якія праводзіцца ў прыбалтыйскіх рэспубліках. Мабыць, акрамя ўсяго іншага, святыя стымулююць развіццё харавога мастацтва?

В. Роўда:

— Безумоўна. І я думаю, што наладжванне такіх свят у Мінску прынесла б тысячам і тысячам жыхароў горада, па-першае, вялікую эстэтычную асалоду і, па-другое, прываблівала б увагу да харавога мастацтва, якое б набыло шмат новых прыхільнікаў.

Інтэрв'ю правёў М. ЗАМСКІ.

СПЯВАЕ ХОР...

На пытанні карэспандэнта «Літаратура і мастацтва» адказвае заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, прафесар В. У. РОЎДА.

цягваць. Ёсць нямала выдатных калектываў у Віцебску, Брэсце, Гродна і іншых гарадах.

Тым не менш, у развіцці харавога мастацтва ў рэспубліцы шмат і негатывіўных момантаў. Асабліва кідаецца ў вочы слабасць нашых студэнцкіх хораў. Па сутнасці, сярод іх няма такіх, якія б сваёй мастацкай сталасцю звярнулі на сябе ўвагу. Гэта тым больш незразумела, што раней многія харавыя калектывы ВНУ задавалі тон. Помніцца, славіліся хоры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, Мінскага педінстытута імя М. Горкага, іншых вышэйшых навучальных устаноў. Дарэчы, у нашых прыбалтыйскіх рэспубліках, я там часта бываю, студэнцкія хоры вызначаюцца высокім, ледзь не прафесіянальным узроўнем выканання. І гэта зразумела. Сярод студэнцкай моладзі нямала таленавітых юнакоў і дзяўчат.

Чаму ж такі заняпад з гэтай справай у нашых ВНУ? Відаць, з-за няўвагі мясцовых грамадскіх арганізацый. У вельмі цяжкіх умовах, напрыклад, даводзіцца працаваць хору Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна, дзе, па сутнасці, няма нават памяшкання для рэпетыцый.

У Мінскім педагагічным інстытуце замежных моў хор хоць і створаны, але тут няма добрага кіраўніка і гаварыць пра нейкія творчыя дасягненні не прыходзіцца.

Карэспандэнт:

— Сапраўды, вельмі часта даводзіцца чуць скаргі на адсутнасць вопытных кіраўнікоў. Дзе ж выйсце?

В. Роўда:

— Я думаю, што пэўныя станоўчыя паварот у гэтай справе нам чаецца. Некалькі выпускнікоў Беларускага дзяржаўнага кансерваторыі былі пасланы мастацкімі кі-

раўнікамі самадзейных харавых калектываў. Сярод іх — В. Сяргееў, які ўзначаліў харавую капэлу Палаца культуры БелАЗа ў Жодзіна. Л. Рак кіруе капэлай на Гомельшчыне. Гэтую тэндэнцыю трэба развіваць у далейшым.

У нас пакуль што яшчэ слаба прылучаюцца да кіраўніцтва мастацкай самадзейнасцю педагогі музычных школ, якія ёсць амаль у кожным раёне, нават у многіх калгасах і саўгасах. Трэба толькі ствараць ім належныя ўмовы, у тым ліку і матэрыяльныя. Так, матэрыяльныя. Няма чаго саромецца гэтага слова.

Карэспандэнт:

— Мы гаворым пра тое, што не хапае кіраўнікоў ха-

забывацца і пра іх мастацкі ўзровень. А то, бывае, выйдучь на сцэну сто чалавек, а слухаць нельга. Мне тлумачыць, маўляў, справа тут тонкая — самадзейнасць. Да аматара янія прэтэнзіі? Ён хоча спяваць, вось і запісаўся ў калектыв. Скажаць харысту, што ў яго не атрымліваецца, дырыжор не асмеліцца, баіцца пакрыўдзіць. А то, бывае, чалавек пеў добра, нават саліраваў, а потым з цягам часу голас яго паслабеў, страціў б'юлю прыгажосць. Якое тут выйсце? Так што бачыце, праблемы розныя бываюць, і вырашаць іх трэба абавязкова.

Бяда ў тым, што ў нас не рыхтуюць сабе, так сказаць,

Танцавальны калектыв гарнізоннага Дома афіцэраў — удзельнік многіх аглядаў і конкурсаў мастацкай самадзейнасці, дзе ён заваёўваў прызавыя месцы. Яго выступленні цэла прымаюць у часцях і падраздзяленнях, на прадпрыемствах і ў навучальных установах, у калгасах.

На здымку: выступаюць удзельнікі танцавальнага калектыва, Фотакорнік БЕЛТА.

ТВОРЧЫХ ПОСПЕХАЎ!

Нядаўна групе калектываў мастацкай самадзейнасці Беларусі было прысвоена высокае званне «народны».

Сярод іх:

Хор Запольскага сельскага Дома культуры Карэліцкага раёна. Гэты калектыв — адзін са старэйшых у рэспубліцы: ён быў створаны ў 1927 годзе. Цяпер хор — сталы творчы калектыв з багатымі выканаўчымі традыцыямі. У ім спяваюць больш за 60 артыстаў-аматараў. Кіраўнік — самадзейны кампазітар П. Шаўко. У рэпертуары народнага хору — беларускія, рускія, украінскія, польскія народныя песні, а таксама рэвалюцыйныя, героіка-патрыятычныя, лірычныя творы, песні краін народнай дэмакратыі. Калектыв праводзіць вялікую работу па абслугоўванню насельніцтва.

Ансамбль песні і танца Верняншскага сельскага Дома культуры Гродзенскага раёна створаны ў 1973 годзе. У ім — 70 удзельнікаў. Кіруюць калектывам В. Пакумейка і У. Кат-

ко. Ансамбль часта выступае ў калгасах і саўгасах вобласці. У яго рэпертуары — творы савецкіх кампазітараў, народныя песні.

Духавы аркестр Рэчыцкага гарадскога Дома культуры створаны ў 1945 годзе. У калектыве сёння займаюцца 22 аматары: рабочыя і служачыя прадпрыемстваў і арганізацый, школьнікі. Кіруе аркестрам В. Лагачоў. Аматырскі калектыв — пастаянны ўдзельнік святаў у гарадзкіх і раёнскіх, тэматычных і танцавальных вечаў, вясельных абрадаў і іншых культурна-масавых мерапрыемстваў, якія праводзіць гарадскі Дом культуры. Аркестр часта выступае з канцэртнымі праграмамі на адкрытых пляцоўках, у гарадскім парку культуры і адпачынку, актыўна ўдзельнічае ў святах духавой музыкі, марш-парадах, аглядах-конкурсах. У рэпертуары духавога аркестра разнастайныя творы рускіх, савецкіх і зарубежных кампазітараў. Сярод іх — складаныя класічныя

песні, маршы, беларуская народная музыка.

Агітатывна-мастацкая брыгада Рагачоўскага раённага Дома культуры створана ў 1960 годзе. Сёння ў ёй удзельнічае 15 чалавек. Кіруе калектывам рэжысёр народнага тэатра А. Сількевіч. У сваіх сцэнарных агітбрыгада ўздымае зладзежныя тэмы. Калектыв праводзіць вялікую работу па мастацкаму абслугоўванню насельніцтва, пастаянна ўдасканальвае выканаўчае майстэрства, актыўна ўдзельнічае ў фестывальных мерапрыемствах. На абласным аглядае агітатывна-мастацкіх брыгад калектыв паспяхова выступіў з новай праграмай і быў рэкамендаваны для ўдзелу ў рэспубліканскім конкурсе.

Кінафотаклуб «Радуга» Магілёўскага гарадскога Дома культуры створаны ў 1968 годзе. Яго сталыя наведвальнікі — рабочыя, служачыя, урачы, настаўнікі, студэнты, школьнікі, усяго 82 чалавекі. Кіруе клубам А. Рагоўскі, вопытны спецыяліст. «Радуга» аб'ядноўвае дзве творчыя групы: фотасекцыю і аматырскую кінастудыю. Клуб праводзіць вялікую работу па развіццю кінафотааматарства Магілёва і вобласці.

ВЕЧАР САМАДЗЕЙНАЙ СПЯВАЧКІ

Работніцу Полацкага завода шкловакна Галіну Патаяла добра ведаюць аматары самадзейнага мастацтва Полаччыны. Не раз радавала яна іх сваімі выступленнямі. Патаяла неаднаразова ўдзельнічала ў абласных і рэспубліканскіх аглядах мастацкай самадзейнасці, у шматлікіх конкурсах выканаўцаў і нязменна займала прызавыя месцы.

Разам са сваімі таварышамі па аматырскіх сцэнах Галіна двойчы пабывала ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. Яе выканаўчаму майстэрству апаздзіравалі глядачы з акругі Франкфурта-на-Одэры.

Удзел у самадзейнасці не перашкаджае жанчыне быць выдатнай працаўніцай, кляпатлівай жонкай і маці. Не так даўно Галіна Кірылаўна скончыла без

адрыў ад вытворчасці Маскоўскі хіміка-тэхналагічны тэхнікум.

Нядаўна ў сельскім ДOME культуры вёскі Азіна Полацкага раёна адбыўся творчы вечар самадзейнай спявачкі.

Галіна Патаяла ў суправаджэнні ансамбля народных інструментаў Палаца культуры заўсёда шкловакна выканала многія творы савецкіх кампазітараў, беларускія народныя песні.

Хлебаробы пазнаёміліся з творчай лабараторыяй спявачкі, з яе жыццём і працай, з планами на будучае.

Гледачы пажадалі Галіне Кірылаўне новых творчых поспехаў, радасных сустрэч з песнямі і запрасалі часцей прыязджаць з канцэртамі да сельскіх працаўнікоў.

Н. ГАЛЬПЯРОВІЧ.

КАБ СТАЛА ТРАДЫЦЫЯЙ

Так, гэта было сапраўднае свята. Бібліятэкары, загадчыкі і дырэктары клубу і дамоў культуры, метадысты і выкладчыкі музычных школ Аршаншчыны сабраліся, каб разам адпачыць, пагаварыць аб сваіх справах, павіншаваць юбіляраў, урачыста прыняць у свае рады маладое папаўненне.

Пачалося свята спецыяльным выпускам радыёгазеты, прысвечаным развіццю культуры прыдзяпроўскага краю. Ад хат-чытальняў да палацаў культуры і сельскіх музычных школ — такі яе шлях за гады Савецкай улады.

З прывітальным словам да культработнікаў звярнуўся намеснік старшын райсавета дэпутатаў працоўных Г. Казак.

Да мікрафона падыходзіць загадчыца райаддзела культуры, заслужаная работніца культуры БССР В. Барысава. Яна з неплынёй гаворыць пра старэйшую культработніцаў раёна, разам з якімі і сама некалі пачынала працаваць у Высокаўскім клубе.

Самыя лепшыя, самыя правільныя словы знаходзіць Ваяніціна Васільеўна пра загадчыцу раённай бібліятэкі Яўгенію Пракопаўну Ганчарову, якая якраз у гэты дні адзначае 25-годдзе сваёй работы бібліятэкарам. Пачынала з таго, што з двума пакункамі кніг у руках ішла яна — загадчыца перасоўнага фонду — ад вёскі да вёскі, каб данесці кнігу сельскім працаўнікам. Цяпер у кніжным фондзе раённай бібліятэкі — дзiesiąткі тысяч экзэмпляраў, перасоўкі ёсць пры многіх сельскіх бібліятэках, а Яўгенія Пракопаўна

усё гэтак жа хвалюецца за кнігавыдачы, радуецца кожнай новай цікавай кнізе.

Пра юбіляра гаворылі яе сталыя і юныя сяброўкі, ёй дарылі кветкі і сувеніры, яна ж, расчудзеная, толькі і магла сказаць, што лічыць за найвялікшае шчасце працаваць і працаваць з такімі людзьмі.

Пасля ўшанавання старэйшага калегі вядучыя запрасілі на імпрывізаваную сцэну сёлетніх выпускнікоў культасветвучылішчаў, якія прыехалі працаваць у клубы і бібліятэкі Аршаншчыны. Яны абяцалі быць вернымі лепшым традыцыям культработнікаў раёна, актыўнымі прапагандыстамі ідэй і рашэнняў роднай партыі.

Сярод культасветнікаў раёна ніякага сапраўднага талентаў — добрых спевакоў, танцораў, чытальнікаў. Многія з іх паказалі сваё майстэрства на свяце. Асабліва поспех мелі выступленні Эміліі Залынскай, Сяргея Шыркевіча, Валянціны Шахоўскай, Мікалая Букініча, Ліды Лук'янчыкавай. Надзеі Трусавай і іншых.

Не забылі тут і пра тых, хто скончыў вучобу і наступіў вучыцца завочна, хто нядаўна ажыніўся ці стаў маладым бацькам — усіх, для каго гэты год стаў адметным. Для кожнага з іх знайшліся прывітальныя словы і кветкі, сувеніры і падарункі.

Свята ўдалося. І хоць самі культработнікі называлі яго сціпла — вечар адпачынку, хочацца, каб такое свята стала традыцыйным.

Ф. КУЛАКОУ.
Аршанскі раён.

Палац культуры чыгуначнікаў у Мінску будзе васьмью годам. Тэрміны задачы аб'екта не раз пераносіліся, а работы на будоўлі — непачаты край.

Але справа не толькі ў гэтым. Зацікаўленыя арганізацыі і самі разумеюць, што бяскошце цягнуць са здачай у эксплуатацыю аб'екта, які абышоўся дзяржаве ў шмат мільёнаў рублёў, нельга. Зараз на будоўлю кінуты дадатковыя сілы, і ёсць надзея, што да канца года палац уступіць у строй.

Але ж праблема закляеца ў тым, што лепш... не паскараць некаторыя работы, а наадварот, спыніць іх. Бо потым будзе позна, і на вечер будучы выкінуты дадатковыя дзiesiąткі тысяч рублёў дзяржаўных сродкаў. Выкінуты таму, што архітэктар праекта Л. Анкіна, прадуладзеўшы ў памяшканні палаца шыкоўны бар і не менш шыкоўнае кафе, бильярдную, курылку, танцавальныя залы і г. д., забылася пра самадзейны ансамблі і калектывы. Менавіта яны будучы адчуваюць сябе тут пасынкамі. Які гэта, напрыклад, вучэбны клас для духавога аркестра ў пяцідзсят выканаўцаў, калі гэты клас памерам крыху больш за звычайную кухню.

І такіх класаў большасць. Бяру на сябе

ДЗЕ Ж ЛОГІКА?

смеласць сцвярджаць, што, практычна, ні адно з памяшканняў, прызначаных для вучэбна-рэлектыўнай работы, сваёй мэце не адпавядае.

Хапаецца за галаву кіраўнік аркестравай групы, заслужаны артыст БССР П. Дзянісаў, бегач па інстанцыях (пакуль што без выніку) дырэктар старога клуба чыгуначнікаў імя Ільіча Г. Хадаронак, разгублены самадзейны артыст...

Між тым, праект зацверджаны і, як гэта ні парадоксальна, узгоднены з кіраўніцтвам Беларускай чыгункі, дзе таварышы паставілі свае подпісы на дакументах, нават не пацікавіўшыся думкай людзей, якім у новым палацы працаваць... А цяпер, калі і каштарыс даўно зацверджаны, і работы ідуць поўным ходам, таварышы пагаджаюцца, што з падпісаннем праекта, безумоўна, наспяшаліся, але зрабіць, маўляў, ужо нічога нельга. Ды і архітэктар супраць. У Лідзі Іосіфаўны — свае «аргументы».

— У мяне, — гаворыць яна, — за дваццаць год працы не было выпадку, каб мой праект каго-небудзь не задалоў... Да таго ж, —

вам ніхто не дазволіць трымаць у палацы духавы аркестр — побач узводзяцца на нашых практыках шматпавярховыя жылыя дамы. Аркестр будзе перашкаджаць жытарам гэтых дамоў... Каментарый, як кажучы, не патрэбныя...

А пакуль што Г. Хадаронак, як я ўжо гаварыў, бегач па інстанцыях. Пераробкі, якія ён прапануе зрабіць, вельмі нязначныя, але, відаць, гонар мундзіра не дазваляе некаторым таварышам пайсці насустрач гэтым прапановам.

Між тым, да галасы вопытнага кіраўніка мастацкай самадзейнасці варта прыслухацца. Чаму ж, на самай справе, нельга зняць некалькі непатрэбных перагародак, што дазволіць «давесці да кандыды» памяшканні для заняткаў гурткаў?

Чаму нельга, наадварот, дабавіць яшчэ адну перагародку і ператварыць у выдатную залу для заняткаў балетнай студыі фэа трэцяга

паверха? Нельга ж прымаць усур'ёз аргумент, што вялізнае фэа прызначана для таго, каб там прагульваліся ў час антрактаў некалькі дзiesiąткаў глядачоў бельэтажа... Для гэтага дастаткова і калідора. Акрамя таго, у палацы ёсць яшчэ два фэа.

Але супраць перагародкі паўстаў архітэктар і адказны супрацоўнікі Упраўлення чыгункі. Аб пазіцыі архітэктара я ўжо гаварыў, а ўпраўленцам проста няма ахвоты перарабляць каштарыс.

— Зрэшты, — паблагліва паляпваюць Г. Хадаронак па плячы ў Савецкі прафсаюз і службе грамадзянскіх збудаванняў, — з пятам часу, можа быць, што-небудзь і пераробім. Але толькі пасля таго, як завершыцца будаўніцтва па зацверджанаму праекту. А потым будзем шукаць сродкі на рэканструкцыю палаца...

Дзе ж логіка?
А. АЗУРЦІН.

ПА СЛЯДАХ ВYSTУПЛЕННЯ
«ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

«А ўМОЎ НЯМА...»

Так быў названы артыкул Я. Чаплі, надрукаваны ў «Ліме» 3 верасня. У ім ішла гаворка аб тым, што ў Лідзе не створаны ўмовы для работы самадзейных мастакоў.

Намеснік старшын выканкома Лідскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных Т. Аўдзеевіч лізіў у рэдакцыю, што пытанні, узнятыя ў артыкуле, заслугоўваюць увагі. Самадзейным мастакам выдзелены пакой у клубе чыгуначнікаў для правядзення творчых сустрэч, арганізацыі студыі і выставак. Загадчыку аддзела культуры гарвыканкома В. Аламаха прапанавана арганізаваць творчую вучобу студыяў, наладзіць кансультацыі, па магчымасці далучаючы да гэтай справы спецыялістаў па розных жанрах выдзельнага мастацтва. Загадчыку аддзела гандлю гарвыканкома тав. Астравержавой даручана збяспечыць магаліны Ліды мальбертамі, матэрыялам для падручнікаў, пэндзлямі і фарбамі, каб самадзейны мастак маглі паспяхова займацца любімай справай, удасканаліваць сваё майстэрства.

ПЕРШЫЯ!

Першых навучэнцаў прыняла музычная школа, якая адкрылася ў калгасе імя Леніна Мсціслаўскага раёна. 50 дзяцей калгаснікаў вучацца тут іграць на фартэпіяна, балне, акардэоне. Разам з атэстам сталасці яны атрыма-

юць спецыяльныя пасведчанні аб музычнай адукацыі.

Выкладаюць у школе сёлетнія выпускнікі Магілёўскага музычнага вучылішча В. Касмачоў, В. Пахвалава і іншыя.
У. СКУЛЬБЕДАУ.

Апошняя трава...

Фотаэціюд Р. КАДЗЕТА.

ПЕСНЯ-СПАДАРОЖНИЦА

Варта запісаць у вёсцы дзв'яты творы, як людзі пачынаюць успамінаць лепшыя песні, часам могуць даць такі каментарый, янога не знойдзеш у спецыяльных даследаваннях. Пашукаўшы ў сваёй памяці даўнюю «пранаветную» песню, жыхарка вёскі Пярэдзелка Лоеўскага раёна Яфімія Паўлаўна Каваль, 1896 года нараджэння, успомніла не адну і прыгадала: — Калісьці на Лоеўшчыне батрачыл людзі з Чарнігаўшчыны, з Браншчыны, з пад Чачарска, усё лета працавалі — жалі, наслілі, капалі бульбу. Іх тут «палетнікамі» называлі.

Дык вось чаму песні ле гучаць нібы на дзвюх мовах: рускай і беларускай. Спявалі іх прадстаўнікі трох братніх народаў — рускія, беларусы і Украінцы.

— У Лоеве і певень на тры губерні спяваў, — умешваецца ў нашу гутарку мясцовы жыхар І. Трухан.
— Як гэта?
— Пад Лоевам рэні сыходзяцца — Сож упадае ў Дняпр, і губерні раней сыходзіліся: Мін-

ская, Магілёўская і Чарнігаўская. Вось чаму, калі што льеце здарыцца — на тры губерні чываць. Даўно змяніўся стары адміністрацыйны падзел на губерні, а прыказка захавалася. Некалькі дзён я знаходзіўся пад уражаннем гэтай сустрэчы. Песня і лёс чалавеча. Як моцна яны пералітаюцца. І хочацца ўсё новых і новых такіх сустрэч. Новае спатканне адбылося ў Дзяржынчах, там жа на Лоеўшчыне. Тут жыў Арына Івануна Дзядунова. Яна ведае шмат песень. 70 год на гэтым свеце, — смялася і плакала, гаварыла і радавалася. Жыццё ўвайшло ў песню, а песня ў духоўнае аблічча жанчыны, і вась яно — само жыццё — выплываецца на паверхню: Ой, рэчка, рэчка, Брагінка, Учора была быстраўна, Сягодня стала ціхенька... Гучыць вясельная песня, а ў ёй — смутак і вяселасць жыхароў Прыдзяпроўя, гуні жыцця, малюнк прыроды. Ціхал і шчодрая гэта рэчка, як і самі палешункі... Жыццё продкаў ажывае ў

песнях і легендах. На Палесці, наля Хойнікаў, у вёсцы Загалле калісьці змагаўся і загінуў назачні атаман Ілья Галота, палечнік Багдана Хмяльніцкага. У 1772 г. у Ветцы на Гомельшчыне знайшоў сабе прытулак Емяльян Пугачоў. Таму і цяпер было пацуду сёння на Гомельшчыне старадаўнюю песню аб тых часінах. Адна з такіх песень атрымала ў народзе назву «Галота». Часам яе называюць «Шарлота», «Басота» і г. д. «Давайце праспяваем Шарлоту», — прапануюць жанчыны. У Хойніцкім раёне ўжо запісаў гэту песню, Цяпер у Лоеўскім... Е. Г. Пінчук у вёсцы Пярэдзелка памятае пачатак песні: Ой, навішла, навішла Цёмная хмяра, Стаў дождж накрапаць; Ой, там сабралася Вядна галота Да карчмы гуляць... У вёсцы Зашчоб'е Рэчыцкага раёна пачынаюць інакш: Да сабралася галота, Да сабралася шарлота — Да й да карчмы ідзе... Далей гаворыцца:

Ды прыйшоў жа тумар,

Правялікі багач...

Заканчваецца норапка:

Да крыніцуў атаман

Да й на сваіх хлопцаў:

— Вейце багача!

Слухаючы падобныя песні,

сам нібы сустракаешся з жывымі

героімі, далучаешся да іх —

мелодыя падхоплівае і нясце цябе ў

самую гушчу змагання.

Народныя песні доўга жы-

вуць, таму што ў іх адлюстраваліся

выдатныя чалавечыя якасці, надзеі, спадзяванні.

Ці існавалі ў нас, на тэрыторыі

Беларусі, калі-небудзь эпічныя

песні? У Хойніцкім і Брагінскім раёнах у запісах некалькі

варыянтаў «Шаўручанькі». У Лоеўскім раёне запісваюць

яшчэ адну песню — «Вумная жана». У песні гаворыцца:

Ды закупаў яна да тры гарады:

Што першы горад да славян

Кіеў,

Што другі горад да славян

Чарнігаў,

Што трэці горад да славян

Лоеў...

Прыкметы эпаса відавочныя.

Хвалюе нас і праблема даўга-

жывучага фэа. Як хутка змяня-

юцца яе функцыі? Яшчэ параў-

наўча ндаўна, да вайны, у глух-

іх вёсках, дзе не было радыё,

дзячаты, спяваючы на вуліцы,

ганарыліся тым, што ад песні

«ляскала ў небе», «звінела ся-

ло», «хісталіся сцены» і г. д.

Мы шануем спадчыну, веда-

ем, што песні «вясняныя», «па-

лявыя», «жніўныя», «вулічныя»

і іншыя маюць вялікую ціка-

васць для вывучэння мінуў-

шчыны. Чудоўныя песні прод-

каў застаюцца ў памяці наро-

да.

Але час ідзе. Сучаснае жыццё

надзвычай бурлівае, імкліва

крочыць наперад. Яно набы-

вае сваё адлюстраванне ў на-

роднай творчасці. У народзе

бытуе шмат розных песень на

сучасную тэму. Сярод іх анты-

рэлігійныя, грамадска-паліты-

чныя, прафесійна-вытвор-

чыя і інш.

Ох, рассыпаўся гарох!

На чатыры тэмы.

А мой мілы трактарыст, —

Залатыя ручкі.

Жыццё патрабуе ўсё новых і

новых песень. Чым вышэй ду-

хоўныя багачы чалавеча, тым

большыя яго запатрабаванні.

Кожны амаатар песні, сучаснік,

хоча спяваць і слухаць песню,

якая хвалюе, іранае сэрца, абуд-

жае розум, упрыгожвае жыццё.

В. СІДАН.

Навуковы супрацоўнік Ін-

стытута мовазнаўства, этна-

графіі і фальклору АН БССР.

Есць людзі, уся сьвядомая дзейнасць якіх насычана ярмі геранічнымі подзвігамі, што яшчэ пры жыцці народ сцілае пра іх легенды. Гэта — людзі-героі, рыцары подзвігу. Якім такім быў і Кірыла Пракопавіч Арлоўскі.

Імя і сьравы Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай Працы К. П. Арлоўскага вядомы шырокаму колу чытачоў. Усе ж ведаем мы пра яго вельмі мала. Не ўсе дакументы, якія захоўваюцца ў розных архівах і расказваюць пра жыццё і дзейнасць слаўнага сына беларускага народа, знойдзены і вывучаны. А нярэдка за скупымі лакалічнымі радкімі гэтых дакументаў схаваны выключныя на падзеі і подзвігі старонкі жыцця легендарнага героя.

Ілья Ражкоў, аўтар аповесці «Чалавек з легенды», шмат часу аддаў пошукам такіх матэрыялаў. Дзеяч іспанскага і міжнароднага рабочага руху, старшыня Камуністычнай партыі Іспаніі Далорэс Ібаруры напісала І. Ражкоў: «Атрымала Ваша пісьмо і фатаграфію, на якой знята разам з Кірыла Пракопавічам Арлоўскім. Вельмі Вам удзячна за Вашы цёплыя словы і за фатаграфію.

Мне цяжка зараз адказаць дакладна на Ваша пытанне пра тое, дзе і калі было зроблена гэта фото. Магу толькі сказаць, што ўсе мы вельмі любілі і паважалі Героя Савецкага Саюза Кірылу Арлоўскага, влікага сябра іспанскага народа. Пры сустрэчы з ім ён мне шмат расказаў аб сваёй дружбе з нашым таварышам Хуста Лопесам, удзельнікам нацыянальна-рэвалюцыйнай вайны іспанскага народа, які, прыехаўшы пасля ў Савецкі Саюз, змагаўся ў гады Айчыннай вайны савецкага народа разам з Арлоўскім у рэдах партызан. Ён расказаў мне пра тое, як аднойчы Хуста выратаваў яму жыццё.

Хуста Лопес вярнуўся потым у Іспанію, дзе працягваў барацьбу супраць фашызму. Там ён быў арыштаваны, прыгавораны да смяротнай кары. Памёр ён у турме ад рака. Хуста вельмі цаніў, шчыра любіў свайго камандзіра і сябра, Кірылу Арлоўскага.

Ваша работа па збору матэрыялаў пра жыццё і дзейнасць героя Арлоўскага вельмі карысная і патрэбная. Маладыя пакаленні павінны ведаць героі вайны і працы».

Прапануем чытачам урываючы з аповесці І. Ражкова.

га. Байцы пачулі шум матораў, а затым з-за паяроту паказаліся два грузавікі, бітком набітыя жандармі. Уперадзе грузавікоў ішла легкая машына.

Месця для засады было выбрана так удаля, напад быў такі нечаканы, што жандары, не паспеўшы нават адкрыць агонь, былі знішчаны гранатамі, агнём ручнога кулямёта, аўтамата. Той быў кароткі. Партызаны забралі зброю, дакументы забітых. На вялікае здзіўленне герыльерас, сярод забітых быў і знаёмы «пастух». І зноў яны з удзячнасцю глядзелі на Стрыка. Ён, рускі, які слаба ведае іх іспанскае жыццё, пад маскай бяскрыўднага пастуха разгледзеў франкіскага шпіёна, а яны гэтага не змаглі зрабіць.

Часта мяняючы напрамак, Арлоўскі вёў групу на поўдзень, Іспанію, у глыбокі тыл франкістаў. — да граніцы з Партугаліяй. Але чуткі пра дзёрскія аперацыі партызан распаўсюджваліся і раслі, абганяючы жменьку смельчакоў. У Андалузскіх гарах актывізавалі сваю дзей-

дзінку чакае хоць якую вестачку, а мы ім і прывітанне паслаць не можам.

— Ты, таварыш камандзір, хоць бы закурыў. Можна, лягчэй было б? — наспачуваў Сцяпан.

— Не, дружа, не браў і не вазьму ў рот гэта чортэва зелле. А табе што, хіба лягчэй ад курэння?

— Лягчэй не лягчэй. Прывычка. А думаю я вось пра што. Шлях мы прайшлі доўгі, фашыстаў патрэсі добра, а самі не страцілі ніводнага байца. Ці будзе такая ўдалая і шчаслівая дарога назад?

— Не сумнявайся, Сцяпан, зноў пройдзем з аганьком па тылах Франка, вернемся ў штаб, а адтуль, можа, удацца і вестачку сям'ям паслаць: жывыя, здаровыя, тэмпература нармальная. Чакайце.

— А прычым тэмпература?

— А вось прычым. Быў я аднойчы ў камандзіроўшы. Захварэў. Тэмпература ўзялася высокая. Урач паставіў дыягназ: іспанка. Упершыню я даве-

хае рукой... Хацеў я папрасіць шафёра, каб машыну спыніў, ды капітана пасаромеўся.—Ярашэня прагна цягнуўся цыгарэтай.—А можа, я больш не ўбачу не? Словам, Кірыла, калі што здарыцца са мной, вельмі прашу цябе: з'ездзі да маіх, пацалуй за мяне Галчаня.

І няшчасце здарылася. Вечарам 13 ліпеня, за тыдзень да вяртання на базу, група Арлоўскага напаролася ў гарах на засаду. Фашысты адкрылі агонь. Першымі ж страдамі яны забілі Сцяпана Ярашэню, смяртэльна паранілі іспанца Дамінгіса. Партызаны не разгубіліся, заляглі за валунамі, адкрылі агонь, закідалі мяцежнікаў гранатамі. Але, мяркуючы па шчыльнасці агню франкістаў, Арлоўскі зразумеў, што іх у засадзе знаходзіцца не менш чым узвод. У яго ж дзесятак партызан. Становішча было крытычнае. Звычайна ён нападаў з засады, тут жа сам трапіў у пастку. Сілы няроўныя. Да таго ж да франкістаў у добы час можа падыеці падмацаванне, а яму,

Ілья РАЖКОЎ

РЭЙД ПА ФРАНКІСЦКІХ ТЫЛАХ.

І ШЛІ ТОЛЬКІ поччу, міняючы населеныя пункты, караскаючыся на звільстых горных сцяжках, над абрывамаі, па каменні, праз калючыя кусты. А днём, забраўшыся дас-небудзь у ціснiну, далей ад дарог, адпачывалі. Бязлігасна паліла сонца, часта не хапала вады, ханелася піць. Рукзакі з прадуктамі і ўзрыўчаткай, зброя рэзалі плечы.

Нават, маладым і здаровым байцам (самы старэйшы ў групе быў Арлоўскі) было вельмі цяжка. Перакладчык Хасэ ўсе часцей перадаваў Арлоўскаму просьбы байцоў зрабіць прывал, адпачыць, схадзіць у вёску па ваду. Неасцярожнасць моладзі вельмі непакоіла Арлоўскага. Не жадаючы пакрыўдзіць байцоў, ён часам даваў згоду і потым зноў вёў групу далей ад лініі фронту. І толькі калі прайшлі дзесяткі кіламетраў, забраліся ў месца, якія мяцежнікі лічылі сваім глыбокім тылам, распачалі аперацыі.

Ноччу 3 чэрвеня 1937 года на чыгуны Севілья — Бадахас паблізу гары Капітан яны пусцілі пад адхон першы франкіска-воінскі эшалон. Мініраваў чыгунку Арлоўскі з перакладчыкам Хасэ. І калі байцы ўбачылі вынікі іх работы — разбітыя вагоны, пагнутыя гарматы — яны пачалі глядзець на камандзіра, як на чараўніка: некалькі мінут работы, а такія страты фашыстам!

Праз нейкі час, ужо на чыгуны Севілья — Касадыя, непадалёку ад станцыі Педроса, ад партызанскай міны паляцеў пад адхон другі эшалон праціўніка. Потым надыйшла чарга ўзрываць чыгуначны мост. Дапамагалі Арлоўскаму... італьянскія чорнарубабачнікі, якія ахоўвалі гэты мост.

А ўсё было так. Да моста паўзком адправіліся Арлоўскі і Хасэ. Сцяпан Ярашэня з іншымі байцамі групы заляглі ў прыдарожным хмызняку, гатовыя ў любую хвіліну прысціць на дапамогу камандзіру. Але іх дапамога не спатрэбілася. Бясшумна падкраўшыся да палаткі, дзе спакойна адпачывалі чорнарубабачнікі, Арлоўскі і Хасэ, наставішы на іх зброю, скамандавалі: «Рукі ўгору!» Перапалыханы салдаты ўзнялі рукі.

— Супраціўленне бескарыснае. Нас тут цялы атрад.— бойка перакладаў Хасэ патрабаванні Арлоўскага.— Дапаможае ўзарваць мост — мы вас адпусцім. Не — развітайцеся з жыццём. Прымаеце ўмовы?

Салдаты на чале з сержантам паспешліва заківалі галавамі: маўляў, зробім усё, што загадаеце. У іх знайшоўся гол, бікфордаў шнур. Пад наглядом Арлоўскага чорнарубабачнікі занеслі ўзрыўчатку пад мост, пачалі адкладваць брускімі талу апоры. Але ці то ад страху, ці ад нявольнасці, справа ў іх не ладзілася. Давялося Арлоўскаму дапамагчы ім заклаці зрад, самому прымацаваць бікфордаў шнур, але «гонар» зепаліць шнур Арлоўскі аддаў начальніку каравула.

— Хоць адну карысную справу тут зробіш,— пераклаў Хасэ сержанту словы свайго камандзіра.

Мост быў узарваны, і Арлоўскі стрымаў сваё слова: адпусціў абязброены, але вельмі ўзрадаваны рыцарскімі паводзінкамі герыльерас каравул. Група ж Арлоўскага, папоўнішы свае знабы трафейнымі прадуктамі і фінісім аўтаматам (тады вялікая рэдкасць), працягвала рэйд па франкіска-тылах, праводзячы адну аперацыю за другой.

— Так,— з захапленнем гаварылі байцы,— у тыле ворага група дыверсантаў можа прынесці для рэспублікі не менш карысці, чым цэлая брыгада на фронце!

Дзейнасць групы Арлоўскага ўстрывожыла камандаванне мяцежнікаў. Намеснік Франка генерал Кампа дэ Льяна накіраваў супраць жменькі дыверсантаў армейскую часць. Аднак герыльерас былі няўлоўныя. Як правіла, на аперацыі яны выходзілі вечарам ці ноччу, потым хутка знікалі. Мінула больш за месяц, а група смельчакоў так і не была выяўлена франкістамі.

Але аднойчы ў невялікую цяснiну, дзе адпачывала група, забрыў статак свінней. З'явіліся і пастухі. Для такога гурту іх было зямат, ды і радзёроным здаўся Арлоўскаму адзін з іх.

«Трэба затрымаць пастухоў да вечара»,— вырашыў камандзір. Але калі ён сказаў пра сваё рашэнне байцам, большасць яго не зразумела: ад поспехаў яны сталі яшчэ больш бяспечныя.

— Адпусцім іх. Навошта нявінныя пастухі будуць сядзець? Ды і памешчык можа спяхапіцца, яшчэ шуму наробіць.

Довады гэтыя не пераканалі Арлоўскага, але ён згадзіўся. Згадзіўся, каб паднесці сваім смелым, але занадта даверлівым байцам суровы ўрок. Вопыт старога падпольшчыка падказаў яму, што адзін з пастухоў—шпік. І сялянская вопратка на ім сядзела мяшком, і пугу ён, відаць, упершыню ўзяў у рукі. І калі падлеткі называлі свінней мянушкамі, то гэты, адчуваючыся, не ведаў не толькі статак, але і сваіх калег-пастухоў.

Арлоўскі не падаў знаку, што падазрае аднаго з іх. Спакойна гутарыў, распытваў пра жыццё. Хлапчукі больш маўчалі, а старэйшы злосна ляў памешчыка. Хасэ ледзь паспяваў перакладаць яго лаянку. Часам «пастух» кідаўся ў кусты за свінней, і Арлоўскі заўважаў, як ён азіраецца па баках: то кіне позірк у бок байцоў, якія спалі, то на іх зброю.

Як толькі пастухі пагналі статак з цяснiны, Арлоўскі адразу ж падняў байцоў. Распарджэнні яго былі дакладныя і лакалічныя: праз дзве-тры гадзіны трэба чакаць карнікаў. «Гасцей» трэба перахапіць, наладзіць засаду. Выбраў камандзір і месца засады: дарога, якую не маглі мінуць карнікі, праходзіла пад крутым абрывам.

Праз гадзіну група замаскіравалася ў чэзлым калючым хмызе. Чакаць давалося нядоў-

нась мясцовыя герыльерас. А ў пачатку ліпеня, пасля месячнага рэйду на тылах мяцежнікаў, у гэтыя горы прыбыў Арлоўскі са сваімі байцамі. Яго імя было добра вядома і франкістам, і партызанам.

Арлоўскі пабываў у гарах Рамераль, Січа, Арочас. Глядзелі на яго герыльерас і дзівіліся: звычайны з выгляду, невысокага росту, Стрык са жменькай байцоў нагнаў столькі страху на мяцежнікаў! Партызаны з вялікай цікавасцю слухалі тэмпераментныя расказы байцоў групы Арлоўскага аб походах на тылах ворага, аб баявых аперацыях. Камандзіры ж — капітан Мора, камісар Кампа — адразу прызналі ў Арлоўскім старошага, часта раіліся з ім.

Арлоўскі дапамог ім сфарміраваць і падрыхтаваць два невялікія дыверсійныя атрады. Праз некаторы час гэтыя атрады адправіліся ў правінцыю Уэльву, пад самую партугальскую граніцу. Атрады павінны былі праводзіць дыверсіі на шашы і чыгунках, вывесці са строю абутковыя фабрыкі, якія забяспечвалі абуткам армію мяцежнікаў, а заадно—папоўніць і свае запасы абутку.

Між тым Арлоўскаму трэба было вяртацца ў штаб корчуса, далажыць аб зробленым. Схіліўшыся над каргай, Кірыла Арлоўскі і Сцяпан Ярашэня абмяркоўвалі маршрут рэйду назад. Ярашэня, стройны, чарнявы вясельчак і жартуінік, на гэты раз быў чамусьці задумлівы і сумны, адну за другой курчыў трафейныя цыгарэты.

— Што ты, Сцяпа-брат, не весел, буйну галаву навесіў? Можна, Надзюшу сваю ўспомніць, дзяцей?—спытаў Арлоўскі.—Я таксама часта ўспамінаю Натасу, дзяцей... Калі я ад'язджаў, жонка вось-вось парадзіць павінна была. Мы дамовіліся з Натасай: будзе сын—назавём Мікалаем, а як дачку назывць—не вырашылі. Сумую без іх. Шкадую Натасу, яна перажывае, кожны дзень, кожную га-

даўся, што ёсць, аказваецца, такая хвароба. І паслаў я тады сваёй жонцы тэлеграму: ляжу з іспанкай, тэмпература высокая. А Наташа мне ў адказ тэрміновую і срдзітую тэлеграму: маўляў, такі ты ды гэтакі, як са мной—дык тэмпература ў цябе нармальная, а іспанка цябе ў гарачку кінула.

Сцяпан Ярашэня доўга, да сляз, рагатаў, але жарт усё ж не развёў яго змрочнага настрою. Гэта заўважаў Арлоўскі:

— Чакаюць нас, Сцяпан, чакаюць. І вернемся мы да сваіх сем'яў.

— Будзем спадзявацца, а калі не... Я ж нават не паспеў развітацца са сваім Галчанём...

— З якім Галчанём?

— Дачка ў мяне Галя... Паслаў я ліст, прашу, значыць, добраахвотнікам накіраваць мяне ў Іспанію. А жонцы пра гэта ні слова. Навошта хваляваць чалавэка? Яшчэ ж невядома, як там паставіцца да маёй просьбы. А на ліст і на самай справе няма адказу. Збіраўся ўжо другі паслаць, а Надзі ўсё ж даў зразумець, што, можа, у камандзіроўку далёкую і доўгую даяздзецца выехаць.—Ярашэня зноў закурыў.

—А жонка?

— Надаля, вядома, спытала, куды і на які час збіраюся я паехаць. А што я мог ёй адказаць? І раптам у нядзелю, днём, пад'ехаў да дома машына. Зайшоў да нас капітан, адазваў мяне ўбок і гаворыць: «Просьбу вашу, Сцяпан Паўлавіч, задаволілі. Збірайцеся, пад'ездзе». Вось тут я і адкрыўся жонцы. Яна, вядома, у слязы. Пачала нешта гаварыць пра прадчуванні, сны. А Галчаня прыскок — і на вуліцу. Яна ў мяне свавольніца. Любіць вельмі, калі я ад'язджаю з дому, каб я дагнаў яе, прынес на руках. Вось яна і пусцілася бегчы. Я кінуў яе, капітан мяне падганяе, а Галчаня сваё: «Дагані, тата!» Так я і паехаў, не развітаўшыся з ёю. Ад'ехаў мі метраў трыста, бачу: Галчаня б'яжыць услед за машынай, ма-

Арлоўскаму, разлічваць на дапамогу не прыходзіцца. «Сотня тысячы асіліць, калі мудры праведыр», — раптам успомніўся яму словы Рустаўелі, якія так часта любілі паўтараць байцы атрада Аршынава-Мухі ў дваццатыя гады. Ён падпоўз да Хасэ і загадаў:

— Я буду гаварыць табе, а ты перакладзі мае словы як можна мацней, не шкадуў горла.

— Лопес, вядзі свой узвод злева! Педра, наступай справа!—з усёй сілы крычаў Хасэ.— Смерць фашыстам! Смерць гадям!

Хітрасць удалася: франкісты адступілі. Поле бою засталася за групай Арлоўскага. Хутка пахаваўшы Ярашэню і Дамінгіса, група працягвала свой шлях да лініі фронту, да сваіх.

А ў партызанскім штабе неспакой за лёс Арлоўскага і яго групы ўжо змяніўся адцаем: мінуў месяц, паўтара, а ён не вяртаўся. Непакоіўся і камандзір брыгады іспанскай арміі Хуста Лопес, на ўчастку якога Арлоўскі перайшоў лінію фронту.

— Усё лічылі яго загінуўшым, — успамінае былы камандзір Мадрыдскага інтэрнацыянальнага разведвальна-дыверсійнага атрада Л. П. Васілеўскі.

У канцы ліпеня групу герыльерас пад камандай Арлоўскага сустрэў радасны Хуста Лопес. Неўзабаве смельчакоў абдымалі ў партызанскім штабе. Каля 800 кіламетраў прайшлі адважныя на тылах мяцежнікаў, пабывалі ў трох правінцыях, пускаючы пад адхон эшалоны, узрываючы масты, знішчаючы жандараў. Яны схуднелі, пачарнелі (каля 20 кілаграмаў вагі страціў камандзір!), але вочы свіціліся радасцю і перамогай — і ад сустрэчы са сваімі братамі на зброі, і ад усведамлення выкананага абавязку.

Неўзабаве пасля гэтага бясприкладнага рэйду, як называлі ў партызанскім штабе паход групы Арлоўскага па тылах мяцежнікаў, Арлоўскага накіравалі ў Мадрыдскі інтэрнацыяналь-

ны разведвальна-диверсійны атрад. Атрад паліваў каля 150 байцоў і камандзіраў. Палову яго складалі іспанцы, у асноўным андалузскія батракі, смелыя і мужныя людзі, але большасць з іх не служыла ў арміі, не ведала, што такое вайсковая дысцыпліна, да таго ж многія з іх былі проста анархістамі. Другая палова — інтэрнацыяналісты: балгары, немцы, французы, англічане, амерыканцы, канадцы, латышы.

Падрыхтаваўшы некалькі разведвальна-диверсійных груп, Леў Васілеўскі і Кірыла Арлоўскі перакідвалі іх праз лінію фронту. Групу выведзілі са строю чыгуначныя і шасейныя камунікацыяныя праціўнікі, наладжвалі засады, бралі языкоў. Вялікія страты мяцежнікам наносілі і партызанскія атрады, саветнікам якіх былі сябры Арлоўскага — С. А. Ваўпшасаў, В. З. Корж, А. М. Рабінэвіч, А. К. Спрыгіс. Толькі за адзін атрад па тылах франкістаў партызаны, падрыхтаваныя Ваўпшасавым, на шашы Узэка — Сарагоса і Сарагоса — Таледа з засад знішчылі 15 аўтамабіляў з франкіскамі салдатамі і афіцэрамі, захапілі трох матацыклістаў з важнымі штабнымі дакументамі, двух франкіскаў афіцэраў.

Поспехі партызан радавалі Арлоўскага. Ён не хаваў свайго задавальнення тым, што камандаванне рэспубліканскай арміі пачало глядзець на атрады герыльерас як на сур'езную сілу, што яно ўсё часцей прызнавала важнасць разведвальнай інфармацыі, якую здабывалі партызаны. Гэта партызанскія разведчыкі, напрыклад, першыя атрымалі звесткі пра тое, што фашысцкая Германія пасылае франкістам навішныя прыцэлы для бомбакідання ў скрынках з бяскрыўнымі наклёйкамі «Шведскія прымусы».

Значэнне і важнасць дзейнасці партызан, іх барацьба ў тыле праціўніка былі прызнаныя. Гэта выявілася, у прыватнасці, і ў тым, што ўсе байцы атрадаў герыльерас атрымлівалі двойны паёк і двойную грашовую плату. Па-свойму ацанілі дзейнасць герыльерас і фашысты: за кожнага партызана — жывога ці мёртвага — Франкі назначылі вялікую ўзнагароду — 25 тысяч песет.

Яшчэ два разы хадзіў Арлоўскі з групай герыльерас у франкіскае тыл, але больш іспі яму не дазволілі. «Быў катэгарычны загад, — успамінае Л. П. Васілеўскі, — не даваць Арлоўскаму падобных заданняў і захаваць яго, не рызыкаваць яго жыццём. Хоць само знаходжанне ў асаджаным Мадрыдзе было звязана з вялікай рызыкай».

Жыў Арлоўскі ў штабным доме атрада, які знаходзіўся ў прадмесці Мадрыда Лас Вегас. Бываў ён і ў атэлі «Гэйлард», дзе жылі савецкія ваенныя спецыялісты, якія дзейнічалі на Цэнтральным фронце. Тут Арлоўскі сустракаўся з Мігелем Марцінсам — карэспандэнтам «Правды» Міхаілам Кальцовым, што адначасова быў і палітычным саветнікам рэспубліканскай арміі, не раз сустракаўся з пісьменнікам Хемінгуэем, які любіў наведваць савецкіх спецыялістаў.

Пазней у рамана «Па кім звоніць зван» Хемінгуэй самыя цёплыя, самыя прайкісныя словы прысвечыў валанцёрам свабоды — байцам інтэрнацыянальных брыгад і атрадаў герыльерас — і вуснамі героя маладога амерыканца Джардана скажа яркія словы вялікай падзякі савецкім ваенным спецыялістам:

«...Без «Гэйларда» нельга было б лічыць сваю адукацыю закончайнай. Менавіта там чалавек мог даведацца, як усё адбываецца на самай справе, а не як яно павіна было б адбывацца... Усё, што ўдалося даведацца ў «Гэйларда», было разумна і карысна, і гэта было якраз тое, што яму было патрэбна. Праўда, у самым пачатку, калі ён яшчэ верыў у рознае глупства, гэта ашаламіла яго. Але цяпер ён ужо дастаткова разбіраўся ў многім, каб прызнаць неабходнасць утойваць праўду, і ўсё, пра што ён даведаўся ў «Гэй-

ларда», толькі ўмацоўвала яго веру ў справядлівасць той справы, якую ён рабіў».

Увесь жа асноўны час Арлоўскі, вядома, быў у атрадзе: праводзіў заняткі з байцамі і камандзірамі гутарыў з імі, перадаваў ім свой багаты вопыт.

Байцом Мадрыдскага атрада быў Леў Савінкаў, сын вядомага эсэра Барыса Савінкава. Калісьці Савінкаў разам з Булак-Балаховічам стварыў на Беларускім Палессі шматлікія банды, а Кірыла Арлоўскі са сваім атрадам паспяхова змагаўся супроць гэтых банд. А цяпер лёс звёў Арлоўскага з сынам Савінкава Некалі Барыса Савінкаў лічыў сваім ідэалам Мусаліні, сустракаўся з ім, прасіў грошай на фінансаванне авіяцюр супроць Савецкай улады. Цяпер яго сын змагаўся з чорнабурбашчыкамі Мусаліні за справу, барацьбе з якой бацька прысвяціў усё сваё жыццё.

Льву Савінкаву было трохі болей за дваццаць. Адукацыю ён атрымаў у Францыі, а адтуль разам з нямногімі беларускімі добраахвотнікамі адправіўся ў Іспанію, каб у інтэрнацыянальных брыгадах змагацца на баку рэспубліканскага ўрада.

Леў Савінкаў, вядома, і не здагадаўся, што Стрык, які выступіў у дваццатыя гады пад імёнамі Вані, Аршынава, Мухі-Міхальскага, не раз сшыняў каварныя антысавецкія задумкі Савінкава-старэйшага. Леў паспяхова пераймаў вопыт партызанскай барацьбы, добра авалодаў падрыўнай справай, некалькі разоў хадзіў у тыл франкістаў і, як успамінае Л. П. Васілеўскі, паказаў сябе чалавечкам смелым. Яму было прысвоена званне лейтэнанта Іспанскай рэспублікі, а потым і капітана.

Педагагічны талент Стрыка ве ўважыла і высокая ацаніла камандаванне — яго назначылі выкладчыкам спецыяльных школ, дзе рыхтаваліся партызанскія кадры. Уся вучэбная праграма ў школах, успамінае С. А. Ваўпшасаў, будавалася паводле прынінцу: «Вучыся таму, з чым даведзецца сустрэцца ў баі». У школах рыхтаваліся разведчыкі, мінерны-падрыўнікі, радысты, кулямётчыкі, снайперы. Курсанты вывучалі дзеянні партызанскіх груп і атрадаў у тыле праціўніка, нямецкую, італьянскую зброю, вучыліся хадзіць па азімуту, авалодалі навыкамі маскіроўкі. Разам з іншымі саветнікамі Арлоўскі вучыў курсантаў прамудрасцям партызанскай вайны.

Камандаванне рэспубліканскай арміі ўжо даўно пераканалася ў важнасці дзейнасці герыльерас і даручала ім усё больш складаныя аперацыі. І калі армія ў ліпені 1938 года рыхтавалася да наступлення ў раёне Эбра, генеральны штаб арміі даручыў камандаванню 14-га корпусу перакінуць у тыл мяцежнікаў дзве партызанскія брыгады.

Аднак сілы былі няроўныя. Простыя масіраванне наступленню франкіскай, нямецкай і італьянскай войск рэспубліканскай ўжо не маглі. Якраз у разгар бітвы за Эбра рэспубліканскі ўрад аб'явіў аб сваёй згодзе з прапановай Лонданскага камітэта па неўмяшанні: вывесці з Іспаніі замежных добраахвотнікаў. І хоць герман-італьянскія войскі працягвалі змагацца на баку Франка, інтэрнацыянальныя атрады і брыгады былі адданыя з фронту і расфарміраваны. Войны-інтэрнацыяналісты-валанцёры свабоды — пакідалі Іспанію і вярталіся ў свае краіны.

Развітваючыся з Іспаніяй, са сгаімі таварышамі па зброі, многія з іх добра разумелі, што наперадзе іх чакае працяг пацэтай у Іспаніі жонскай барацьбы з фашызмам. Прадчуваў гэта і Кірыла Арлоўскі. У канцы 1939 года ён вярнуўся на Радзіму. За мужнасць і гераізм, праяўленыя ў Іспаніі, ён быў удастоены вышэйшай узнагароды — ордэна Леніна.

Пасля Іспаніі К. П. Арлоўскі працаваў намеснікам дырэктара Чкалаўскага сельскагаспадарчага інстытута, але мяцежнае сэрца камуніста-партыста клікала ў далёкія дарогі...

Дзейнічаюць:

Удовін Сын,
Дванаццацігадовы Змей.

Удовін Сын выйшаў з выдавецтва, накіраваўся на аўтобусны прыпынак. Дванаццацігадовы Змей нісць ў выдавецтва вялікі ахапак папак, аж зацосся.

ЗМЕП (спыляецца). Гэта ты? Даўно цябе не бачыў.

УДОВІН СЫН. Так, даўнавага сустракаліся.

ЗМЕП. У мяне цэйтнот быў. Кожны дзень па мінутах распісаны. Сядзеў, бы прывязаны. Ні хвіліны вольнае не меў. Ты, відаць, таксама ў шапку не спіш.

УДОВІН СЫН. Здаў у выдавецтва зборнічак.

ЗМЕП. Ведаю твай зборнічак. Пэўна, настругаў ужо том таўшчынёю з цагляну.

УДОВІН СЫН. Усяго на два аркушы.

ЗМЕП. Слабавата. Трэба

Сцяпан КРЫВАЛЬ

ПАРОДЫ ЗДРАДА

Вось ішоў — праз бязліч галоў! —
У руках маіх прастаяў пуга сырцовай,
Я пасвіць каровы ганю, Кастусь ЦВІРКА.

Я здрадзіў, сябры, ой, здрадзіў
Бацькам і старонцы сваёй,
Бо пасвіць кароў пугу ладзіў,
А выйшаў другі неспакой.

Цяпер у даўгу гістарычным
Свой кораб нялёгка нясу:
На голым асфальце сталічным
Той пугай... Пегаса пасу.

НИКОЛІ НЕ ЗНАДТА...

Любіць — ніколі не знадта,
Раман ТАРМОЛА,
Любіць — ніколі не знадта
Мурог ля рэчкі, шум ясоў,
Сястру сваю і свайго брата,
І шоўк каханай валасоў.

То не знадта і не грэшна,
Бо гэта — божа, небаў дар!
— Ды не забудзь любіць,
канечна,
І свой... законны ганарар.

СВАЯ СЛАВА

Мудра кажучь: добра ў людях,
А ўсё ж лепей дома!
Алесь СТАВЕР.

Мудра кажучь: сваю славу
Адштурхні убок далей,
Каб хадзе не замінала,
Каб жылося веселяла.

Ну, а я — не забываю,
Як пішу з натхненнем верх:
Слава добрая — чужая,
А свая — заўсёды лепш!

СТО ТАМОЎ

НІБЫТА КАЗКА

сказаць, што зусім слаба.

УДОВІН СЫН. Ты ж не чытаў яшчэ.

ЗМЕП. А што чытаць? Два аркушы Шчыра табе скажу: дзе тонка — там парвецца, а дзе рвецца — там слаба.

УДОВІН СЫН. Але ж кніга — гэта не сала і не блін. Не мае значэння — тоўстая будзе яна ці тонкая.

ЗМЕП (спыляецца). Слабачок, не разумееш... Тоўстую кнігу як возьмеш у рукі, дык рэч маеш. Байкі гэта, што кніга — не сала. Кожны аўтар, які сам сябе паважае, імкнецца, каб кніжка была і таўсцейшая, і цяжэйшая, і ў цвёрдай прыгожай вокладцы, і каб набраная была лепшымі шрыфтамі, ды надрукавана на лепшай паперы.

УДОВІН СЫН. Трэба ж, каб і думкі былі важкімі.

ЗМЕП. А дзе тых важкіх думак набярэцца? (Гладзіць на свае папкі). Вось ужо трэці раз у выдавецтва бягу сёння.

УДОВІН СЫН. А што здарылася?

ЗМЕП. Выдаю збор твораў. У ста тамах!

УДОВІН СЫН (здзівіўся). Сто тамоў?

ЗМЕП. А што тут даўнае?

УДОВІН СЫН. Адкуль жа ты набраў столькі?

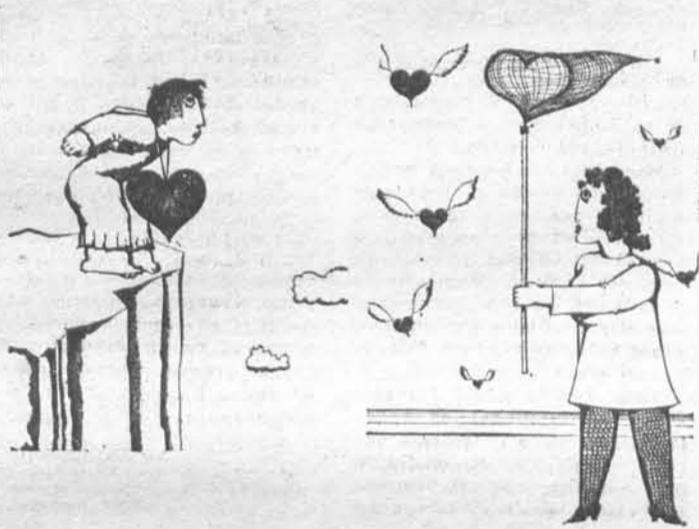
ЗМЕП. Як гэта адкуль? Натварыў. Табе, пэўна, толькі здаецца, што ў мяне нічога няма, а калі прыгледзецца, то і больш набярэцца. Гэта і артыкулы, і лісьмы, і выступленні, і тэлеграмы, і надпісы на паштоўках, размовы па тэлефоне, спрэчкі з жонкай, розныя аўтографы, — усё захоўваю. Адных здымкаў на цэлыя тры тамы набярэцца. На ўступны артыкул спатрэбіцца том, два тамы на каментары і заўвагі, ды плюс да ўсяго гэтага мая аўтабіяграфія.

УДОВІН СЫН. А каму патрэба такая біліберда?

ЗМЕП (аж падскочыў). Як гэта каму? Нашчадкам!

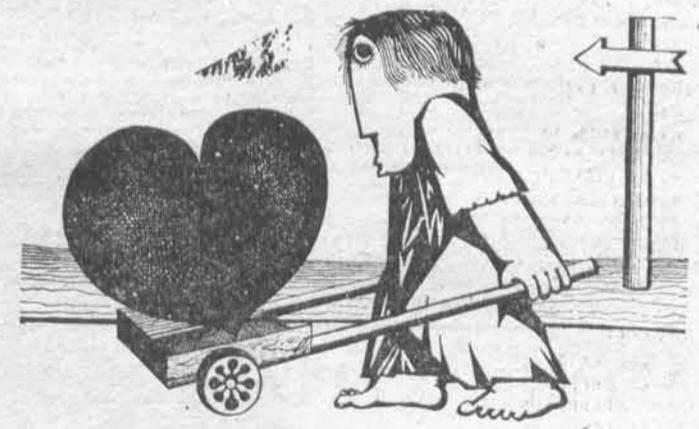
Ім усё будзе цікава. (Пасля паўзы). Ніводзін мой том не залежыцца. Прыгожых вокладак дамагуся. (Прыціснуў свае папкі і рынуўся ў выдавецтва).

Літаратурны запіс
Р. ЯСЦЕВА.

Самазабойца.

Лоўчая.

Цяжкая ноша.

Малюнк А. Зіменці з серыі «Краіна кахання».

НАДРУКАВАНА ў «НАСТАЎНИЦКАЙ ГАЗЕЦЕ»

Нумар «Настаўніцкай газеты» за 9 кастрычніка пачынаецца перадавым артыкулам «Савет аддзела народнай асветы». На гэтай жа старонцы надрукавана справаздача з пасяджэння прэзідыума Рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў асветы, вышэйшай школы і навуковых устаноў «3 улікам на дзённых задач», а таксама артыкул інспектара школ Міністэрства асветы БССР М. Шалехіна «Агляд конкурсу абарона-масавай работы».

Увазе чытачоў прапануецца чарговая старонка «Нашы бацькоўскія чытанні». 3 артыкуламі «Быць узорам», «3 поўнай аддачай», «Умейце заахвочваць, ухейце спаганяць», «І словам і прыкладам» на старонцы выступілі настаўніца школы № 62 г. Мінска Г. Дзмітрыева, старшыня Мар'іўскага абласнога аддзлення Педагагічнага таварыства БССР С. Мяснішча, настаўніца сярэдняй школы № 92 г. Мінска Л. Беленская, загадчык Ленінскага райана г. Мар'іўска Б. Берліна.

У газеце надрукавана замл-

лёўка Б. Антонай «Працаваць на перспектыву», у якой расказваецца пра настаўніцу школы № 132 г. Мінска З. Пышненка.

На чацвёртай старонцы пад рубрыкай «Дні польскай літаратуры ў Беларускай ССР» змешчана апазданне польскага пісьменніка Я. Асмікі ў перакладзе А. Капусціна. У артыкуле М. Скрыніні «Старонкі жывой сувязі» гаворыцца аб прапагандае твораў беларускіх пісьменнікаў у школах.

Раздзел «Крытыка і бібліяграфія» прадстаўлены рэцэнзіямі «3 чым ідзе да людзей» М. Ярыгіна і «3 валанцёрамі» Г. Малайкі. У іх разглядаюцца кнігі «Самыялістычная інтэрнацыяналістычная ідэалогія» Г. Таўравай (выдавецтва «Беларусь») і «Сучасная беларуская літаратурная мова, Мар'іўскага пад рэдакцыяй Ф. Якоўскага (выдавецтва «Вышэйшая школа»).

Змешчаны анаталы на кніжкі «Сын старшыні», «Трып-трава», «Там далёка, за ракой»,

«Капітаны» і «Стрэлы Робін Гуда».

«Пачатковая ваенная падрыхтоўка» — так называецца перадавы артыкул газеты за 13 кастрычніка.

«Аб сябрах-таварышах» — лісьмы ў рэдакцыю, што змешчаны на другой старонцы.

Пад рубрыкай «Саветы і школы» надрукаваны артыкул загадчыка аддзела па рабоце Саветаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ліхана «Ініцыятыва становіцца норма».

У раздзеле «Трыбуна староўчага вопыту» змешчаны артыкул настаўніцы пачатковых класаў сярэдняй школы № 2 г. Полацка Л. Ягошынай «Прадаваць дыферэнцыявана».

Да 60 годдзя за дні нараджэння патэсы Эдзі Агняцет газеце надрукавала артыкулы П. Пранузы «Сябар дзяцей» і Р. Літвінава «У краіне маленства».

Чытачам прапанавана чарговая спартыўная старонка газеты «Гартуйся, як сталь».

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

НОВЫЯ ЭКСПАНАТЫ

ПАСЛАНЦЫ ПЕСЕННАГА КРАЮ

ШЧЫРАЯ РАЗМОВА

МІЦКЕВІЧ І КУПАЛА

Да Дзея польскай літаратуры ў Беларусі ў літаратурным музеі Я. Купалы ў зале «Новыя паступленні» адкрылася экспазіцыя матэрыялаў Варшаўскага літаратурнага музея імя Адама Міцкевіча. Гэтыя экспанаты дазваляюць адлюстраваць больш шырока тэму дружбы двух славянскіх народаў, дзюх братніх літаратур — польскай і беларускай.

«Міцкевіч і Купала» — так называецца экспазіцыя. Яна расказвае пра сувязі А. Міцкевіча з беларускім краем, з беларускім народам, яго культурай.

Наведвальнікі змогуць пазнаёміцца з жыццём і творчасцю вялікага польскага паэта, убачыць яго партрэт работы мастака В. Ваньковіча, рукапісныя старонкі паэм А. Міцкевіча і ілюстрацыі да яго кніг выдатных мастакоў таго часу, пісьмы паэта да Я. Чачота і Т. Зана — даўніх яго сяброў.

Янка Купала любіў і захапляўся не толькі паэзіяй Адама Міцкевіча. Ён з цікавасцю чытаў творы М. Кананічнай, Э. Анжышка, У. Сыракомлі, С. Пшыбышэўскага і іншых вядомых польскіх пісьмемнікаў.

У экспазіцыі прадстаўлены аўтаграфы перапісчыцы Янкі Купалы з польскай мовы, сярэд іх старонкі «Трох Будрысаў», «Пані Твардоўскай», «3 Конрада Валенрода» Адама Міцкевіча, верш «Каралі» Уладзіслава Сыракомлі, «Тры пары дня» і «Родны дом» Марыі Кананічнай. Побач з рукапіснымі старонкамі невялічка кніжачка — першы пераклад «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча на беларускую мову, зроблены В. Дуніным-Марцінкевічам. Зацікавіць наведвальнікаў і юбілейны медаль, выданы ў 1898 годзе да 100-годдзя з дня нараджэння А. Міцкевіча.

Завяршаецца экспазіцыя словамі Янкі Купалы:

«...І польскі, і беларускі, і літоўскі народы разам з народамі ўсяго нашага Саветага Саюза пойдучы да новых вышынь у жыцці і ў паэзіі, несучы ў сваіх сэрцах чужоўныя песні Адама Міцкевіча і шануючы яго светлую памяць».

Ж. ДАПКЮНАС,
загадчыца экспазіцыянага аддзела Літаратурнага музея Янкі Купалы.

Музыка — гасць «МАЗа»

Вялікі поспех меў у слухачоў канцэрт з твораў маладых кампазітараў Беларусі, які адбыўся ў Палацы культуры Мінскага аўтазавада. З уступным словам выступіў вядомы дзеяч мастацтваў ВССР лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Ігар Лучанок. Ён расказаў аб даўняй дружбе, якая звязвае работнікаў мастацтваў і аўтамабілебудаўнікоў. Сімвалам гэтай дружбы стала вядомае песня П. Падкавырава «Зубронак». Шэраг песень на вершы заводскага па-

эта К. Гляйхенгаўза створаны У. Алоўнікавым. У канцэртнай частцы веча ў выкананні музычных калектываў Беларускага радыё і тэлебачання, салістаў Т. Раеўскай, А. Падгайскага, Г. Харыка прагучалі творы В. Войцкі, Э. Зарыцкага, Л. Захлебнага, В. Іванова, Р. Суруса, Л. Шлег.

Мінскі аўтамабілебудаўнік будучы ганаровым гасцямі з'ездзіўскіх канцэртаў.

С. БЕРАСЦЕНЬ.

Аўтары, чытачы, крытыкі

У Смалевіцкім раённым ДOME культуры на канферэнцыю чытачоў сабраліся прадстаўнікі грамадскасці. Беларускі паэт Станіслаў Шупкевіч расказаў прысутным пра тое, як рыхтаваўся да друку першы нумар «ЛіМа», якія былі змешчаны матэрыялы, прачытаў свае вершы.

Перад чытачамі выступілі таксама выкладчык беларускай мовы і літаратуры сярэдняй школы № 1 В. Мясечыцкі, настаўнік Я. Гаварушка, загадчы-

ца чытальнай залы Т. Жылініна, супрацоўнік аддзела тэатра музыкі і кіно штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» А. Мацкевіч, Я. Гаварушка зрабіў падрабязны аналіз газеты, выказаў крытычныя заўвагі і пажаданні.

У заключэнне выступіў заслужаны артыст ВССР М. Шышнін. Горача апладзіраваў яму ўдзельнікі канферэнцыі за прачытаныя маналогі, фельетоны, пароды і іншыя гумарыстычныя творы беларускай эстрады.

«НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ПІСАННЯ...»

У сувязі з 50-годдзем з дня смерці выдатнага польскага паэта Сыракомлі (Людвіка Кандратовіча) беларуская газета «Наша ніва» ў верасні 1912 г. (№ 36) прысвяціла яго памяці артыкул, у якім, у прыватнасці, паведамлялася: «Часці рукапісаў беларускіх твораў Кандратовіча мае п. Каратынскі ў Варшаве...»

У тым жа 1912 г. рэдакцыя «Нашай нівы» паслала ў Варшаву Бруна Каратынскаму (сыну Вінцэся Каратынскага, беларуска-польскага паэта, які памёр у 1891 г.) ліст, у якім прасіла даслаць вершы яго бацькі, «пісанія на беларускай мове, а таксама паэтычныя творы Сыракомлі, на той жа мове пісанія...»

Гэтае пісьмо захоўваецца ў фондзе Каратынскіх у архіве Варшавы і Варшаўскага вандовства.

Пакуль што невядома, які быў адказ на просьбу «Нашай нівы». Але гэты ліст разам з паведамленнем газеты сведчыць аб тым, што яшчэ перад імперыялістычнай вайной рабіліся настойлівыя пошукі твораў беларускай літаратуры мінулага стагоддзя. Аднак яны не былі лёгкай і не заўсёды давалі станоўчыя вынікі нават тады, калі яшчэ жылі блізка сваякі пісьмемнікаў.

У Варшаве таксама, але ўжо ў іншым месцы — у рукапісным аддзеле Публічнай бібліятэкі польскай сталіцы, — захоўваецца рукапіс вядомага беларускага верша У. Сыракомлі

«Добрыя весці» (без загалова, а ў канцы, у пералічэнні, ён мае назву «Весці 1848 г.»). Гэты рукапісны варыянт адрозніваецца ад таго, які друкуецца ва ўсіх нашых выданнях. Ён дае магчымасць зрабіць істотныя ўдакладненні ў тэксте твора. Вось яго пачатак (друкуецца паводле норм сучаснага правапісу):

Заходзіць сонца пагодняга лета,
І вее вецер з заходніх нябёс.
Здароў будзь, вецер з далёкага света,
Добрыя ж весці ты да нас прынісь?
«Здаровы людзі! Ой, добрыя весці!»
Там на захадзе праціраюць кроў,
Б'юцца для славы, свабоды і часці

І робляць вольных людзей з мужыкоў...
Той варыянт, які друкуецца ў нашых выданнях, уяўляе сабой маналог лірычнага героя, звернуты да ветру «з далёкага света» і да добрых вестей:
Заходзіць сонца пагодняга лета,
І веець вецер з заходніх нябёс,
Здароў будзь, вецер! З далёкага света

Добрыя ж весці да нас ты прынісі!
Здаровы ж будзьце, эй, добрыя весці!
Там, на Заходзе, праліваюць кроў...
Тут кампазіцыя верша не зусім выразная. Атрымліваецца так, што тыя «добрыя весці», прынесеныя ветрам з «далёкага

света», паведамляюцца самому ветру і вецям. Зусім інакш уяўляецца верш, калі мы даведваемся, што вецер «з заходніх нябёс» у адказ на прывітанне і на запытанне («Добрыя ж весці ты да нас прынісь?») сам вітае людзей і паведамляе ім радасныя навіны.

У рукапісе з Публічнай бібліятэкі г. Варшавы ёсць і іншыя ўдакладненні.

Праўда, сённяшні чытач можа не ўспрыняць і не аразумець выразу «праціраюць кроў». Што ж, магчыма, тут проста апіска, гэта трэба высветліць. Але слова «праціраць» раней магло ўжывацца ў іншых значэннях, чым тое, да якога мы сёння прывыклі. Успомнім, у «Апавяданні аб іконіку і залатару...» М. Вагдановіча:

«Водлуг гэтага ў Вільні за звычай стала гадзіну-другую ў бясцэде за келіхам мёду хатніга сцерці».

І яшчэ адна цікавая дэталі: у гэтым жа фондзе Каратынскіх захоўваецца фотаздымак сынага Кандратовіча, падпісаны сябрам па імені Стася на памяць аб гадах, праведзеных у Табары.

Так архівы сталіцы Польскай Народнай Рэспублікі беражліва захавалі да нашых дзён каштоўныя матэрыялы, якія праліваюць дадатковае святло на беларуска-польскія літаратурныя і культурныя кантакты ў мінулае.

Ул. КАЗЬБЯРУК.

«ХАРОШКАМ» ПРЫГАЖЭЦЬ

Багатае народнымі талентамі сяло Харошкі на Магілёўшчыне падарыла гэтакім спеваабіваму выканаўчаму калектыву Беларускай дзяржаўнай філармоніі не толькі сваю ласкавую назву: падарыла і многія арыгінальныя танцавальныя мелодыі, харэаграфічныя малюны, песні, прыпеўкі, радасці і вяселіцы іх сцэнічнага ўвасаблення, абаяльнасць і непасрэднасць дзеі, што перад намі разгортваецца на кожным канцэрце ансамбля.

Ужо сам склад, структура «Харошак» — спалучэнне ў розных мастацкіх варыянтах танцавальнай групы, вакальнага дуэта, інструменталістаў-салістаў і кампактнага малюнічага па тэмах аркестра — гавораць аб пблнных пошуках адметнасці творчага аблічча калектыву. Да таго ж і рэпертуар праграм «Харошак», касцюмы і інструменты артыстаў шмат у чым вынаходлівыя, свежыя. З'яўляюцца добрымі вынікамі пошукаў непаўторнасці, пошукаў «свайго», пярвічнага, а не «серыйнага», з чым, на жаль, яшчэ даводзіцца сустракацца на эстрадзе. Тут усё абаяраецца на нацыянальны фальклор — ён і ўбагачае форму і змест праграмы, робіць яе па-народнаму сакантай, вобразнай, маляўнічай, дапамагае выканаўцам самім захапіцца дзеямі і захапіць глядзельную залу.

Спраўды, як адрозна «ўключачоўца», напрыклад, у вясёлым сцэнічным гульні «Добры вецер», у якой ансамбль зухавата, з гумарам спалучае беларускую народную песню «Ой куры, куры, не пойце рана» з танцам «Мітусь». Ці часта сустракаемся мы ў эстрадным канцэрце з «Польнай-крутухай», са старажытнай кадрылю «Лісей» («Ланс'е»), харошыскімі «Гусарынямі», або з песнямі «Ды ў ялінай дуброве», «Ой, зялёна ліпа», «Ты запытай у садзе, салавейка», з іншымі чужоўнымі ўзорамі беларускай і рускай народнай песнятворчасці! Дадамо, што тут, як і ў іншых лепшых нумарах праграм, усё па-анцёрску абгрываецца, робіцца сцэнічнай дзеямі, а не канцэртным нумарам з «нахілам» у этнаграфію.

Ансамбль «Харошкі» шукае сваю песню, свой танец, шукае ён і сваю інструментальную яркасць. Нацыянальныя ліра,

басэты, дудка, цымбалы ў цеснай садружнасці са скрыпкай, баянам, гармонікам, балалайкай, домрай, ударнымі надаюць непаўторнасць аркестраванаму каларыту праграм. Праўда, чужыя тут, на мой погляд, электрагітары, гучанне якіх не адпавядае народнасці музычных нумараў: тых больш, што аркестр «Харошак» — гэта не акампаніатар, а жывы, актыўны ўдзельнік харэаграфічных сцэн, часам сапраўдны «завадзіла» сцэнічнага народнага відовішча.

Ансамбль «Харошкі» мае яшчэ адну вельмі каштоўную для сцэны якасць — маладосць яго ўдзельнікаў. Яна дае тую іскрамёнасць, настрой радасці жыцця і ствараль, той патэнтны неўтайманасці, які прысутнічае амаль ва ўсіх нумарах праграм. У глядзельнай зале мы зусім не адчуваем агромністую працу выканаўцаў, якая зрабіла дасканалымі іх танец, песню, інструментальнае сола ці аркестравы фрагмент. Таму і даводзіцца артыстам столькі разоў бісераваць многія нумары, таму і робяць яны гэта з асалодай.

Шмат добрых слоў удзячнасці заслугоўвае і ансамбль цалкам і асобна яго кіраўнікі М. Дубчанка, В. Гаявая, мастакі па касцюмах Г. Смірнова і Л. Кузьміна, салісты Ф. Балабайка, Л. Чэсцюніна, Н. Аўдзееўна, М. Панук, В. Карэлінава... Яны шукаюць, знаходзяць, авалодваюць скарбамі народнай творчасці.

Аднак маладому калектыву

трэба думаць і аб тым, як прыгэць надалей. Тут і пытанні ўзбагачэння харэаграфічнай лексікі, большай чысціні стылістна выконваемым нумароў і да т. п. Але хочацца сказаць і яшчэ аб адным. Есць вядомы афарызм: новае — гэта добра забытае старое. У мастацтве ён істотны перш за ўсё там, дзе гаворка ідзе пра форму выканання, бо змест твора прад'яўляе патрабаванні больш жорстка: раскрасыць у песні, танцы, рэпрэзы дух сучаснасці, браць з мінулага тое, што сугучна нашым дням, нашаму грамадству. Вось чаму «Харошкам» трэба неці пошук і ўзбагачэння савецкім фальклорам, а не толькі традыцыйным пра наша мінулае. Між іншым, фінальны эпізод праграмы, які па сваёму харэаграфічнаму вырашэнню, элементах сартыўных рухаў цалкам адпавядае імпрэсіўна-журналісцкай модалі нашых дзён, трэба было б выконваць у сучасных сцэнічных касцюмах, а не традыцыйна этнаграфічных.

Знаёмства з мастацтвам ансамбля «Харошкі» можа выклікаць і іншы меркаванні, пажаданні і ацэнкі. Адно толькі бесспрэчна — нарадзіўся на Беларусі новы таленавіты мастацкі калектыв, які ўзяў добры старт у будучыню. Правільны пошук і новыя ступені ў авалодванні майстэрствам забяспечаць «Харошкам» сапраўды творчае, доўгае жыццё.

І. НІСНЕВІЧ.

Выступаюць «Харошкі».

Фота В. БЫСАВА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў ВССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня Выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856

АТ 01482

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыі не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія:

Зайр АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЭД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК (адказны сакратар),

Рыгор ШЫРМА.